ARGEȘ

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Revistă de cultură fondată în 1966 ● *Serie nouă*
■ Anul XXIV (LVIII) ■ Nr. 7 (505) ■ Iulie 2024 ■ 5 lei ■

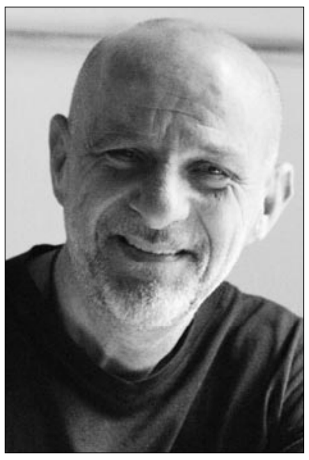
TRAIAN BILȚIU DÂNCUȘ - Canceu cu floarea-soarelui

„Nu există un criteriu general al excelenței filosofice”

LEONID DRAGOMIR în dialog cu MIRCEA FLONTA

p. 15-18

Radu Aldulescu

Pe Argeș în jos

(continuare din numărul trecut)

Să fii în fruntea bucatelor scriitoricești, adică să fii funcționar cultural de un anume rang, nu înseamnă neapărat să fii scriitor, adică autor de literatură viabilă.

Întorcându-ne la revista *Argeș* și la viața literară argeșeană, n-am avea cum să nu amintim de acel foileton, întins pe câteva zeci de numere de revistă, intitulat, foarte inspirat, *Boema piteșteană – glorioșii ani ai ratării,* datorat poetului Aurel Sibiceanu. Există, acolo, întâmplări, povești, personaje mai multe decât aș putea eu consemna aici, neavând spațiul necesar, dar în primul rând neavând ocazia de a trăi pe viu acea fabuloasă boemă și acei sublimi ani ai ratării. E bine de reținut că, în toate cenaclurile, chermezele literare, chefurile ocazionale sau premeditate cu scriitori, actori, artiști plastici, existau niște personaje jalon, ca să zic așa, și anume securiștii și informatorii securității, integrați organic în viața culturală a orașului, adesea, ei înșiși scriitori și funcționari culturali, având misiunea de a veghea la respectarea directivelor ideologice și de a raporta mai sus orice fel de derapaje de la aceste directive. Boema era, așadar, monitorizată la sânge, îndrumată cu mână sigură spre acea zonă de extincție a esteticului, numită de cronicar frumoșii ani ai ratării. Scriitorilor tineri, frumoși, entuziaști li se impuneau compromisurile pe care fiecare le metaboliza cum îl ducea priceperea. Oricum ai fi dat-o, nu te puteai abate de la linia directivelor ideologice. Nu puteai călca pe lângă acea linie, în ideea de a performa artistic, fără ca organele să nu afle și să nu ia măsuri coercitive, măcar că, de la caz la caz, se făceau și compromisuri cu cenzura, cu securistul și informatorul, în virtutea constatării inepte că oameni suntem, că mâncăm împreună o pâine, turnătorul, cu cel turnat și cu tovarășul de sus, de la Partid.

Așa s-a făcut la noi cultura și literatura în comunism și nici acum lucrurile nu sunt cu mult diferite. Măsurile coercitive sunt mult mai subtile, dat fiind că trebuie păstrată o aparență de libertate și democrație, dar au cam același impact, direcționând scriitorul valoros spre ratare. Cei inconvenabili, care adesea sunt și cei mai valoroși, sunt pândiți de excluderea din programele de promovare ale principalelor instituții culturale. Cu cât ești mai aplicat și mai limpede în opinii, cu atât ai mai mari șanse să nu fii auzit. Sunt destui dispuși să-și acopere urechile, pentru a-și apăra propriile interese. Nu vreau să aud și nu mă interesează, mi-a spus, mai deunăzi, textual, un prozator vechi, bine înfipt în sistem de mai mulți ani, care face și pe analistul politic și a lucrat ani buni și în diplomație. La o adică, diplomația salvează România, nu doar socio-politic, financiar sau economic, domenii de care s-a ales praful, dar și cultural și literar (domenii cu nimic mai prejos decât cele pomenite anterior). Ce nu-l interesa pe respectivul căruia nu-i dau numele, deoarece mi-e rușine de rușinea lui și de penibilul situației, era starea Uniunii Scriitorilor, pe care s-o dezbatem într-o discuție privată, că doar scriitori suntem... Starea Uniunii Scriitorilor, însă, ar fi făcut atingere la numele unor personalități intangibile pentru fostul diplomat, pentru că, prin acele personalități, și-a asigurat niște privilegii bănești (o indemnizație de merit lunară de nouă mii de lei) și de imagine. Cum am mai spus în mai multe rânduri și nu mi se pare inutil s-o repet: scriitorul român cu aspirații spre diplomație sau alt gen de funcții publice e foarte dispus să-și vândă sufletul pe un sendviș. Acesta ar fi unul din motivele pentru care s-a ajuns unde s-a ajuns.

Pentru a vedea de unde s-a plecat ca să se ajungă unde s-a ajuns, încă mă întorc în timp la niște vremuri pe care nu le-am trăit, dar am aflat câte ceva despre ele din volume de memorii. Țin să amintesc aici cartea prozatorului argeșean Marin Ioniță, *Kiseleff 10. Fabrica de scriitori* (carte născută din rubrica cu același titlu publicată în revista *Argeș* - n. red.), titlu care e adresa Școlii de Literatură din România, înființată la începutul anilor '50, supranumită și Fabrica de Scriitori. La început de drum, comuniștii își propuseseră, într-adevăr, să fabrice scriitori pe bandă, ca orice bun de larg consum, asumându-și, de fapt, misiunea de a orienta literatura română spre realismul socialist de sorginte bolșevică în care criteriul ideologic anula criteriul estetic. Foarte sugestiv faptul că acel experiment literar se derula în paralel cu experimentul reeducării de la Pitești, unic prin atrocitatea lui în spațiile de detenție politică din estul Europei.

Marin Ioniță a fost student al Școlii de Literatură din șoseaua Kiseleff din care au ieșit, cum pe bună dreptate s-a spus, tot atâția scriitori câți au intrat: pe lângă autor, un Nicolae Labiș, Ion Băieșu și alți câțiva. Grație harului de prozator îndelung exersat și șlefuit în edituri și reviste literare piteștene, aflăm de la Marin Ioniță, la prima mână, aspecte inedite ale acelei perioade negre pentru literatură care a livrat în biblioteci sătești, orășenești și private sute de tone de maculatură aparținând unor autori premiați și promovați de floarea criticilor politruci de atunci, dintre care unii au răzbătut și în postcomunism, pentru a publica volume de memorii în care dau lecții de literatură și de conduită morală.

O perioadă neagră, repet. Cu cei care au făcut legea în literatură atunci, sub bagheta unui Leonte Răutu, unui Ovid Crohmălniceanu, unui Paul Cornea, sau unui Zigu Ornea și a altora asemenea lor, s-a mers mai departe, când negrul și-a permis să capete nuanțe de gri-șobolan, pentru că, vezi-Doamne, alții mai buni nu sunt. Sub îndrumarea criticilor politruci, din noile generații de filologi s-a ivit așa-zisa generație optzecistă de poeți și prozatori, pregătită să se instaleze în fruntea bucatelor scriitoricești după boom-ul din decembrie '89. S-a instalat, sau nu s-a instalat? Ne întrebăm, parafrazând în mod tendențios titlul unui film care pune sub semnul întrebării existența unei revoluții în decembrie '89.

Să fii în fruntea bucatelor scriitoricești, adică să fii funcționar cultural de un anume rang, nu înseamnă neapărat să fii scriitor, adică autor de literatură viabilă. Pentru că scriitorii nu pot fi fabricați în școli precum cea din șoseaua Kiseleff, și nici în cenacluri și universități, sub îndrumarea unor critici politruci care fie au ucenicit implementând realismul socialist, fie au fost ucenicii acelor ucenici, de la care au învățat cum se poate mânca o pâine albă în acest nenorocit de spațiu cultural.

Astăzi, se poate vedea cu ochiul liber cum acea Boemă și acei Glorioși ani ai ratării din cronica poetului Aurel Sibiceanu s-au extins iremediabil și asupra generației optzeciste fabricate cu osârdie în *Cenaclul de Luni, Junimea, Universitas* și altele, de mai mică anvergură. Scriitorul adevărat, atât cât o mai fi rămas din el în prezent, apare și există pe cont propriu, în locuri unde nu te aștepți, cum ar fi, bunăoară, proximitatea unor reviste literare de provincie de toată lauda, precum *Argeș*.

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Moneda de aur a iubirii

Drama vieții: când figurile alunecă-n mutre.

Mai presus de fiecare, există Cineva mai mare decât noi. Lucrurile mai presus de noi rămân în matca lor absolută. Nu putem face nimic atunci când nu acceptăm datul absolut. Plecarea genunchilor întru rugăciune personală este o stare firească. Ne plecăm genunchii în fața Absolutului și ridicăm rugă la Dumnezeul Iubirii.

Noi suntem mereu grăbiți, dar este de folos ca, în viața noastră, să avem o grabă aparte: graba de a cunoaște Legea lui Dumnezeu și de a ne întoarce de pe drumurile rătăcite.

Fratele câștigat cu pace și întru răbdare ne deschide ușa Raiului!

Singura adevărată valoare omenească, de om de treabă, este puterea de a trăi noi înșine în sufletul altuia, cu toată cuviința!

Orice dăruire de zi cu zi devine o dobândă pe termen lung.

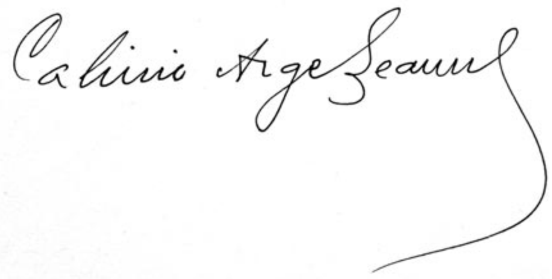
Condiția absolut necesară este ca, înainte de a ne bucura de vederea celor dragi în Împărăția lui Dumnezeu, să ne bucurăm de a-i cuprinde în Împărăția inimii, aici, pe pământ.

La iubirea veșnică a lui Dumnezeu suntem chemați să răspundem cu aceeași monedă, în aur. Nu putem fi mai prejos în a ne arăta cel puțin gândul și fapta după puterile întărite de Dumnezeul Iubirii! Iubirea iubire cheamă și cere!

În negura veacurilor, când totul părea să se prăbușească, a fost voia lui Dumnezeu să trimită lumină mare, care să străfulgere genunea de păcat și suferință! Lumina lumii, Iisus Hristos, Domnul, avea să zguduie porțile întunecate ale păcatului, care țineau omenirea întru jalnică pedeapsă.

Admir entuziasmul oamenilor de a răzbi, de a învinge, de a ajunge acolo unde li se pare lor că ar fi o culme a fericirii și dacă așa ne-am strădui să-L cunoaștem și să-L urmăm pe Dumnezeu, ar fi cea mai mare biruință a noastră și bucuria ar fi eternă!

Avem de două mii de ani aici, cu noi, Icoana sau Chipul lui Dumnezeu, pe Iisus Hristos, pe care milioane de oameni L-au văzut în mii de icoane. Dar nu numai în icoane a fost văzut, ci și în toate Altarele Bisericii, sub forma Euharistică, adică prin Trupul și Sângele Lui cu care ne împărtășim de atâta vreme!

actualitate

Gheorghe Grigurcu

„Pe micul ecran”

■ Trecutul: un mister nu mai puţin tulburător decât viitorul. Pentru a-l percepe ca atare se cuvine să ai o înzestrare precum pentru o artă. Să-l *trăiești* prin organul unei sensibilităţi creatoare. O manifestare preestetică a fiinţei?

■ Pitorescul: o tuşă de culoare pe amabilitatea unui loc comun.

■ Infatuarea în exces nu poate fi bănuită de înscenare, modestia în exces, ce să mai spunem?

■ „Suntem fiinţe care exercită cunoaştere, voinţă şi iubire şi, de îndată ce ne aplicăm atenţia asupra obiectelor cunoaşterii, voinţei şi iubirii, avem evidenţa faptului că nu se află printre ele obiecte care să nu fie *imposibile*. Doar minciuna poate voala această evidenţă. Conştiinţa acestei imposibilităţi ne forţează să dorim neîncetat atingerea neatinsului prin intermediul a tot ceea ce dorim, cunoaştem şi voim” (Simone Weil).

■ Ţelul mundan al scrisului: supravieţuirea. Ţelul spiritual: redempţiunea.

■ Visul, o ebrietate naturală?

■ În tinereţe necunoscutul e o piedică mai mare decât cunoscutul. La senectute poate fi invers.

■ Egal dureroase pot fi amintirile cele mai nefavorabile şi amintirile cele mai favorabile. Echilibrul lor dramatic.

■ Oare de ce nu se vorbeşte mai deloc despre linguşire? A.E.: „Chiar nu poţi să-ţi dai seama de ce?”.

■ „Călăii sunt numeroşi. În primul rând, călăul este cel care trage un glonţ în ceafă sau torţionarul. Acesta este călăul practic, concret. Dar adevăraţii călăi sunt conducătorii comunişti. Oamenii nu cunosc prea bine acest lucru. De exemplu, în timpul Marii Terori. Vă explic pe scurt: Marea Teroare a avut loc în anii 1937-1938, în Uniunea Sovietică, când, în 18 luni, au fost ucişi 1.700.000 de oameni. Aceasta înseamnă, în medie, 10.000 de persoane pe zi. (...) E păcat că, din câte ştiu, nu există nici un conducător comunist – sper că cineva, vreodată, va întâlni vreunul – care să fi spus: «E cumplit ceea ce am făcut. Îmi cer iertare în faţa umanităţii» etc. Nu. Crimele nu au fost niciodată recunoscute, mărturisite şi, mai ales, iertate, ceea ce este îngrozitor” (Thierry Wolton).

■ Sinceritatea, manifestare generos permisivă între şoaptă lăuntrică şi strigăt patetic, semnificativă ca o (de)mobilizare în faţa forţei mundane.

■ Drum cu maşina spre Amarul Târg. În faţă, deasupra munţilor, un şir de nori masivi dând impresia presantă de a spori înălţimea acestora de care nu-i mai poţi distinge.

■ Timpul însuşi îmbătrânind aidoma unei feţe umane.

■ Tentat de a şti ce nu se află mai curând decât ce se află în locul spre care te îndrepţi.

■ „Tratăm oamenii ca pe scrisorile primite. Le citim în grabă, dar nu le recitim” (Voltaire).

■ Pe micul ecran, un ceas de mână ultimul tip. Preţul său îmbietor: 20.000 de dolari. Primul ceas de mână a apărut la începutul secolului al XV-lea, creaţie a olandezului Peter Henllein.

■ Dubii pe care cauţi să le ascunzi de Celălalt, dubii pe care cauţi să le ascunzi faţă de tine însuţi.

■ „Valorile cele mai valoroase” (un politician la un post tv.).

■ „Dialectica bine-rău, spre deosebire de altele, nu este egalitară. Faţă de rău, binele e mai gingaş, mai instabil, *mai puţintel* la făptură. Binele: e mereu în stare de inferioritate (fragilitate), nu se poate lua la luptă dreaptă cu potrivnicul său. Camus: «Binele e o visare, un proiect mereu amânat şi urmărit cu un efort istovitor, o limită pe care n-o atingem niciodată, domnia lui e imposibilă. Numai răul poate merge până la marginile sale şi domni absolut»” (N. Steinhardt).

■ Emoţiile puternice sunt pasagere, dar pot lăsa în suflet amprente asemănătoare degetelor pe un obiect.

■ Stilul ia naştere mai puţin prin intenţie, programare, disciplină etc., cât prin repetarea unor spontaneităţi care devin obişnuinţă. Printr-o conversie a lor la un soi de automatism.

■ A.E.: „Momentele expresiei, moralmente vide. Expresie şi atât”.

■ „Istoria artei este că întotdeauna oamenii au cerut artei prezenţa a ceva ce ei nu pot realiza” (Malraux).

■ A.E.: „Arta are mecanismele sale pe care uneori ne străduim a le deduce critic. Dar nu obţinem decât imaginea lor aidoma unor fotografii. Fotografii în măsură a avea propria lor artă pe care o putem analiza.”

■ „Una din capodoperele pictorului spaniol Pablo Picasso, *Femme à la montre*, a fost vândută la licitaţie pentru suma de 139,3 milioane de dolari de către Sotheby's la New-York, al doilea cel mai mare preţ obţinut vreodată pentru o operă a acestui artist. Tabloul din 1932 o înfăţişează pe una dintre partenerele artistului spaniol, pictoriţa franceză Marie-Thérese Walter. Pictura a aparţinut bogatei newyorkeze Emily Fisher Landau, care a murit anul acesta, la vârsta de 102 ani. Recordul absolut pentru un tablou pictat de Picasso este deţinut de *Les femmes d'Alger (Version O)*, vândut pentru 179,4 milioane de dolari. Tabloul a fost pictat în 1955 şi este cea mai scumpă operă de artă modernă vândută vreodată la licitaţie” (*Historia*, 2023).

■ Prin multiplicarea infinită a formelor sale, arta urmează reflex paradigma concretului ce ne înconjoară. Imposibilitatea de a o limita altminteri decât prin cazurile particulare.

■ Politicieni consideraţi de dreapta, întrucât n-au reuşit a fi de stânga.

■ Cele mai numeroase trăiri interioare rămân în afara expresiei. Şi e bine aşa pentru a se evita reducerea în principiu a libertăţii vieţii la formulele libertăţii stilistice.

■ Frecventa relativitate morală a subtilităţilor. Eschiva lor graţie formei în raport cu dramatismul afectiv.

■ „Fumatul de ţigări provoacă micşorarea creierului, potrivit unui nou studiu realizat de cercetătorii de la Washington University School of Medicine din St. Louis, SUA. Contracţia creierului este, de asemenea, asociată cu un risc crescut de tulburări cognitive, printre care demenţă şi boala Alzheimer. Rezultatele studiului, publicat recent în Biological al Psychiatry: Global Open Science, arată că renunţarea la fumat în orice moment stagnează pierderea materiei cenuşii. Cu toate acestea, creierul nu îşi recuperează masa iniţială odată ce a avut loc deja contracţia” (*Click*, 2023).

■ A.E.: „Scriind te apropii de fiinţă şi totodată te îndepărtezi de fiinţă cum într-un joc divin-demonic. Apropierea şi depărtarea reprezentând preţul fiecărui factor opus”.

■ „Am spus «suferinţa purifică». Ea purifică în sute de chipuri: micşorându-ne, luându-ne ce avem în plus, ea ne apropie de ceea ce este esenţa, fondul nostru; sărăcindu-ne în fiinţa noastră şi în viaţă, ea ne umileşte şi ne confruntă cu felul în care ne vede Dumnezeu, vai!, felul în care noi nu ne vedem deloc, adică *cu acel mod de a vedea care ne face să existăm*; făcându-ne să ne încleştăm cu o moarte parţială, ea desăvârşeşte partea nemuritoare din noi; vizitându-ne, ea ne păzeşte şi ne protejează de rău: «*et visitatio tua custodivit spiritum meum*»” (Monseniorul Vladimir Ghika).

■ „Poetul: un telegraf viu între Dumnezeu şi oameni” (Kafka).

■ Intuiţia scriptorului echivalentă inspiraţiei, intuiţia omului comun cum o defensivă faţă de semeni.

■ Creta e supranumită insula pisicilor.

■ Cea mai în vârstă pisică din lume în prezent: Flossie, din Anglia, care a împlinit 27 de ani (născută în 1995), vârstă echivalentă cu 124 ani umani. Recordul absolut l-a obţinut o pisică pe nume Cramme Puff, cu o viaţă de 38 de ani.

■ „Ateism practic al «credincioşilor». Ei cred în Dumnezeu, dar resping crucea care este unicul mijloc de a se uni cu el. Şi, prin aceasta, ei îl neagă tocmai atunci când îl imploră. Tot ceea ce-i cer ei (sănătate fizică, proprietate materială, echilibru psihologic, prelungire indefinită a existenţei) se reduce la un fel de fericire temporală, fericire care le-ar permite, la limită, să se lipsească de el. Alergând după darurile lui, ei întorc spatele iubirii lui care cere nuditatea sufletului şi moartea faţă de sine” (Gustave Thibon).

■ Senectute. Şi ce ne mai rămâne acum decât un trecut inutilizabil, decât un viitor devenit, în cea mai favorabilă a sa accepţie, un simplu proiect al unui trecut care se amplifică clipă cu clipă?

■ „Uneori umbre de fraze” (Valéry).

■ Totul a fost spus, sună vorba unui poet celebru. Dar ce nu s-ar mai putea spune asupra a ceea ce s-a spus, asemenea unui comeraj infinit, izvorând dintr-o irezistibilă dorinţă de înţelegere a intelectului nostru insaţiabil? O totalitate suferind cum o boală de nesaţiul provizoriului.

■ Insul vulgar e, conform lui Teofrast, „cel ce vine la adunarea publică şi după ce s-a îmbătat”.

■ Îmi revine nu o dată în amintire fostul meu profesor de desen de la liceul din Oradea, Anastasie Ţaulescu. Persoană ce mi se părea şi îmi pare şi acum ieşită din ordinar. Pictor şi poet din păcate insuficient realizat. Dar cu o virtualitate a creaţiei ce emana din vorbele, din întreaga-i fiinţă în aşa grad încât l-aş putea socoti superior unor „realizaţi” pe care i-am cunoscut ulterior. Improviza la orele sale veritabile eseuri subtile pe teme de artă, transportându-ne astfel într-o lume în care, în întunecaţii ani '50 puteam visa a fi.

■ Cine a spus că teama de moarte spulberă moartea?

■ Sacrificiu elementar cum o strângere de mână, o mişcare, o privire.

■ „Cel mai stânjenitor e când mă întâlnesc cu cineva al cărui nume îmi scapă. Recunoaşterea e perfectă, ştiu despre cine e vorba, am vii în memorie diferite episoade din viaţa persoanei respective, întâlniri anterioare, subiecte discutate, întâmplări despre care am aflat prin terţe persoane, uneori cu ani în urmă, dar nu-i pot spune pe nume, când el, fără cea mai mică dificultate, îmi rosteşte numele. Intru în conversaţie natural, dar în sinea mea sunt anxios, n-aş vrea ca lapsusul meu să fie descoperit” (Matei Călinescu).

■ Un vis autointerogativ.

■ S-ar zice că uiţi anume ceva spre a-ţi reaminti altceva.

■ „Nu puterea marilor sentimente face pe oameni superiori, ci durata lor” (Nietzsche).

■ Senectute. Ne căutăm acum pe noi nu pentru a ne găsi, ci pentru a ne regăsi. Încă sceptici, dorim un supliment de identitate pentru suprema, apropiata confruntare.

■ „Pentru orice există remediu. Gândeşte-te că este ultima zi pe care o mai petreci în temniţă. Respiri, priveşti celula, te-nduioşezi de ziduri, de gratii, de lumina slabă care pătrunde prin fereastră, de zgomotele care străbat din toate părţile şi care de acum încolo aparţin altei lumi. De ce te supără celula? Pentru că a devenit casa ta. Dar dacă ţi se spune pe neaşteptate că e o greşeală, că nu vei ieşi mâine, că vei mai rămâne nu se ştie cât, îţi vei păstra calmul?” (Cesare Pavese).

■ Un cer tulbure, leşios, cu zdrenţe de nori scurgându-se similar unui râu spre o mare necunoscută..

■ Poetul caută să cuprindă în aceeaşi mişcare circulară deopotrivă suferinţa şi subtilităţile lumii, ultimele cu rol de antidot.

■ „Paradoxul e pasiunea gândirii; un gânditor fără paradox e ca un amant fără pasiune” (Kierkegaard).

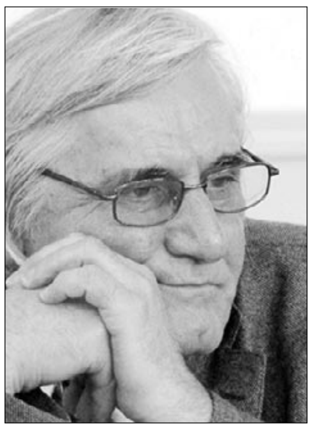
■ Datele memoriei explodează nu o dată sonor, amintirile îndeobşte în surdină.

■ Impersonalizarea: sacrificiul obiectiv al creaţiei.

Cele mai numeroase trăiri interioare rămân în afara expresiei. Şi e bine aşa pentru a se evita reducerea în principiu a libertăţii vieţii la formulele libertăţii stilistice.

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Cronica literară

Romanul refugiatului politic: Petru Dumitriu

În 1956, tânărul Petru Dumitriu, aflat în plină ascensiune în ierarhia literară, depăşind nefasta experienţă a pseudo-realismului aşa-zis socialist din *oribile non-cărţi*, cum le defineşte retrospectiv, publică varianta definitivă a romanului care l-a consacrat, *Cronică de familie*, conceput ca frescă a societăţii româneşti, acoperind peste 90 de ani de istorie (1862-1954). În finalul acestei trilogii inedite din spaţiul românesc, adresându-se ceremonios cititorului, cronicarul de secol XX consideră romanul său de familie *prima treaptă a unei istorii* şi promite continuarea relatării narative după principiul adevărului istoric până în actualitate, în cadrul unei „Colecţii de Biografii Contemporane". Aşa se face că, în ultimii ani dinaintea exilării, Petru Dumitriu publică în revistele vremii fragmente masive din *Colecţia de Biografii, Autobiografii şi Memorii Contemporane*. Cronicarul de epocă se transformă astfel într-un creator exclusiv de tipologii extrase din prezent, mulţumindu-se cu rolul modest al biografului care se mişcă dezinvolt printre contemporani. Dar însuşindu-şi „misiunea de biograf", îşi asumă, implicit, riscul de a intra în conflict cu exponenţii corupţi, suspicioşi şi delatori, ai puterii comuniste. Singura opţiune salvatoare este întrevăzută în părăsirea clandestină a patriei împreună cu manuscrisele interzise. Această situaţie-limită este reflectată expresiv în primul roman din exil al lui Petru Dumitriu.

La începutul anului 1960, scriitorul părăseşte definitiv ţara comunistă - împreună cu soţia (Irina), lăsând fiica minoră (Irina Ileana) în grija rudelor -, sub pretextul unei călătorii turistice. În scurt timp, trece ilegal cu maşina graniţa dintre Berlinul de Est şi cel de Vest (*Zidul* berlinez nu era construit încă!), cere azil politic şi primeşte relativ uşor cetăţenie în Germania occidentală, după ce fusese refuzat de autorităţile franceze. La numai un an după emigrarea clandestină, autorul *Cronicii* publică prima carte „de om liber, pentru oameni liberi", cum mărturiseşte confesiv (Cf. *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, 1994), la aceeaşi editură pariziană unde apăruse *Cronica de familie*, Editions du Seuil (1956). Conceput în regimul urgenţei comunicării fără cenzură, *Rendez-vous au Jugement Dernier/ Ne întâlnim la Judecata de Apoi* constituie romanul de ruptură al scriitorului dezrădăcinat din Estul european, care preferă să acuze sistemul totalitarist la modul ficţional, prin intermediul galeriei de personaje desprinse din nomenclatura anilor '50. Schimbându-şi radical optica (faţă de biografiile publicate în ţară), *colecţionarul* de biografii şi autobiografii realizează, în tonuri întunecate, tabloul vivant al epocii staliniste. Istoria redată narativ este a prezentului imediat, întrucât evenimentele povestite sunt urmărite cronologic până în iarna anilor 1958-'59.

Toată „povestea" cu referinţe istorice este opera unui personaj din interiorul sistemului (activist de partid cu funcţie înaltă) care nu îşi divulgă identitatea. El îndeplineşte rolul unui martor obiectiv – cel puţin în prima parte a romanului – ce colectează şi colaţionează informaţiile aflate din mărturisiri disparate şi convorbiri cu prietenii, care sunt acreditaţi cu funcţia unor naratori flotanţi. În spiritul autenticităţii, istorisirea faptelor este precedată sau încheiată cu formule aproape stereotipe de genul: „Iată ce am aflat de la prietena mea"; sau: „după cele mărturisite de..." . Reconstituirea evenimentelor din infernul comunist într-o formă convenţională de *dare de seamă* se întemeiază în mare parte pe descrierea „marilor adunări", a şedinţelor sau dezbaterilor tensionate pe fondul excluderilor din partid. Biografia naratorului se întretaie cu biografiile celorlalte personaje faţă de care se arată solidar, cel puţin în punctul iniţial, în pofida crizelor de conştiinţă care se amplifică. Prietenia care îi leagă, întărită prin actul biografic ca atare, determină atitudinea comprehensivă a personajului-narator care nu-şi permite să-şi judece tovarăşii, aşteptând judecata lui Dumnezeu. Urmărind procesul degradării umane sub obsesia puterii, romancierul insistă asupra dramelor familiale sau intime provocate de persecuţie şi de frica excluderii din sistem care conduc, în unele cazuri, spre sinucidere sau nebunie.

Dacă în Cronica familiei Cozianu *bijuteriile de familie* constituie nucleul conflictual, în *Biografiile* potentaţilor comunişti, *arhiva* cu „proiecte biografice" a personajului-narator îndeplineşte acest rol. Proiectul său ascuns este considerat periculos de stalinişti, ca o rătăcire ideologică. Este şi principala acuzaţie pe care o rosteşte „prietenul" Leopold, în limba de lemn a epocii comuniste: „...ideea, spun, de a strânge o Colecţie de Biografii, Autobiografii şi Memorii pentru a servi la istoria secretă a epocii noastre, în care clasa muncitoare, condusă de avangarda sa, partidul, duce poporul la construirea socialismului şi comunismului. Bună în sine, ideea tovarăşului este impregnată de individualism mic-burghez, element al infiltraţiei ideologiei duşmane". Memorialistul de sertar este nevoit, astfel, să-şi ascundă manuscrisele transcrise încifrat. Din acest moment al naraţiunii, imaginea de *alter ego* cu infiltraţii autobiografice a povestitorului devine străvezie. În ultimele capitole ale romanului se relatează întocmai pregătirea fugii şi aventura emigrării riscante a autorului care coincide cu a eroului său. După ce comisia de paşapoarte îi aprobă o călătorie „de agrement şi studii" în Europa vestică, activistul proscris, ajungând la Berlin împreună cu soţia sa Isolda (Irina, din realitate), trece în trombă graniţa spre Berlinul occidental, ascunzând „arhivele" în motorul maşinii. În finalul impregnat de patetism, naratorul anonim şi Isolda apar copleşiţi de vina de a-şi fi părăsit copilul, alegând exilul eliberator. *Ziua Judecăţii* înseamnă pentru ei momentul verdictului autorităţilor comuniste în balanţă cu judecata divină. În acest context devine explicită metafora titulară a romanului: „Judecata de apoi se face în fiece clipă în sufletul nostru. Dumnezeu ne pune în suflet fiecăruia câte o întrebare. Nu ştiu să răspund decât celei care mi se pune mie. Nu îndrăznesc să aflu răspunsul. Răspunsul poate fi condamnare."

Versiunea franceză a *Cronicii de familie* din 1957/'59 apare cu titlul modificat la Paris: *Les Boyards/ Boierii* (ca, de altfel, şi prima parte a traducerii germane din 1960: *Die Bojaren*). În fond, „staliniştii de profesie" din *Ne întâlnim la Judecata de Apoi*, însetaţi şi ameţiţi de putere, sunt şi ei nişte „boieri ai comunismului", complementul celor din *Cronică* (cf. cap. 23, *Boierii vechi şi noi*), acţionând ca nişte arivişti torţionari ai totalitarismului de stânga. Angrenaţi în dispute aprige pentru a parveni ierarhic, ţes intrigi machiavelice, fără a ezita să uzeze de calomnie sau delaţiune, chiar dacă victimele lor plătesc uneori cu viaţa. După şedinţele istovitoare, îşi refac forţele în localuri selecte, Capşa sau Athenée Palace. Deşi susţin demagogic morala comunistă, trăiesc în lux şi practică, fiecare în parte, favoritismul, trădarea, adulterul, şantajul, sperjurul ş.a.m.d. Mărirea şi decăderea lor în interiorul sistemului este determinată de îngrădirea libertăţii sau destinderea politică; în termenii autorului, în funcţie de „îngheţ", „dezgheţ" şi „reîngheţ". Exponentul de vârf al acestei lumi dominate de „forţe întunecate" este Malvolio, prezentat într-un gen de portret-robot al conducătorului comunist. Într-o scrisoare către redactorul primei ediţii din *Cronica de familie*, romancierul mărturisea: „sub teroarea intelectuală şi psihologică a acelei epoci – cea mai sinistră şi înjositoare a istoriei ţării noastre – „Cronica" nu ar fi putut apărea fără anumite concesii pe care autorul a trebuit să le facă.(...) Trecutul trebuia descris în culori întunecate. Le-a avut, dar a avut şi lumină. Aspectele luminoase erau interzise (...) Trebuia ascunsă tirania partidului comunist, teroarea Securiştilor, atotputernicia imperialismului ruso-asiatic. Tinereţea mea şi forţa creatoare au trebuit să se supună o vreme acestei asupriri monstruoase. *Cronica* poartă pecetea tinereţii şi forţei creatoare, dar şi a asupririi suferite şi a deformării adevărului". Aceleaşi *culori întunecate* se regăsesc în caracterizarea „dervişilor" din romanul anti-totalitarist, de această dată, printr-o opţiune auctorială liberă şi justificată, în respectul adevărului.

Portretist înzestrat cu o paletă foarte bogată, Petru Dumitriu excelează şi în primul roman din exil în direcţia caracterizării caricaturale. Ministrul Morcovici era „scurt şi bondoc, greoi, întunecat, avea înfăţişarea unui mistreţ"; Diocleţian: „Era ca un leu în piele de oaie, în mijlocul unei turme. Multe dintre aceste oi erau, de altfel, false, simple piei, îmbrăcând animale foarte periculoase"; Arthur Zodie: „Era mic, gros, gras, asemănător acelor lei chinezeşti, sculptaţi de artişti ce-i cunoşteau din auzite, semănând cu un hibrid între pechinez, porc şi broască râioasă"; şi exemplele pot continua. În mai toate romanele lui Petru Dumitriu, portretul baroc, deviat înspre grotesc, cu înclinaţie către detaliul fizic respingător, ilustrează un gen de determinism caracterologic pornind de la convingerea romancierului că trupul uman exprimă îndeobşte temperamentul. Creator, programatic, de tipologii, autorul acestui roman istorico-politic cu apăsate accente satirice pare imun la peisaj, întrucât descrierile sale vizează priveliştea umană şi nu natura ambientală. Deşi acţiunea se petrece în Bucureşti, spaţiul urban este conturat, mai degrabă, prin jaloane autoreferenţiale sau intertextuale, în spirit postmodern.

Între fizionomia personajului şi numele său există o corespondenţă aproape explicită. Aş spune că prozatorul procedează asemenea dramaturgului I. L. Caragiale, dezvoltând corespondenţa cu substrat comico-satiric dintre nume şi imaginea fizică sau morală a persoanei. Mai mult decât atât, Petru Dumitriu alege cu bună ştiinţă nume bizare, transparent inventate, îndemnând parcă cititorul să caute prototipul real. Majoritatea personajelor episodice - fiindcă lipseşte personajul principal, exceptând naratorul - e botezată după principiul sudurii dintre nume şi caracter: Heracles Niţeluş, Malvolio Leonte, Prospero Dobre, Erasmus Ionescu, Vasile Morcovici, Costin Slavila, Arthur Zodie, Isaia Prorocescu, Tinel Zambilovici, Alfred Anania, Leonaş Tănase, cuplurile de activişti Diocleţian şi Sulamita Sava, Felix şi Anita Fortunescu, Dionis şi Daniela Paciurea ş.a. Pe acest temei, comentatorii romanului au fost tentaţi să-l claseze lejer în categoria *romanelor cu cheie* - de la Dimitrie Cantemir citire, cu a sa *Istorie ieroglifică* -, ignorând celelalte calităţi. Dealtfel, decriptarea numelor nu este deloc dificilă pentru cei care cunosc perioada istorică proletcultistă. Autorul însuşi înlesneşte descifrarea codului nominal, atunci când indică modelele reale ale personajelor reluate în romanul următor, *Incognito*, din 1962, în care aprofundează aceeaşi tematică (Cf. George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Şase zile cu Petru Dumitriu*, 1995). Astfel: „Marele şef" sau Amon Râ corespunde, desigur, lui Gheorghe Gheorghiu-Dej; Diocleţian Sava – ar fi ideologul marxist Miron Constantinescu (protectorul scriitorului la un moment dat); Leopold – criticul dogmatic de atunci Paul Georgescu; „şeful meu" Heracles Niţeluş – Mihai Beniuc, calificat „sinistrul pitic"; Malvolio Leonte – Leonte Răutu, „călăul literaturii române" (astfel caracterizaţi în confesiuni) etc. Dar descifrarea corespondenţelor real / ficţional ţine de anecdotică. Chiar dacă asimilează unele trăsături ale staliniştilor din realitate, personajele din *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* sunt creaţii exclusive ale romancierului, cum menţiona, cu precauţie, la sfârşitul *Cronicii de familie*: „nici un personaj nu este portretul sau copia fidelă a unei persoane în viaţă".

Deşi pare schematic şi rezumativ prin reducţie tipologică şi viziune fragmentară, *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* constituie un moment important în istoria romanului românesc care reflectă prima etapă comunistă, prin prisma tematicii şi datorită unghiului de vedere realist-critic asupra realităţii politice din anii '50, uzând de satira necruţătoare. Celelalte romane ilustrative, în care Cenzura din România comunistă a permis atitudinea critică faţă de epoca stalinistă (din vremea lui Gheorghiu-Dej doar, până la „epoca" Ceauşescu), sunt editate mult mai târziu, în ultimul lustru al deceniului al optulea: *Feţele tăcerii* de Augustin Buzura, *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, *Galeria cu viţă sălbatică* de Constantin Ţoiu, *Caloianul*, *Biblioteca din Alexandria*, *Crepuscul* etc. Influenţa directă, pe filiera romanului anti-comunist, a fost, însă, diminuată, de apariţia cărţii „de om liber" în limba franceză şi dincolo de Cortina de fier. Simptomatic, *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* se publică în româneşte abia în 1992, simultan cu romanul anti-totalitarist postum *Adio, Europa!* al scriitorului cu operă „de sertar" sub comunism Ion D. Sîrbu.

Conceput în regimul urgenţei comunicării fără cenzură, *Rendez-vous au Jugement Dernier/ Ne întâlnim la Judecata de Apoi* constituie romanul de ruptură al scriitorului dezrădăcinat din Estul european, care preferă să acuze sistemul totalitarist la modul ficţional, prin intermediul galeriei de personaje desprinse din nomenclatura anilor '50.

Octavian Soviany

Erosul eminescian

Tema iubirii ocupă un loc important în creaţia lui Eminescu şi se poate spune că poetul a intrat în conştiinţa cititorului mediu mai întâi datorită poeziilor sale de dragoste.

În încercarea sa de a face o periodizare a creaţiei eminesciene, prin raportare la cele două modele cosmologice amintite, Ioana Em. Petrescu vorbea despre trei faze ale eroticii lui Eminescu. Prima dintre acestea ar aparţine iubirii platonice, cu rădăcini mistice, apropiindu-se de sentimentul adoraţiei religioase; acum femeia este o expresie a „intelectului divin", se caracterizează prin atribute angelice sau statuare, este „aproape vie", alunecă sau pluteşte, are numai zâmbet şi numai privire şi este invocată mai mult în absenţă. Faza următoare e faza idilelor naturiste, acum erosul eminescian se încarcă de senzualitate, în timp ce femeia îşi pierde aspectele angelice, devine dezlănţuită şi pătimaşă, încercând să-l atragă pe bărbat - după expresia lui G. Călinescu - „cu neruşinarea unei sălbăticiuni". În sfârşit, în ultima fază, priveliştile de natură mirifice dispar, bărbatul şi femeia aparţin unor lumi diferite şi între ei există o incompatibilitate de destin, dragostea eşuează şi este înlocuită de resemnare şi resentiment.

În realitate însă, „fazele" menţionate de Ioana Em. Petrescu nu sunt succesive, ci simultane. Pentru a da doar câteva exemple, poezia *Atât de fragedă,* în care este prezent cultul femeii-înger şi care ar trebui să aparţină primei faze a eroticii eminesciene, datează din 1879 şi este contemporană cu sumbra *De câte ori, iubito*, care exprimă tranşant incompatibilitatea de destin dintre bărbat şi femeie: Dar şi cu tristeţea resemnată şi apăsătoare din *Despărţir*

Deosebit de semnificativă este în această ordine de idei poezia *Floare albastră* (1873) - dificil de încadrat în vreuna din aceste etape ale liricii de dragoste a lui Eminescu. Pe de o parte, ea are aerul unei idile silvestre, care se desfăşoară pe fundalul unei naturi sublime („*Stânca stă să se prăvale/În prăpastia măreaţă"*). Pe de altă parte însă, poezia subliniază (aşa cum se întâmplă mai ales în erotica târzie a lui Eminescu) incompatibilitatea dintre bărbat şi femeie. El e fascinat de tot ce se situează departe în spaţiu sau timp (de „trăirea departelui"), e preocupat de cunoaştere şi creaţie („Iar te-a cufundat în stele/Şi în nori şi-n ceruri nalte"), ea e mai apropiată de natură, senzuală şi pasională. Textul este structurat sub forma unui aparent dialog (căci în realitate vorbeşte numai femeia), evidenţiindu-se astfel o anumită lipsă de comunicare între cei doi parteneri. Discursul iubitei e alcătuit din două secvenţe. Prima dintre acestea este un reproş adresat bărbatului, care pare preocupat mai mult de „chemarea departelui" (Stele, nori, „câmpiile asire", „piramidele-nvechite") decât de iubire şi de prezenţa femeii. Cea de-a doua secvenţă este o chemare la dragoste, pe al cărei parcurs iubita apelează la toate armele seducţiei feminine, e pe rând ingenuă, cochetă, pătimaşă şi senzuală: *„ «Hai în codrul cu verdeaţă,/Und-izvoare plâng în vale,/Stânca stă să se prăvale/În prăpastia măreaţă.//Acolo-n ochi de pădure,/Lângă balta cea senină/Şi sub trestia cea lină/Vom şedea în foi de mure.//Şi mi-i spune-atunci poveşti/Şi minciuni cu-a ta guriţă,/Eu pe-un fir de romaniţă/Voi cerca de mă iubeşti.//Şi de-a soarelui căldură/Voi fi roşie ca mărul,/Mi-oi desface de-aur părul,/Să-ţi astup cu dânsul gura.//De mi-i da o sărutare,/Nime-n lume n-a s-o ştie,/Căci va fi sub pălărie - /Ş-apoi cine treabă are!//Când prin crengi s-a fi ivit/Luna-n noaptea cea de vară,/Mi-i ţinea de subsuoară,/ Te-oi ţinea de după gât.//Pe cărare-n bolţi de frunze,/Apucând spre sat în vale,/Ne-om da sărutări pe cale,/Dulci ca florile ascunse.//Şi sosind l-al porţii prag,/Vom vorbi-n întunecime:/Grija noastră n-aib-o nime,/Cui ce-i pasă că-mi eşti drag»?"*. Cele două secvenţe sunt despărţite printr-o strofă care consemnează reacţia bărbatului la reproşurile iubitei, pe care o numeşte condescendent „mititica" şi ale cărei cuvinte nu-i provoacă decât râsul, născut poate din conştiinţa condiţiei sale superioare. Finalul poeziei aduce însă o surprinzătoare răsturnare de perspectivă, idila dobândind pronunţate accente elegiace. Odată cu plecarea iubitei, aceasta se transfigurează, căpătând aspectele femeii-înger şi convertindu-se din „mititica" în „floare albastră" şi „dulce minune": *„Înc-o gură şi dispare.../Ca un stâlp eu stam în lună!/Ce frumoasă, ce nebună/E albastra-mi, dulce floare!//. . . . . . . .Şi te-ai dus, dulce minune,/Ş-a murit iubirea noastră -/Floare-albastră! floare-albastră!.../ Totuşi este trist în lume!"*. Ceea ce sugerează faptul că femeia eminesciană devine cu adevărat seducătoare abia în absenţă, atunci cînd dobândeşte ea însăşi atributele departelui, ce fascinează până la obsesie eul eminescian, care-i preferă femeii reale femeia visată sau „femeia scrisă", asimilabile „frumoaselor fără corp", reprezentări ale idealului intangibil şi poeziei. Iar particularităţile celor trei faze ale eroticii lui Eminescu se regăsesc într-o singură poezie, scrisă de poet la doar 23 de ani, contemporană aşadar cu *Înger şi Demon,* asimilată creaţiei eminesciene timpurii. Ceea ne nu trebuie însă să mire, căci e expresia directă a naturii contradictorii a lui Eminescu, care îl caracterizează şi în calitate de îndrăgostit, iar aspectele evidenţiate de Ioana Em. Petrescu, nu sunt succesive, ci - aşa cum spuneam - simultane. Erotica lui exprimă în acelaşi timp „trăirea departelui" şi „nostalgia apropierii". Femeia-înger, femeia marmoreană este nu o corporalizare a intelectului divin, ci imaginea departelui, a „idealului", iar pentru a putea fi adorată cu adevărat ea trebuie să fie absolut intangibilă: *„Când însuşi glasul gândurilor tace,/Mă-ngână cântul unei dulci evlavii/Atunci te chem: chemarea-mi asculta-vei?/Din neguri reci plutind te vei desface?//Puterea nopţii blând însenina-vei/Cu ochii mari şi purtători de pace?/Răsai din umbra vremilor încoace,/Ca să te văd venind ca-n vis, aşa vii!/Cobori încet... aproape, mai aproape,/Te pleacă iar zâmbind peste-a mea faţă,/A ta iubire c-un suspin arat-o,//Cu geana ta m-atinge pe pleoape,/Să simt fiorii strângerii în braţe/Pe veci pierduto, vecinic adorato!"* (*Când însuşi glasul gândurilor tace*). „Nostalgia apropierii" produce în schimb puseuri de senzualitate, iar îndrăgostitul eminescian frisonează intens la priveliştea carnaţiei feminine, aşa cum se întâmplă în poemul *Călin* (1876): *„Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,/Braţul ei atârnă leneş peste marginea de pat;/De a vârstei ei căldură fragii sânului se coc,/A ei gură-i descleştată de-a suflării sale foc,/Ea zâmbind îşi mişcă dulce a ei buze mici, subţiri;/Iar pe patu-i şi la capu-i presuraţi-s trandafiri./Iar voinicul s-apropie şi cu mâna sa el rumpe/Pânza cea acoperită de un colb de petre scumpe;/A frumseţii haruri goale ce simţirile-i adapă,/Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă./El în braţe prinde fata, peste faţă i se-nclină,/Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină..."* Dar iubirea eminesciană, spiritualizată sau carnală, este aproape întotdeauna nefericită. Ceremonialul erotic e proiectat în trecut sau în viitor, este amintire sau aspiraţie, iar femeia angelică se dovedeşte doar un miraj, o umbră spre care îndrăgostitul îşi întinde în zadar braţele: *„Din valurile vremii, iubita mea, răsai/Cu braţele de marmur, cu părul lung, bălai - /Şi faţa străvezie ca faţa albei ceri /Slăbită e de umbra duioaselor dureri!/Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,/Femeie între stele şi stea între femei/Şi întorcându-ţi faţa spre umărul tău stâng,/În ochii fericirii mă uit pierdut şi plâng.//Cum oare din noianul de neguri să te rump,/Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,/Şi faţa mea în lacrimi pe faţa ta s-o plec,/Cu sărutări aprinse suflarea să ţi-o-nec/Şi mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,/Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o ţin.//Dar vai, un chip aievea nu eşti, astfel de treci/Şi umbra ta se pierde în negurile reci,/De mă găsesc iar singur cu braţele în jos/În trista amintire a visului frumos.../Zadarnic după umbra ta dulce le întind/Din valurile vremii nu pot să te cuprind."* (*Din valurile vremii*). Dar nici iubirea trupească nu se dovedeşte mai fericită. Esenţiale sunt, din acest punct de vedere, observaţiile lui Tudor Vianu legate de semnificaţia pe care o dobândeşte epitetul „dulce" în lirica lui Eminescu. Criticul arăta că acest epitet se asociază aici în general cu experienţa erotică şi exprimă de fapt un amestec de dulceaţă şi amărăciune, de jubilaţie şi melancolie, căci voluptatea îmbrăţişării e dublată de conştiinţa faptului că, la fel ca toate experienţele omeneşti, şi cea amoroasă, stă sub semnului vremelniciei. „Dulcele" este aşadar încă o expresie a naturii contradictorii a lui Eminescu, care nu-şi poate face uitat „dublul" dezabuzat nici măcar în momentele de extaz, cărora le urmează sentimentul zădărniciei şi „dorul de moarte": *„Peste vârfuri trece lună,/Codru-şi bate frunza lin,/Dintre ramuri de arin/Melancolic cornul sună.//Mai departe, mai departe,/Mai încet, tot mai încet,/ Sufletu-mi nemângâiet/Îndulcind cu dor de moarte.//De ce taci, când fermecată/Inima-mi spre tine-ntorn?/Mai suna-vei, dulce corn,/Pentru mine vreodată?"* (*Peste vârfuri*). Iubirea fericită, ajunsă la împlinire, apare rar în poezia lui Eminescu. O întâlnim de exemplu în poemul *Călin*. Aici, după ce se purifică prin suferinţă de încărcătura ei prea violentă de senzualitate, iubirea dintre erou şi fata de împărat îşi găseşte încununarea într-o nuntă de basm, care are loc în inima codrului; la ea participă elementele cosmosului, soarele şi luna în calitate de nuni şi se desfăşoară în paralel cu nunta fluturelui şi a vioricăi, cu alaiul ei colorat şi pitoresc de insecte, Eminescu dovedindu-se acum, înaintea lui Arghezi, un admirabil poet al miniaturalului: *„ Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?/Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,/Până văd păinjenişul între tufe ca un pod,/Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod./Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,/Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte şi colaci;/Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,/Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur./Iată vine nunta-ntreagă - vornicel e-un grierel,/Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;/În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec/ Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;/O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur,/Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;/Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ,/Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi./Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,/Iar mireasa viorică i-aştepta-ndărătul uşii./Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,/Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;/El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:/– „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături."* Dragostea apare aşadar aici, ca la vechii filosofi greci, drept o putere cosmică, căreia i se supun în egală măsură universul, natura şi omul, iar prin experienţa iubirii îndrăgostiţii se integrează în marea ordine a cosmosului. Dar nu trebuie să uităm că integrarea în cosmic presupune (cf. Papu) trecerea de la existenţa personală a fiinţei umane la existenţa impersonală a universului, stare similară cu moartea. Şi semnificativ mi se pare, dintr-o asemenea perspectivă, faptul că feeria nupţială din *Călin* este contemporană cu mult mai puţin comentatul poem *Strigoii*, situat în continuitatea fantasticului macabru al paşoptiştilor. Aici dragostea nu-şi mai poate găsi împlinirea decât în moarte: după moartea iubitei sale, Arald, regele avarilor i se adresează unui mag care trăieşte retras în inima munţilor; acesta nu-i poate reda însă decât aparenţa, umbra femeii pierdute, iar pentru a o regăsi cu adevărat eroul trebuie să devină el însuşi o umbră şi să treacă definitiv în lumea umbrelor şi a morţii. E cealaltă faţă a nunţii din *Călin*, despre care vorbeşte cealaltă faţă a lui Mihai Eminescu: *„Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede/Şi-n vânturi el ridică adâncul glas de-aramă,/Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă,/Furtunelor dă zborul, pământul de-l*

(continuare în p. 27)

...femeia eminesciană devine cu adevărat seducătoare abia în absenţă, atunci când dobândeşte ea însăşi atributele departelui, ce fascinează până la obsesie eul eminescian, care-i preferă femeii reale femeia visată sau „femeia scrisă", asimilabile „frumoaselor fără corp", reprezentări ale idealului intangibil şi poeziei.

studii

Sorin Lavric

...intriga capătă o tentă polițisto-enigmatică, facilă în urzeala ei previzibilă. Fiul unuia din soldații germani care scăpaseră cu viață se întoarce în România spre a recupera tezaurul cu ajutorul unor schițe lăsate moștenire de taică-său, și de aceea îi oferă lui Tudor Florea un preț dublu pe vila pe care tocmai o cumpărase.

Cronica ideilor

Carenţa de sens

ADRIAN LUNGU, *Omul din ferestre*,
Editura *Timpul*, Iaşi, 2018, 334 pag.

A avea conștiința naufragiului pe care îl reprezintă propria viață e semn că ai început s-o înțelegi cu adevărat. Că înțelegerea vine tîrziu, cel mai adesea în pragul bătrîneții, nu are darul de a micșora cruzimea gîndului că, de la un cap la altul, soarta ți s-a mișcat într-o derivă constantă. E chiar situația în care ajunge Tudor Florea, personajul principal al romanului *Omul din ferestre*: la senectute își dă seama că întreaga biografie, care nu a fost decît un șir lung de dezamăgiri, nu are nici un sens consolator, cu atît mai puțin unul transcendent. Ins cu precădere rațional, fără umori fierbinți care să-l predispună spre trăiri mistice, Tudor Florea e întruchiparea omului cinstit pe care mediocritatea împrejurărilor îl condamnă la un trai meschin. Tocmai de aceea, cînd în final își face bilanțul anilor, nu găsește nici un motiv de mulțumire. O victimă modestă a sorții prozaice, cam așa poate fi definit lapidar personajul nostru. Și fiindcă nu excelează în nimic, nici măcar defecte majore nu are. E plat în toate, ca o linie dreaptă mergînd către nicăieri. Și totuși, onest, inteligent și dornic de a răzbate, sfîrșește prin a se declara neîmplinit. Cazul lui, statistic vorbind, e pînă într-atît de răspîndit că două treimi din populația României se poate regăsi în el.

Serbezimea ființei sale se oglindește pretutindeni: într-o copilărie nefericită (e persecutat de taică-său, care nu-l slăbește din „mormoloc", „aschimodie" sau „limbric"), într-o studenție mediocră (facultatea de Politehnică nu-i surîde, iar după un bairam nocturn în cursul căruia colegii rostesc măscări la adresa regimului comunist, ajunge la sediul Securității, unde e silit să semneze un angajament), într-o căsnicie mizerabilă (soția Paulina e o mediocră certăreață). Tudor Florea nu-și află limanul niciunde. La muncă e sufocat de ingratitudinea subalternilor (cînd, după 1989, ajunge director al unei întreprinderi private, își dă demisia pentru că nu rabdă compromisuri, apoi intră în învățămînt, unde postura de profesor nu-l împlinește defel). Singura femeie pe care o iubește, Sirina, îl părăsește în studenție spre a pleca din țară, iar singurul coleg alături de care simte biecuvîntarea prieteniei moare de timpuriu de cancer. Nici măcar sejurul în Canada, unde e găzduit de copiii deveniți între timp oameni maturi, nu-i priește, drept care, întorcîndu-se în țară, iese la pensie și își caută un loc liniștit în a cărui tihnă să-și lingă cu folos rănile ratării. Și fiindcă, atunci cînd se aștepta mai puțin, se pomenește cu o sumă de bani pe care tocmai Sirina i-o trimite din străinătate (și nu oricum, ci sub forma unui maldăr de bancnote euro puse într-un pachet – detaliu tras de păr, de o inadecvare lucie față normele de transmitere a banilor), Tudor își îngăduie luxul de a cumpăra o vilă veche în marginea unui orășel de lîngă Brașov. Cu toate că e o ruină, vila păstrează urmele unui stil arhitectural nobil, amănunt care îi inspiră spontan gîndul de a intra în posesia ei. Zis și făcut, numai că ceea ce nu știe Tudor e că vila fusese martora unui episod de război din 1944, cînd, vînați de ruși, nemții aruncaseră în aer podul din apropiere și, înainte de fugi, îngropaseră în grota de lîngă vilă un veritabil tezaur, alcătuit din sute de lingouri de aur.

De aici încolo intriga capătă o tentă polițisto-enigmatică, facilă în urzeala ei previzibilă. Fiul unuia din soldații germani care scăpaseră cu viață se întoarce în România spre a recupera tezaurul cu ajutorul unor schițe lăsate moștenire de taică-său, și de aceea îi oferă lui Tudor Florea un preț dublu pe vila pe care tocmai o cumpărase. Intrigat, proaspătul proprietar refuză oferta fără să știe mobilul dărniciei neamțului, dar în timpul renovărilor la care supune vila, dă din greșeală peste tezaurul din grotă, dar nu oricum, ci printr-o surpare accidentală în urma căreia se pomenește îngropat de viu cu lingourile sub nas. Urmează cîteva zile de coșmar în care, mort de foame și sete, Tudor Florea e la un pas de moarte cu movila de aur lîngă el. Situația e absurdă și tocmai de aceea memorabilă.

E salvat *in extremis* de muncitorii care renovau vila și, detaliu neverosimil, rupt parcă din imperativul de devoțiune față de instituțiile statului, Tudor Florea donează tezaurul Băncii Naționale. E drept, chiar dacă nu ar fi făcut-o, ofițerii de SRI, care intraseră de mult pe fir, supraveghindu-l îndeaproape pe cetățeanul neamț, ar fi avut grijă să-i ascută lui Tudor Florea simțul civic, silindu-l la actul de donație. Dar fiindcă imboldul categoric al generozității, care îl împiedică să-și însușească ceea ce nu-i aparține, îi inspiră gîndul de a preda comoarea, Tudor Florea se alege cu mulțumiri din partea organelor în drept. Un cetățean model culegînd aplauze binemeritate. Aceasta e narațiunea al cărei *happy end* e adumbrit doar de sentimentul naufragiului cu care protagonistul își contemplă viața.

„Întreaga lui viață s-a zbătut să răzbată, nu a așteptat impactul evenimentelor, le-a anticipat și gestionat stăruind cu cerbicie asupra eficienței calculate pentru care constată că nu are nici o consderație. A avut mare nevoie de reușită, însă dramatizarea propriei nefericiri ca «pact faustian» era departe de a-l fi ajutat. În felul lui secretos pînă la grandoare a trăit aproape fără el într-o goană nebună după sensuri, măcinat de un dor nestins pentru ceva care nu exista." (p. 328)

Nu lipsesc scenele de amor, episoadele de bătaie diversă (ba cu tatăl, ba cu colegii de liceu, ba cu un bădăran care nu vrea să stea la coadă la ghișeul unui magazin), cum nu lipsește un viol săvîrșit de soldații ruși asupra unei romînce în timpul războiului. Fluența lină a frazelor e întreruptă de cîte o nefericită „relaționare" sau de cîte o neinspirată „gestionare", vocabule care cad ca nuca în perete în mijlocul unor rînduri altminteri îngrijite. În afara episodului remarcabil al îngropării de viu alături de lingourile de aur, unde Adrian Lungu stie să întrețină o tensiune împinsă pînă la punctul culminant, cînd, mai mult mort decît viu, protagonisul iese la lumină, dar nu înainte de a-și derula în memorie toate întîmplările macabre din viață, în afară de acest episod cele mai reușite pagini conțin descrieri în amănunt a unor cadre bucolice, ca de pildă contemplarea naturii în preajma cîinelui: „Tudor s-a așezat pe banca de sub tei, visător și meditativ, toropit. Era o sărbătoare religioasă, zidarii și ajutoarele nu lucrau. Nici o adiere, nici o mișcare, liniștea și căldura amiezii se lipiseră de coroanele copacilor, de iarbă și flori. Pînă și timpul se moleșise. Coada cîinelui îi atingea picioarele într-un ritm potolit, moale și aproape grațios. Mănunchiul acela de păr negru hîrșîia încet pavajul cimentat de sub bancă, părea singura mișcare din curte. Lenevea și cîinele, uneori mai ciulea urechile și deschidea ochii într-o tresărire de vis, dar nu uita să-și fluture coada, instinctul îi spunea că trebuie să-i manifeste prezenta, să știe stăpînul că este acolo." (p. 223)

Omul din ferestre e romanul omului modern: insul cumsecade a cărui dramă stă în neputința de a da vieții un sens. În Tudor Florea nu ard convingeri tari, credințe aprinse sau pasiuni răscolitoare. Totul se petrece la flacără mică, ca într-o pîlpîire ternă în care regula e dată de un șir de drame pînă într-atît de minore, încît din înlănțuirea lor nu iese nimic, în afară de acele mici mizerii ale vieții de care cu toții avem la un moment dat parte. Tudor Florea e cetățeanul cuminte aflat în carență de imbolduri puternice. E omul mediocru ale cărei peripeții le citești placid, cu senzația că asiști la o rătăcire măruntă, cum sunt cu miile în ziua de azi. Un roman bun, dar nimic mai mult.

Cenaclul Cultural „George Coandă" Potlogi, Societatea Scriitorilor Târgovișteni,
Primăria / Consiliul Local Potlogi

Forumul Național Cultural „Brâncoveniana", Ediția a VI-a, 2024

Pe 17 august, la Palatul Brâncovenesc din Potlogi, Dâmbovița, va avea loc cea de a VI-a ediție a Forumului Național Cultural „Brâncoveniana" în cadrul căruia este inclus și Concursul de poezie creștină și patriotică „Sub crucea Sfântului martir Brâncoveanu".

La acest concurs pot participa creatori de poezie cu vârstele cuprinse între 17-50 de ani, care nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor din România, Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, sau ai unor uniuni / societăți / asociații scriitoricești profesioniste din țările în care își duce existența diaspora românească. Lucrările trimise la concurs trebuie să poarte un motto, care va fi regăsit de juriu în plicurile sigilate însoțind lucrările și în care mai sunt precizate numele autorilor, adresele și e-mailul / telefonul mobil.

Premiile concursului vor fi: Trofeul „Brâncoveniana"; premiile I, II, III; mențiuni și premiile speciale oferite de: Arhiepiscopia Târgoviștei, unele instituții, asociații culturale și reviste din județul Dâmbovița și din Capitală. Câștigătorii trofeului, premiilor I, II și III vor beneficia de publicarea a câte unui volum de poezii, în 50 de exemplare, la Editura Bibliotheca, și a căror lansare se va face cu prilejul Zilei Naționale a Culturii sau a Zilelor culturii potlogene.

Data ultimă a expedierii poeziilor (până la 6-7 mostre) este 15 iulie 2024, la e-mail: biblioth@gmail.com.

Director Executiv al
Forumului„Brâncoveniana"
Prof. Valentina Vasile

Daniel Cristea-Enache

In Memoriam

Combustie

O nouă etapă lirică a fost observată în creația lui Ioan Es. Pop odată cu *arta fricii* (Editura Charmides, Bistrița, 2016, 84 pag.), volum de mare eleganță grafică, ilustrat cu desenele lui Aurel Vlad. Cartea este un obiect artistic obținut prin întâlnirea a două arte și totodată contextul de apariție și manifestare a unui *nou* Ioan Es. Pop. Miza era importantă, fiindcă majoritatea criticilor raportau cele din urmă volume ale poetului la cele dintâi ale sale, comparația fiind defavorabilă, estetic, cărților de maturitate. Conștient el însuși de dificultatea reinventării și a ieșirii de pe orbita propriului lirism, autorul a preferat reeditările, antologările și traducerile din versurile mai vechi. *Unelte de dormit*, scos în 2011, era singurul volum realmente nou al celui mai puternic poet apărut la noi după 1990.

În *arta fricii* regăsim, firește, liniile obsesionale și elementele specifice imaginarului unui artist post-expresionist. Suntem „la capătul vremurilor” și o „inegalabilă” duhoare a unor morți „pe care carnea încă fierbe” marchează o atmosferă lirică de apocalipsă. Sub un cer „suferind” și aflat la prea mare distanță de om, „cerul acela” al norilor care „fac fuioare”, răul ajunge să „zemuiască” în trup și în suflet. Poezia este damnarea celui care, asistând la dezastru, îl transformă în discurs liric. La puțini autori regăsim o asemenea consubstanțialitate a subiectului cunoscător cu obiectul cunoașterii. Pop se identifică acum aproape complet cu apocalipticul în al cărui regim de expresie lucrează. Versurile lui se impregnează de ceea ce descriu, pagina capătă greutate nu numai prin elementul referențial, ci și prin cel verbal. Între ele se formează o interdependență și relația este la fel de strânsă ca la Bacovia ori Ileana Mălăncioiu.

Ceea ce poetul „nouăzecist” depășește, în fine, prin *arta fricii* este ludicul postmodernist inadecvat structurii sale de profunzime: intertextul rulat în *Unelte de dormit*, detașarea ironică și semnificativă de propriile versuri, parafrazele și aluziile culturale, jocurile de cuvinte, calambururile. Lirismul lui Pop nu este articulat în componente și modular în structură, ci turnat în formă masivă și, ca să zic așa, greoaie. Un poem extraordinar din *arta fricii* are numai șapte versuri — dar este un asemenea pietroi care se desprinde de conglomeratul imaginar expresionist și, la lectură, pare că-ți cade în cap: „lucrez la celălalt strigăt și mâna mea încă șovăie,/ pentru că trebuie să descleșteze o gură cu fălci de criptă,/ să apuce limba și s-o înfășoare în jurul încheieturii/ ca pe o lipitoare imensă, iar apoi, cu un icnet scurt și total,/ să o smulgă și să o arunce,/ sperând ca până dimineața placenta ei vânată/ să fie mâncată de câini.”.

Această densitate remarcabilă a imaginii poetice e obținută prin tropi perfect asimilați de „naturalețea” discursului. Figura de stil nu mai este recognoscibilă ca o intervenție „poetică” asupra versului, cu reorientarea acestuia pe o nouă direcție semantică și simbolică. În poemele lui Pop, poeticul nu survine distinct și secvențial, printr-o metaforă sau o comparație. Acestea sunt „naturalizate” și făcute una cu poemul, lucrate în aceleași culori sumbre. Din gura „cu fălci de criptă” e apucată limba ce va fi înfășurată ca „o lipitoare imensă” pe încheietura mâinii. În această viziune dementială și apocaliptică, uităm complet de *metafora* („fălci de criptă”) și *comparația* („ca pe o lipitoare imensă”) inserabile stilistic. Ele par să iasă din chiar curgerea poemului.

Așa se întâmplă și în textele ceva mai lungi, dar, oricum, mai reduse decât cele din *ieudul fără ieșire*, cu care emulează. Performanța (una dintre ele) este aceea a narativității simbolice. Sub cel mai firesc discurs liric stau straturi de semnificații, iar vizionarismul aproape că se confundă cu „realismul” poeziei. Poetul aparține simultan celor două lumi („a noastră” și „a lui”), iar textul le împletește atât de strâns, încât decupajul de realitate prozaică și fixarea, în el, a viziunii vin împreună. Despre o *viziune* se și vorbește în aceste versuri, dar fără niciun fel de emfază. „Vizionarul”, „profetul”, „iluminatul” din poezia altor autori este aici un om oarecare ce merge „pe malul dâmboviței” și suferă. Cu primul vers aruncându-ne deja într-un imaginar morbid, poemul va curge „invers”, ca și cum în el ar fi expuse lucrurile cele mai banale și situațiile cele mai obișnuite. Iată banalitatea marca Ioan Es. Pop: „ai unghii strălucitoare, ca ale copiilor cu ochi scoși./ într-o dimineață ireală, mergeam pe malul dâmboviței/ visând la o durere mare cu care s-o înlocuiesc/ pe cea veche și stăruitoare. eram/ singur și adânc cum nu voi mai fi./ sângeram ca un lac liniștit și mare.// atunci trebuie să fi avut loc viziunea./ făcusem din autodistrugere o bijuterie./ iar asta mă ajuta să nu mai sper./ uitasem de dragoste de câțiva ani./ nu se mai vedeau nici stelele ca pe vremuri./ n-o să mă crezi, dar într-o noapte/ am auzit categoriile cum se zbuciumă.// știusem ca va urma de la patru ani/ și am început să-mi fac singur rău./ vor fi schimbări de trecut în acest viitor provizoriu./ și-a ridicat cămașa și am văzut atunci/ că n-avea piept, n-avea pântece, n-avea oase și măruntaie./ nimicul începea să prindă vlagă.”.

Poemul care încheie volumul îl va și „închide”. Tot fără titlu, tot fără majuscule gramaticale și simbolice, cu o aceeași insolitare artistică obținută prin banalizarea experiențelor ultime și împărtășirea revelațiilor personale, textul este ilustrativ pentru noua fază, a „socializării” cu ghilimele, din lirica lui Ioan Es. Pop.

În volumele mai vechi, imaginarul poetic își decupa din realitate o felie în care obsesiile expresioniste se instalau. „Zona” marcată Ioan Es. Pop se distingea cu ușurință de cea comună, socială, publică; iar pentru această autonomizare, eul poetic făcea o mișcare de regresie. Personajul lui Pop, „eroul” său, „omul fără însușiri” fugea și se ascundea de lumea zgomotoasă și posesivă, căutând-și o singurătate fundamentală. Cârciuma nu era un loc de socializare, ci unul în care mai mulți singuratici obsedați de întrebările ultime beau pahar după pahar. Și în *arta fricii* este un poem care face vorbire despre această experiență, însă în el setea de alcool tare și de adevăr decisiv e pusă la trecut: „da, da, întoarce-te acolo. te așteaptă/ toți cei cu care ai băut pe vremuri”.

În această altă vârstă a poeziei lui Ioan Es. Pop, scenariul social se modifică, iar epicul exterior se resoarbe într-un lirism al interiorizării. Dacă, anterior, imaginația poetului proiecta în realitatea cotidiană criza expresionistă, cu spasmele ei, acum, dimpotrivă, poemele fac epure ale realității. Forța de contragere și capacitatea de sinteză lirică sunt, în ultimul poem, excepționale: „când ați dat mâna cu el, nu ați simțit/ că avea mâna mai rece decât a noastră a tuturor?/ de unde venea? de unde putea să aibă/ acea mână mai rece decât a oricărui muritor?/ din iad, am zis toți, din iad, dar el a zis/ nu din iad, nu din iad, ci mai de jos./ atunci iartă-ne, iartă-ne, iartă-ne/ pe noi pe toți.”.

Eul nu se mai distinge de „restul” umanității, ci o exprimă pe aceasta într-un nou scenariu, tot expresionist, dar, în *arta fricii*, și apocaliptic. Individualul și generalul se suprapun, sfera privată și cea publică se confundă. Regresia personajului central, într-o poezie epicizată și narativizată, cvasi-prozastică, va fi înlocuită, acum, de o compresiune și o combustie lirică. Textele își reduc întinderea, iar volumul corpusului poetic este micșorat până când dintr-un poem precum cel citat mai sus nu se mai poate scoate nimic. O singură notă falsă, în *arta fricii*, apare într-un text cu un final retoric și inutil: după ce versul „mai departe nu se poate înainta. geamul eului s-a spart” spusese deja totul, vine autorul *pour une fois* neatent și își strică propriul poem cu încheierea: „prin el însă, cu ochii larg deschiși,/ se uită stăruitor orbul care i-a îndreptat într-acolo”.

E destul de greu să te „agăți” cu un reproș critic de acest volum de referință, unul comparabil, valoric, cu *cartea Alcool* al lui Ion Mureșan și care arăta o nouă față a unui mare poet.

...Lirismul lui Pop nu este articulat în componente și modular în structură, ci turnat în formă masivă și, ca să zic așa, greoaie. Un poem extraordinar din *arta fricii* are numai șapte versuri — dar este un asemenea pietroi care se desprinde de conglomeratul imaginar expresionist și, la lectură, pare că-ți cade în cap

cronici

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTECA

Eterna pară mălăiață

În cartea *Stalinism pentru eternitate – O istorie politică a comunismului românesc* (Polirom, 2005), Vladimir Tismăneanu se întreabă, cu trimitere la cultul profan, hipertrofiat ca în nicio altă țară comunistă, întreținut de sicofanții lui Ceaușescu: „Regimul român a reprezentat doar o distorsiune patologică a unui «socialism existent în realitate» cumva «mai sănătos», mai benign sau măcar mai puțin indecent?" Atent la detalii, sociologul emigrat din România comunistă evită să aprofundeze o idee care plutește firav în diverse scrieri cu și despre regimul ceaușist: anume, că era o versiune vulgară și ateistă a legionarismului, dezvoltat mistic în perioada interbelică și eșuat în sângele guvernării sinistre de la sfârșitul anului 1940. Ideea s-a vehiculat și înainte de căderea, tot sângeroasă, a comunismului, ca o contra-utopie de factură orwelliană. De pildă, romanul lui Romulus Guga, *Paradisul pentru o mie de ani* (1974), descria o Românie în care legionarii, nu comuniștii, se aflau la putere după Al Doilea Război Mondial! Chiar unele proze fantastice ale lui Mircea Eliade mizează pe ambiguitatea enunțată banal încă de la jumătatea obsedantului deceniu: „Când se coace, pătlăgica verde devine roșie!" Nici teoria protocronistă, îndelung forjată în „epoca de aur", nici elucubrațiile dacopate și getopitece din zilele noastre nu sunt prea departe de acel „socialism" sugerat de Tismăneanu. Căci nu e vorba de „socialism", în sensul recunoscut al termenului, ci de un soi de egalitarism rezidual, o constantă — să-i zicem ideologică — a oricărei societăți schilodite de (ne)funcționarea justiției sociale.

Sună confuz ce chibițez aici? Observați, vă rog, evoluția statelor în care o categorie (clasă) de oameni abuzează de poziția conferită de arme și resurse financiare. Inevitabil, ele ajung la colaps și răsturnări violente. Rareori urmarea e justă, echitabilă, cinstită. Numai acolo unde etica muncii a născut o filosofie (sau religie) bazată pe meritocrație, societatea a funcționat fără tulburări. Numai niște cetățeni care își asumă destinul ca rod al propriei strădanii pot să trăiască fără să aștepte grația unui zeu sau Dumnezeu, darnic indiferent de meritele închinătorilor săi. Câți români angrenați în afaceri nu invocă ajutorul divin întru îmbogățire ilegală? Și câți nu-i atribuie Domnului reușita, transferând instanței nevăzute matrapazlâcurile dosite cu abilitate? Apoi invocă dușmănia semenilor când sunt prinși cu fofârlica și deferiți justiției, de care scapă prin tertipuri avocățești! Sursa acestor inconsecvențe psihologice noționale și naționale se găsește în religia popească. Și comunismul — care se dorea o societate a dreptății și echității — a fost un fel de religie, asemănătoare creștinismului. Studiul scris de Tismăneanu, explicit istoric și politic, demonstrează implicit că majoritatea comuniștilor de primă aderență (cei de dinaintea sosirii Armatei Roșii ocupante) aveau un comportament cvasireligios. Însuși Marin Preda, „cel mai iubit dintre prozatorii evului comunist", chinuia în romanele scrise după *Moromeții, I*, cu priceperea unui activist autodidact, niște „eroi" care voiau să întemeieze (ori să fundamenteze teoretic) „o nouă religie". (Degeaba i-au reproșat eroarea unii critici, după 1990; mort la timp, romancierul a scăpat de contestațiile încasate de confrați mai neciitiți.)

Însă românii practicau deja o altă religie, fără propensiune transcendentală. Știm de la Caragiale despre ce-i vorba: „Fiecare locuitor să primească o pensie și tot românul să prospere!" (citat aproximativ). Pare că triumful acestei „religii" e asigurat în România postcomunistă. Nu vreau să mă scufund în mlaștina politicii de zi cu zi, căutând evidența unei demonstrații accesibile și ultimei babe din Răscăieți, care a muncit toată viața la colectiv și primește o pensie de subzistență, „săltată" de niște nepoți tembeli. În ciuda sărăciei, femeia în cauză consideră că are datoria să împartă ceva din nimicul ei, în numele lui Dumnezeu, cel care le vede pe toate și le judecă așa cum știe El! Dacă e întrebată de unde îi vine pensia, ea răspunde că vine de la Stat sau de la Președinte, nicidecum că e rezultatul muncii sale din tinerețe. Rugată să voteze, va pune ștampila pe primarul care „i-a dat" ajutor social, și crede că e hatârul acestuia, nu obligația lui de funcționar al statului ponciș integrat Europei. Nu e aici nicio filosofie abisală crescută pe trandafiriul suflet românesc: odată cu bătrânețea, puțini indivizi mai acceptă schimbarea, provocări noi sau experimente. Pe naivitate mizează demagogii din politică, liderii carismatici, șarlatanii religioși sau vindecătorii de orice boli. Și câștigă în multe ocazii, nepăsători față de consecințele dezastruoase.

Românii nu sunt excepția, nici excepționalitatea popoarelor europene. Nu toți au așteptat să le pice proverbiala pară mălăiață; însă prea mulți se comportă de trei decenii încoace de parcă tocmai fructul ăsta le-a picat!

Numai niște cetățeni care își asumă destinul ca rod al propriei strădanii pot să trăiască fără să aștepte grația unui zeu sau Dumnezeu, darnic indiferent de meritele închinătorilor săi.

polemos

Lucian Sârbu

Un manual inedit de filosofie pentru copii

Deși beneficiază de un titlu incitant – *Cum să faci filosofie cu copiii?* (ed. *Eikon*, București, 2023) – cartea publicată anul trecut de Marin Bălan, vechi și reputat cadru didactic la Facultatea de Filosofie din București, îl poate descuraja pe cititorul neobișnuit cu lecturile tehnice. Pentru că, trebuie spus, cartea aceasta nu este un „eseu", ci un adevărat manual care prezintă în premieră cititorului român, tuturor celor interesați – în principal învățători și profesori din ciclul primar dispuși să-și învețe elevii să gândească în mod corect și profund de la cele mai fragede vârste – metodologia de predare a filosofiei pentru/cu copii (P4C) dezvoltată în ultimii 50 de ani în Statele Unite de profesorul Matthew Lipman, și nu numai.

Metodologia lui Lipman reprezintă coloana vertebrală a cărții, și nu o voi repovesti aici, deoarece este suficient de complexă pentru a-i lăsa fiecărui cititor plăcerea de a o descoperi. Lipman (1923-2010) este creditat cu inventarea conceptului de „filosofie pentru/cu copii", știut fiind că încă din antichitate filosofia a fost o activitate rezervată mai degrabă bărbaților și tinerilor, și deloc, sau aproape deloc, femeilor și copiilor. Dacă despre femei nu mai putem spune azi că sunt... „discriminate" în filosofie (de la Hypatia în sec. IV până la Simone Weil și Hannah Arendt în sec. XX sau Judith Butler în zilele noastre având destule exemple de filosoafe deloc de neglijat), problema implicării copiilor în activitățile filosofice reprezintă încă un „ghimpe" pentru comunitatea filosofică, în primul rând din cauza faptului că la vârstele mici limbajul și gândirea abstractă sunt încă insuficient dezvoltate.

Desigur, conceptul de filosofie pentru copii nu implică absolut deloc cercetarea sistematică a ideilor filosofice, ci să-i angajeze pe copii „într-o practică filosofică ale cărei valori fundamentale sunt cele ale autonomiei gândirii, căutării sensului și importanței legăturilor dintre sine și sine, sine și alții, sine și lume" (p. 65). Tocmai de aceea vorbim de o practică pedagogică nouă, care „nu se regăsește în nici o pedagogie tradițională" (p. 80).

Metodologia „filosofiei pentru copii" a lui Lipman, prin propunerea de transformare a clasei [de copii] în „comunitate de cercetare" ad-hoc, mi-a adus aminte de cercetările privitoare la deschiderea unor noi căi, mai progresiste, mai democratice, în pedagogie din anii 1970, și mai ales mi-a adus aminte de cercetările privitoare la „pedagogia oprimaților" a marelui filosof brazilian Paulo Freire care, asemenea lui Lipman, a pus la punct o metodă de alfabetizare pentru adulții din medii defavorizate în care profesorul nu mai era „deținătorul" cunoașterii, ci doar un simplu facilitator al descoperirii de sine și al înțelegerii mai profunde a lumii lor de către membrii comunității.

Dar cum trebuie citită această carte? Personal, aș propune două tipuri de lectură: în primul rând o lectură specializată, a *cititorului profesionist*, adică a profesorului sau a învățătorului interesat cu adevărat să ofere ore de filosofie pentru copii. Acesta va trebui să parcurgă metodologia descrisă în carte și să încerce să înțeleagă cât mai bine care sunt principalii pași prin care să-i facă pe copii să-și pună întrebări relevante, să-și dezvolte autonomia gândirii și să învețe să se cunoască mai bine pe sine. După cum ni se spune la un moment dat în carte, în comunitatea specialiștilor părerile sunt împărțite: unii sunt de părere că orele de filosofie cu copiii pot fi ținute numai de personal specializat (absolvenți de filosofie), alții că pot fi ținute și de personal nespecializat, tocmai fiindcă nu se pune problema discutării aprofundate, la un nivel academic, a unor concepte sau teme filosofice. Pe de altă parte, putem propune și o lectură a cititorului nespecializat, de pildă *părintele sau tutorele*, căruia i-ar fi extrem de utile capitolele 7 și 8, despre cum să stimulăm interesul copiilor prin întrebări potrivite și prin ceea ce filosofii numesc „experimente de gândire". Cuadrantul întrebărilor, prezentat la pagina 187, este extrem de ușor de înțeles și va putea fi folosit cu succes de orice părinte atunci când va dori sa ghideze gândirea, imaginația și creativitatea copilului său.

Ceea ce mai trebuie înțeles din *Cum să faci filosofie cu copiii?* este că practica P4C, așa cum a fost sistematizată până acum, se bazează în primul rând pe ateliere dialogale și discuții cu copiii – firește, în jurul unor teme adecvate vârstei lor – nicidecum pe lecturi sistematice și studiu individual, așa cum suntem obișnuiți de la orele „serioase" de filosofie din facultate. Într-un fel, această practică a „filosofiei cu/pentru copii" reprezintă o reîntoarce la bucuria socratică a pălăvrăgelii, deși spre deosebire de Socrate, care își ghida interlocutorul spre răspunsuri deja știute, în P4C scopul nu e neapărat găsirea de răspunsuri definitive ci antrenarea minții și a curiozității.

Copilăria are, neîndoielnic, avantajul de a fi vârsta prin excelență a mirării și a întrebărilor. Iată de ce apariția acestei lucrări merită salutată, inclusiv datorită faptului că Ministerul Educației a introdus în programa de cursuri opționale pentru clasele III-IV (așadar copii de 10-11 ani) ore de filosofie cu/pentru copii. Din păcate, după știința mea, disciplina aceasta opțională nu este prea populară, poate că și din cauza absenței concrete de pe piață a unui manual care să prezinte în profunzime obiectul și metodologia de predare a disciplinei. Până acum popularizarea P4C a fost făcută mai ales de către profesorul Bălan, secondat de echipe de studenți la filosofie, în general în cadrul săptămânilor de „Școala altfel". Să sperăm că odată cu apariția acestei lucrări interesul cadrelor didactice care lucrează cu copiii din clasele III-VIII va crește. Testele Pisa arată că elevii români sunt destul de deficitari nu doar la științele exacte și la înțelegerea unui text scris, dar și în privința creativității și a aplicării gândirii abstracte la situații concrete. O mai mare popularitate a acestei discipline ar ajuta, fără îndoială, la îmbunătățirea rezultatelor pe care sistemul de învățământ românesc le poate produce.

Ninel Ganea

Bunici și nepoți

Leslie Stephen, unul din personajele remarcabile ale perioadei victoriene, deși mai puțin cunoscut astăzi, mărturisea undeva că nu mai crede în nimic, cu excepția moralității. Din acest motiv, singurul scop al vieții sale era „să trăiască și să moară ca un gentleman, dacă e posibil". Acum afirmațiile sale par straniu de naive, cu toate că, la vremea aceea, reprezentau o perspectivă ușor de înțeles pentru aristocrația intelectuală, care încă trăia din rezerva de cumsecădenie acumulată cu ajutorul creștinismului.

Speriați însă de consecințele ideii unui univers social, din care Dumnezeul regulilor protestante fusese extirpat, „mințile victoriene" încercau să se comporte ca și cum nimic semnificativ nu s-ar fi întâmplat. Ideea comună mai tuturor era că moralitatea tradițională poate fi și trebuie practicată în continuare, chiar dacă fundația ei transcendentă era surpată de mult timp.

În acest sens, Gertrude Himmelfarb are perfectă dreptate când admite că victorienii au creat o religie a moralității aproape fanatică, în special ca urmare a eliberării de divin. Însă, teza sa privește lucrurile static, ignoră dinamica socială și efectele pe termen mediu ale unor revoluții intelectuale. Mai devreme sau mai târziu, urmașii victorienilor și-au dat seama că toate acele concepte nobile inculcate de trecut nu fac două parale când Dumnezeu a dispărut din peisaj, așa că tot ceea ce mai rămânea era voința de putere sau evazionismul drogurilor și al sexului. Exemplul edificator îl reprezintă familia Huxley.

Thomas, „buldogul lui Darwin", s-a distins în bătăliile intelectuale ale sfârșitului de secol XIX, prin care evoluționismul a dobândit respectabilitate științifică, și a strălucit în veacul următor prin nepoții săi, Aldous, Julian și Andrew. În timp ce mulți clerici, agnostici și darwiniști vedeau posibilități nebănuite de conviețuire între etică și evoluționism, Huxley era perfect conștient că morala va fi spulberată de noua revelație. „Progresul social înseamnă la fiecare pas o regularizare a procesului cosmic și substituția lui cu un altul, care poate fi numit proces etic; sfârșitul nu va însemna supraviețuirea acelora care se întâmplă să fie mai bine pregătiți fizic... ci acelora care sunt cei mai buni moral... Progresul etic al societății depinde nu de imitarea procesului cosmic, nu de eludarea lui, ci de combaterea lui."

„Buldogul lui Darwin" recunoștea superioritatea teologilor în fața oponenților lor prin importanța acordată realității răului. Concepția religioasă a lui Huxley era cvasi-gnostică, cu o materie rea, un om iremediabil căzut, aflat la cheremul unor arhonți situați sub un Deus Absconditus; totuși, rafinamentele teologice nu îl preocupau foarte tare. Știa, oricum, că există mai mult adevăr în poveștile despre păcatul originar decât în basmele rousseauiste despre oamenii născuți buni, dar corupți de societate.

Din aceste motive, Huxley și-a botezat copiii, a scris eseuri pentru necesitatea educației religioase în școli și a pledat pentru lectura constantă a Bibliei. În aparență, fapte contradictorii. În realitate, gesturi ale unei om sfâșiat interior între adeziunea intelectuală la o teorie și atașamentul sentimental față de o ordine amenințată fatal de consecințele teoriei. Nu era teribil de dificil să sesizezi cam care vor fi urmările divorțului de transcendent în etică și politică. Totuși, moralitatea practicată în aceste condiții avea un aer de operetă, cu inevitabile acuze de ipocrizie. Victorienii se comportau ca și când Dumnezeu ar fi existat, deși erau convinși că nu există nimic dincolo de lumea aceasta. Un pozitivist notoriu în epocă, fiind întrebat de fiul său de ce dragostea ar trebui să se consume doar în interiorul unei căsătorii, l-a repezit spunându-i să ia aminte la ce spune religia, la ce spune moralitatea și să încerce să nu fie „o bestie".

Dar toate aceste noțiuni, care încă mai aveau sens la sfârșitul secolului XIX și puteau fi legate de o anumită tradiție cu realizări impresionante, au devenit ininteligibile pentru generațiile următoare.

Noel Trevenen, nepotul lui Thomas Huxley, avea să se sinucidă, în preajma Primului Război Mondial, din cauza depresiei, o soartă pe care avea să o împărtășească și Virginia Woolf, fiica lui Leslie Stephen, doar ceva mai târziu.

Julian Huxley, primul președinte al UNESCO, a luat-o pe urmele bunicului și a îmbrățișat evoluționismul, pe care l-a extins, văzând în selecția naturală o bază etică suficientă pentru relațiile umane. Indiferent de justețea acestui ultim demers, din perspectiva degenerării, e remarcabilă adeziunea sa la proiecte îndoielnice, sub raport moral. Până în 1944, Julian a fost vicepreședinte al Societății Eugenice Britanice, iar mai târziu avea să devină președinte.

(continuare în p. 27)

Arthur Suciu

Povești de la marginea lumii

Dâra de cuțit

Un personaj dintr-un roman al lui Milan Kundera spune, la un moment dat: „Dușmanul meu nu e comunismul, ci kitschul". Kundera însuși credea acest lucru, spre deosebire de Havel, pentru care dușmanul era în primul rând comunismul. În orice luptă pentru adevăr sau pentru apărarea lumii trebuie să existe un loc din care lumea să poată fi văzută pur și simplu *din punct de vedere estetic*. Izolarea sau ascunderea esteticului sau reducerea lui la politică sunt formele prin care răul și urâtul câștigă puterea în lume. La urma urmelor, nu rezistăm în viață de dragul unei ideologii sau al luptei, lupta însăși fiind lipsită de sens dacă nu urmărește pacea și dacă nu ajunge la pace. În viață rezistăm pentru că *viața e frumoasă*. De aceea, Kundera are dreptate să apere frumosul mai degrabă decât orice altceva.

Există o membrană psihică, o piele a sufletului, care îl protejează de atacurile venite din exterior. Ca orice piele, e brăzdată de cicatrici și, uneori, de urmele unor incizii profunde. Fiind supusă la șocuri, unele foarte mari, a cedat de câteva ori, lăsând sufletul fără apărare. Acesta e cel mai fragil moment și, nu întâmplător, e și momentul care poate provoca adevărate convertiri religioase. De fapt, religia apare ca opțiune tocmai în acest moment al șocului, care expune psihicul la vântul rece al realității. E ca și cum sufletul ar zbura singur prin vidul înghețat dintre două galaxii.

Una din temele creștinismului este natura trupului înviat. În creștinism, trupul e profund legat de suflet - *este sufletul însuși*. Oricine a trecut printr-o experiență a șocului înțelege aceste lucruri. Nu avem de-a face cu o chestiune științifică. Nu ne întrebăm dacă sufletul există și așa mai departe. Existența sufletului e dată tocmai de experiența șocului și tot șocul atestă inseparabilitatea dintre trup și suflet, ceea ce creștinii numesc „învierea în trup". Căci sufletul e trup; pentru creștini, învierea fără trup e ceva cu totul lipsit de interes.

Religia a surprins deci foarte bine această traumă psiho-corporală, dar și Freud face referire la această membrană psihică, la această bășică ce se poate sparge oricând, care e sufletul nostru, și care, cu vremea, se și mărește, poate că la fel ca prostata.

Suntem niște orfani care bagă în ei mâncăruri pline de aditivi, de chimicale și organisme modificate genetic.

Femeile nu mai stau la cratiță. Ele nu mai au timp, fiind grăbite să ajungă la muncă sau prea obosite, după o zi de muncă. La cratiță, la controlul cratiței au ajuns corporațiile din domeniul alimentar, care ne bagă pe gât alimente procesate, prefabricate: le-ai pus două minute la microunde și gata. Rezultatul acestei schimbări culturale majore este, după cum se știe, o catastrofă: mâncăm tot mai mult, dar și mai nesănătos, între altele și pentru că... lipsește mama (corporația nu e așa ceva). Suntem niște orfani care bagă în ei mâncăruri pline de aditivi, de chimicale și organisme modificate genetic. Bagă în ei compulsiv, fiind nefericiți: nefericirea care trece prin hrănirea la sânul corporațiilor duce la boală.

„Cel mai bun dintre noi poartă în spate o dâră de cuțit." Dacă ar fi știut Nicolae Labiș câte dâre de cuțit ajungi să porți în spate până la 50 de ani (el a scris la altă vârstă: „Prietenii mei, traiul ni-i tot mai matur, / Deși suntem la vârsta poeziei lui Rimbaud Arthur")!... Cu vârsta, trădătorii și dușmanii lași devin legiune. Pentru orice lucru bun pe care-l faci primești în spate o lamă de cuțit.

La americani, mai toate personalitățile și vedetele se laudă cu părinți divorțați, copilării nefericite, bulimie, dislexie etc. Iar publicul spune: „Bravo, omul și-a depășit condiția!". În schimb, la noi, care suntem o țară de premianți, trebuie să fi luat 10 și la socialism științific (cum se lăuda un vechi filosof) ca să fii valabil. La noi, dacă ai fost cumva dislexic și spui asta public, de-a doua zi nu mai vorbește nimeni cu tine de teamă să nu se molipsească. Dacă ai avut o familie groaznică, sigur e problema ta, păcatul tău, ba chiar e dovada că nu ești bun de nimic.

Nimeni nu-și poate controla destinul, iar simpla aroganță că ai putea s-o faci te pune în postura de-a merita ceea ce ți se întâmplă. Reacția organelor noastre este reacția viscerală față de adevărul ființei, de care fără îndoială ne-am îndepărtat, crezându-ne mari și tari.

Dan Ciachir

Jurnal 2018

Am regăsit cu plăcere această afirmaţie a Sf. Vasile cel Mare, formulată în *Omilii la Hexaemeron:* „Aşadar, ca să arate că lumea este o operă de artă, Dumnezeu a pus-o înaintea tuturor spre a fi privită şi contemplată şi spre a face cunoscută înţelepciunea creatorului ei...”

jurnal

13 martie

Aseară, la telefon, profesorul Alexandru Filipoiu mi-a spus că unul dintre fiii săi, medic de profesie, i-a zis după ce mi-a citit două cărţi: „Da! E scriitor!”. Mi-a făcut plăcere acest compliment lapidar.

24 martie

Cred că aceasta e ultima zi de iarnă, încheind o revenire tardivă care a durat o săptămână. Alaltăieri-noapte şi ieri a căzut peste Bucureşti acea ninsoare pe care, isterizate, televiziunile o vesteau ca pe sfârşitul lumii. Este adevărat că a atins 30 de centimetri: am privit-o cu plăcere, în Cişmigiu, unde copleşise parcul, pentru sentimentul de linişte şi frumuseţe pe care îl inducea.

10 aprilie

În seara asta mi-a telefonat din Germania doamna Elsa Lüder, văduva profesorului Paul Miron, care, după *Hristos a înviat!*, mi-a spus că Nicolae Manolescu i-a trimis ultimul număr din „Lettre...”, unde mi-a citit cu plăcere evocarea mânăstirilor din anii 1980. M-am bucurat să aud lucrul acesta.

12 aprilie

În cursul nopţii trecute a murit Carmen Stănescu, la 92 de ani. Dumnezeu s-o ierte! Am cunoscut-o la Căldăruşani, unde venea împreună cu soţul ei, actorul Damian Crâşmaru. Odată, în Postul Paştelui din 1989, ne-au adus cu maşina la Bucureşti pe Părintele Anania şi pe mine. Lavrentie îi cunoştea – ca şi Preasfinţitul Calinic – de când era stareţ la Sinaia. El le-a spus (erau căsătoriţi doar civil): „Dacă nu vă cununaţi, nu vă mai primesc aici!” Şi le-a pus pirostriile. Erau buni prieteni şi cu stareţul Emilian – singurul călugăr din mânăstire – de la Snagov.

DC News mi-a cerut o scurtă declaraţie despre Carmen Stănescu, reluată şi de „Evenimentul zilei”. A fost o mare actriţă şi o femeie foarte frumoasă. Mi-o aminesc în principalele roluri feminine din piesele lui Caragiale (mai puţin *Năpasta*): în Zoe, Ziţa şi Didina. Ultima oară am întâlnit-o cu zece ani în urmă la o recepţie la Palatul Cantacuzino.

4 iunie

Noaptea trecută, căutând detalii despre montarea piesei *Apus de soare* la Teatrul Naţional din Bucureşti în stagiunea 1956/1957, spectacol văzut şi de Patriarhul Justinian, am dat peste acest veritabil aforism formulat de George Calboreanu: „Adevărul este că nu viaţa în luminile rampei oboseşte, ci depărtarea de focul lor. Nu freamătul cabinelor şi al culiselor sună tristul semnal al anilor ce s-au scurs, ci tăcerea camerei tale.”

Prima reprezentare postbelică a piesei *Apus de soare*, cu George Calboreanu în rolul protagonistului şi cu Elvira Godeanu în cel al Doamnei Maria, a fost regizată de Marietta Sadova. Un deceniu mai târziu, un fost profesor al meu i-a făcut acesteia o vizită acasă, unde îl avea oaspete pe Petre Ţuţea. La plecare, conducându-l, l-a prevenit: „Să ştii că ai dat mâna cu cel mai deştept om din România, *după* Nae Ionescu.”

8 iunie

Alaltăieri s-a prăpădit, la vârsta de 96 de ani, Părintele Mina Dobzeu, care în 1960 l-a încreştinat pe Steinhardt într-o celulă a închisorii Jilava. L-am cunoscut în vara anului 1982, pe când avea 60 de ani şi era stareţ al Mânăstirii Sfinţii Petru şi Pavel din Huşi, aflată în clădirile fostei episcopii de acolo.

11 august

Am regăsit cu plăcere această afirmaţie a Sf. Vasile cel Mare, formulată în *Omilii la Hexaemeron*: „Aşadar, ca să arate că lumea este o operă de artă, Dumnezeu a pus-o înaintea tuturor spre a fi privită şi contemplată şi spre a face cunoscută înţelepciunea creatorului ei...”

29 august

Astăzi, de Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, la Gorgani, unde am ajuns la începutul Liturghiei, o adiere de vânt răcoros pătrunsă prin uşa bisericii, lângă care stăteam, mi-a amintit că în vara aceasta la nicio slujbă nu am simţit zăpuşeală.

30 august

O strălucită mărturisire, într-un interviu din „Convorbiri literare”, a profesorului Mihai Zamfir: „După părerea mea, perioada interbelică rămâne până azi vârsta de aur a literaturii române, chiar când e comparată cu perioada marilor clasici, cu perioada Junimii, cu perioada de sfârşit a secolului al XIX-lea. Cantitatea de mari talente şi de variate preocupări care s-au manifestat în perioada interbelică nu-şi găseşte egal în alte perioade ale literaturii române.”

2 septembrie

Am citit în „La Stampa” o notă, care mi-a trezit multe nostalgii, despre cel de-al treilea pod peste Bosfor, *Yavuz Sultan Selim*, inaugurat pe 26 august 2016, considerat cel mai lat pod suspendat din lume (1,4 kilometri lungime, 59 de metri lăţime), având opt culoare de autostradă şi două linii ferate ce leagă Anatolia de zona Mării Marmara... Filmuleţul de pe site-ul ziarului „La Stampa” arată că acest pod se află în afara Constantinopolului, spre deosebire de celelalte două poduri transcontinentale pe care le-am privit îndelung în septembrie 1991, respectiv în octombrie 1992, de la Topkapî.

6 septembrie

Străbunicul lui Emil Cioran, Coman Cioran, oier foarte înstărit, răşinărean, i-a dat Mitropolitului Andrei Şaguna 16.000 de florini pentru cheltuielile necesare mutării reşedinţei eparhiale (patru episcopi ortodocşi consecutivi slujiseră şi locuiseră în Răşinari) la Sibiu.

7 octombrie

Luni a murit în somn, la vârsta de 94 de ani, Charles Aznavour, iar în seara aceleiaşi zile France 2 i-a consacrat integral telejurnalul de la ora 20, prelungit cu zece minute. Mi-am amintit de primul său turneu la Bucureşti, în 1964 – avea 40 de ani – şi de concertul său televizat. Provenea dintr-o familie de armeni refugiaţi la Paris din calea genocidului din 1915 din Turcia. Mi-a plăcut să aud, din acelaşi telejurnal, că Aznavour a fost prohodit în catedrala armeană din Paris – ştire şi imagine care nu au durat mai mult de trei secunde.

20 octombrie

M-am întors dintr-o călătorie de câteva zile în Ardeal făcută împreună cu Părintele stareţ Vasile şi am rămas surprins, la Sinaia, să văd câteva locuri la modă pe vremuri literalmente părăsite (restaurantul şi micul hotel de la Cota 1300) sau ocolite de clienţi (Cota 1400), înlocuite însă de altele recente şi de calitate, precum noul „Riegler” de pe Furnica... Pe când ne întorceam de la Oradea, la intrarea în Cluj am văzut un autobuz electric care m-a fascinat prin silenţiozitate. Detestând zgomotul, îi invidiez pe oamenii viitorului care vor avea parte de asemenea vehicule.

28 octombrie

După miezul nopţii, când am dat înapoi ceasul cu o oră, pe la 2.15-2.20, am auzit un fel de şuierat şi am simţit cum începe să se clatine blocul, crescendo... După 10 sau 20 de secunde, zguduiturile au încetat; se treziseră din somn atât Aurora, cât şi pisica – aceasta a fugit din locul ei de dormit, ascunzându-se într-unul unde nu am găsit-o până dimineaţă.

La un sfert de ceas după cutremur, televiziunile anunţau că acesta s-a produs în Vrancea şi a avut o magnitudine de 5,8 grade pe scara Richter. A fost, aşadar, cel mai puternic cutremur din ultimii 14 ani, întrucât pe 27 octombrie 2004 a avut loc unul cu magnitudinea de 6,2 grade.

29 octombrie

Citeam alaltăieri, într-o evocare a Ecaterinei Logadi, fiica lui I.L. Caragiale, că părintelui său nu-i plăcea lumina intensă a soarelui, astfel încât camera în care scria trebuia să fie orientată spre nord. Am mai reţinut, cu satisfacţie, şi faptul că nu gusta muzica lui Ceaikovski.

Pe când la noi străluceşte soarele la sfârşit de octombrie şi temperatura atinge 26 de grade, în Italia şi Franţa este prăpăd din cauza ploilor şi a unor furtuni de peste 160 de kilometri pe oră. Am văzut la Rai 1 o *acqua alta* de 130 de centimetri la Veneţia, în San Marco, de unde porumbeii dispăruseră, în drumuri înnoroite în Corsica, unde valurile mării loveau zeci de ambarcaţiuni ancorate într-un port, zdrobindu-le sau provocându-le stricăciuni.

1 noiembrie

Iată ce afirma în 1943 preotul Niculae M. Popescu, membru al Academiei Române şi istoric al Bisericii, într-o conferinţă la Sala Dalles: „Cea mai veche stepenă în ţara noastră este a preoţiei. Preoţii au fost din vechime şi neîntrerupt conducători sufleteşti ai credincioşilor. Au fost vremuri când n-am avut vlădici, nici boieri de divan şi nici domn sau conducător de oşti, dar n-a fost niciodată sat românesc fără preot.”

15 noiembrie

Am citit toată noaptea remarcabila carte a lui Demostene Andronescu *Reeducarea de la Aiud*. Strălucită observaţia autorului care spune că, în contextul de acolo, Petre Pandrea nu trebuie considerat o victimă, ci mai degrabă un „profesor asociat”, întrucât era marxist şi materialist.

27 noiembrie

De zece zile a apărut în Franţa o mişcare, *Vestele galbene*, denumită astfel întrucât adepţii săi poartă jachete reflectorizante. Această mişcare extrapolitică a ajuns să adune 280.000 de adepţi care barează şosele, segmente de autostradă, staţii de benzină, manifestându-şi astfel nemulţumirea faţă de scumpirea combustibilului în vederea finanţării programului ecologist al preşedintelui Macron. Cu acest prilej am văzut la TV 5 şi la France 2 reportaje şi emisiuni cu pensionari cu pensii mici, cu mame cu doi-trei copii, cu şomeri, slujbaşi mărunţi covârşiţi de taxe şi dări, pentru care 100 sau 200 de euro în plus pe lună, la pompa de benzină, înseamnă ceva. Am aflat astfel că Franţa are 22 de milioane de locuitori rurali, bună parte dintre ei trăind în sate uitate de lume, lăsaţi fără prăvălii şi fără oficiu poştal... „Oameni de prisos”, cum ar fi spus Turgheniev. Aşa încât deceniile de marxism şi de ideologie stângistă nu i-au adus acestei Franţe nimic.

1 decembrie

„Politica e arta de a-i împiedica pe oameni să se ocupe de ceea ce-i priveşte.” (Paul Valéry)

3 decembrie

Alaltăieri, sâmbătă, printre manifestanţii îmbrăcaţi în veste galbene s-au amestecat anarhişti – *les casseurs* – cu cagule negre pe cap, atât la Paris, cât şi în provincie, care au devastat şi incendiat cu fervoare, necruţând nici Arcul de Triumf, unde au spart capul unei statui şi au scris cu vopsea lozinci... Macron era în Argentina, ceea ce îmi aminteşte de anecdota cu „Lenin în Polonia”.

17 decembrie

Am luat penultimul număr din „Le Point” pentru evenimentele tot mai violente din Franţa, dar şi pentru un articol despre Belgrad din care am aflat că există acolo, într-un mic muzeu auto, atât Mercedesul blindat al lui Tito, cât şi Cadillacul cu care acesta l-a întâmpinat la aeroport pe Hruşciov în 1959, după îmbunătăţirea raporturilor dintre Iugoslavia şi Uniunea Sovietică.

Sorin Antohi

Idei și zile

Extrase din manuscrisul meu (deocamdată, de sertar) Idei și zile *au mai apărut în revistele* Trivium, Observator cultural *și, începînd din iulie 2023,* Argeș. *Pentru a marca un an de colaborare cu revista* Argeș, *pentru care-i rămân recunoscător lui Leonid Dragomir, vreau să vorbesc și aici de un alt proiect al meu, complementar,* Idei în Agora. *Înainte de a ajunge în articole, eseuri, capitole de carte și cărți, ideile mele au deja o istorie de laborator, prin această relație dinamică dintre ceea ce scriu inițial și oarecum experimental pentru mine, dar cu gîndul de a relua cândva (cel puțin selectiv și revizuit) în sfera publică, și ceea ce experimentez public prin dialog viu și spontan. Eu cred oricum în caracterul dialogic intrinsec al oricărui monolog, începând cu fundamentul său de reflecție și faza sa de germinație. În aceeași ordine de...idei, toată viața noastră se configurează și se desfășoară esențialmente în agora. Reproduc integral mai jos, cu minime actualizări și completări, un interviu despre seria Idei în Agora realizat de Simona Popescu, membră în echipa Muzeului Municipiului București (MMB), și apărut inițial în ziarul instituției,* București în 5 minute *(VIII, 86, iunie 2024, p. 3), sub titlul "Idei în Agora 100". Am mai vorbit despre serie la un an de la începerea ei, într-o broșură scoasă de MMB pe 24 iunie 2018 și, mai pe larg, într-un interviu realizat de Ovidiu Șimonca și apărut în* Observator cultural *(XIX, 928, 28 iunie-4 iulie 2018, pp. 6-7, accesibil pe situl revistei amintite). Față de ce promiteam atunci, două extensii ale proiectului nu s-au împlinit: un Festival Idei în Agora (prima ediție, deși nu a durat o săptămână și era legată de o temă interesantă, nu a avut succes de public; la noi, discuțiile elevate și senine, oricât de pasionate, despre idei în agora – nu în "bisericuțe", ca să nu spun de-a dreptul secte – sunt foarte rare) și o colecție de cărți care să preia transcrieri editate și prefațate ale discuțiilor. Pe de altă parte, acum seria este patronată de Academia Europaea. În timp, până când voi preda ștafeta unuia mai tânăr, sper ca efortul de echipă să includă cât mai mulți intelectuali și savanți.*

- Idei în Agora a ajuns la ediția 100! Cu ce gând ați pornit la drum? Spre ce anume v-au condus ideile exprimate în flux continuu încă din 2017?

- Gândul inițial este expus în fiecare pliant: *Idei în Agora este un program dedicat analizei spiritului public. A fost inițiat în 2017 de Sorin Antohi și este susținut de Adrian Majuru. Realizat de Muzeul Municipiului București, în parteneriat cu Asociația Orbis Tertius / A Treia Lume. Întâlnirile au formate diferite și propun un dialog între curente, mișcări, personalități, viziuni despre lume, teorii, ideologii.* Am completat tabloul în broșura care a încheiat primul an de Idei în Agora, pe 24 iunie 2018. Eu învăț mult *pentru* și *din* fiecare întâlnire (în acest proces, propriile mele reflecții sunt esențiale), uneori chiar *despre* invitați și lumile lor (nu toți provin din cercul meu de relații, pe mulți îi descopăr prin lectură și îi abordez din senin; dintre cei pe care-i nu-i contactasem eu, unii m-au abordat direct, alții prin intermediari, alții în fine mi-au fost propuși de terți). Desigur, învăț în primul rând *de la* invitați. Cum eu nu caut unanimitatea sau unisonul, vocea fiecăruia este importantă. A mea intervine cordial și complementar, eventual explicativ și chiar polemic. Uneori trebuie să vorbesc eu mai mult pentru a atinge înălțimea, viteza de croazieră și destinația, dar o fac din necesități dialogice (socratic-bahtiniene). Știu că nu toată lumea înțelege asta, dar pentru mine e mai important să ating obiectivele seriei decât să mă comport ca o gazdă de *talk show* care tocmai a descoperit subiectul aflat pe ordinea de zi. Am practicat toată viața dialogul liber și viu, asta caut și la Idei în Agora. Vreau să ajung astfel la ceea ce nici eu, nici invitații mei, nu putem găsi pe cont propriu și comunica monologic.

- Care este bilanțul? Câți invitați, din ce domenii?

- La cele 100 de ediții și 3 întâlniri conexe au participat 125 de invitați (unii au revenit cel puțin o dată) din cam toate științele sociale și umaniste, precum și din fizică, informatică, arhitectură, neurologie. Invitații au venit din 18 țări: România (majoritatea), Armenia, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Franța, Germania, Israel, Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, Olanda, Portugalia, Spania, Statele Unite, Turcia, Ucraina, Ungaria. Pandemia și/sau dispariția unor oameni au făcut imposibile mai multe întâlniri care erau uneori doar convenite, alteori pregătite, chiar anunțate. Dintre acestea, câteva sunt irecuperabile: reîntâlnirile cu invitați care veniseră deja la Idei în Agora și urmau să revină (Vintilă Mihăilescu, Mircea Anghelescu, Daniel Barbu), precum și dialogurile în premieră cu Mihai Spăriosu, Gáspár Miklós Tamás, Michael Shafir, Lazăr Vlăsceanu.

- Cum vă pregătiți pentru fiecare ediție?

- M-am pregătit toată viața, ca profesionist și ca diletant, pentru toate domeniile pe care le abordez cu invitații mei. Pentru fiecare ediție, desigur, citesc și recitesc mult, de la publicațiile lor la cele care le contextualizează. Dar fiecare ediție trebuie organizată, de la negocierea datei, temei și formatului (conferință, dialog, colocviu sau orice combinație a acestor formule) la afiș (eu aleg imaginile în majoritatea cazurilor) și pliant (eu scriu cam toate textele, adaptez biobibliografiile etc.). Din fericire, am norocul de a colabora foarte bine cu echipa competentă și entuziastă a MMB. Orice instituție culturală și academică, de oriunde, ar fi la fel de norocoasă cu acești oameni admirabili. Le mulțumesc din suflet. Primul pe listă este Adrian Majuru, cel care m-a invitat să fac un proiect la MMB. Ocazia a fost o conferință ținută de mine la invitația lui Cătălin D. Constantin, care a inițiat și animă o serie complementară, la Palatul Suțu (tot o parte din MMB). Am început cu Angelica Iacob și Horia-Ioan Iova, am continuat cu Eliana Radu și Simona Popescu, care s-au ocupat de tot: rezervarea spațiului de întâlnire (de regulă, mansarda Casei Filipescu-Cesianu; uneori, sala Lapidarium sau o terasă din frumosul parc al instituției), promovarea și arhivarea activităților, realizarea afișului și pliantului (Ștefan Csampai), a filmelor (mai întîi Marius Vasiloiu, apoi Robert Paraschivoiu), legătura cu muzeografii și referenții de specialitate (Vladimir Crețulescu, Lorena Caldeș) și paza (cu care am convorbiri de la om la om înainte de toate întâlnirile). Cum uneori prezența invitaților – care, ca și mine, contribuie la serie *pro bono* — implică și cheltuieli de logistică (transport și cazare), le mulțumesc celor care mă ajută să le acopăr: unii invitați înșiși, instituțiile lor, prieteni generoși de-ai mei, instituții și organizații românești și străine. Lista lor e lungă, o voi publica integral într-un viitor moment de bilanț.

- Ați studiat receptarea seriei? Care ar fi principalele concluzii?

- Receptarea publică a fost modestă, începând cu prezența în sală, dar am primit multe mesaje de la oameni care vedeau filmele și care mă îndemnau să merg înainte, uneori făcând sugestii de teme și invitați. Pe unele le-am urmat. Ce poate vedea toată lumea pe YouTube e numărul de persoane care au deschis fiecare film. Acum (28 iunie 2024, 11:06), filmul de departe cel mai popular este cel cu Andrei Pleșu despre Noica (6 decembrie 2022): 22.571 de vizualizări. Pentru cele mai puțin văzute filme, numărul este sub 100. Pentru vreo 15 filme, acest număr e între 1.000 și peste 10.000. Judecând și după raritatea comentariilor pertinente (pozitive sau negative), nu toți cei care văd aceste filme le înțeleg. În orice caz, nu mi se pare plauzibil ca 22.571 vorbitori de română să poată urmări competent discuția amintită, cu toate eforturile interlocutorilor de a reconcilia nivelul lor, cel al temei și cel al publicului educat. Arhiva Idei în Agora *online* este vie, unele filme sunt descoperite și după mai mulți ani. Poate cândva se va face și o analiză a numărului de minute vizionate, cu detalii privind nu doar tema filmului și invitatul, ci și audiența fiecărui fragment. Desigur, ținând cont de atenția limitată a publicului (din toate punctele de vedere), precum și de inflația de evenimente și conținuturi digitale.

- Îmi spuneați într-un interviu anterior: „Regula mea, o fuziune a proiectului inițial cu experiența edițiilor anterioare, este să ofer fiecărui invitat ocazia unei prezențe în agora la cel mai înalt nivel al său, pe o temă aleasă împreună cu mine, cu gândul la un public educat și gata să mai învețe. Spectrul tematic, teoretic, metodologic și ideologic este enciclopedic și deschis". Apoi ați făcut un mare pas către Academia Europaea. Cum gândiți viitoarea configurație a Ideilor în Agora?

- Principiile din citatul menționat s-au menținut șapte ani (includ întreruperea cauzată de pandemie — pentru mine, proiectul nu s-a întrerupt) și rămân valabile. Din 2019, în paralel cu o campanie de nominalizări care să aducă România în rând cu lumea, am început să pregătesc un centru academic regional, Academia Europaea Regional Knowledge Hub. Treptat, mi s-au alăturat (în ordine cronologică) Mircea Dumitru, Ioan-Aurel Pop, Marius Andruh, Dragoș Aligică și Grigore Vida. Centrul fost anunțat în Aula Academiei pe 8 mai 2024 și va fi inaugurat formal în lunile următoare, pe baza unui acord între Academia Europaea și Academia Română. O conferință internațională, pe 28-30 martie 2025, îi va marca simbolic apariția. Am decis să integrez Idei în Agora în acest demers, iar de la ediția 96 Academia Europaea ne-a acordat auspiciile ei prestigioase. Întâlnirile cu un singur invitat vor fi mai rare, dar vom avea mai multe colocvii, unele în colaborare cu alte instituții. Cum la Hub vor fi mai ales reuniuni strict academice, Idei în Agora va oferi o prețioasă cutie de rezonanță publică. În strategia noului Hub, în centrul căreia am plasat dezbaterea critică și depășirea crizei profunde a științelor sociale și umaniste, deschiderea către publicul inteligent și cultivat joacă un rol esențial. În toată lumea, dialogul critic, liber și viu se află în suferință. Oricât de modest, Idei în Agora va contribui la perpetuarea și înflorirea lui.

Știu că nu toată lumea înțelege asta, dar pentru mine e mai important să ating obiectivele seriei decât să mă comport ca o gazdă de *talk show* care tocmai a descoperit subiectul aflat pe ordinea de zi. Am practicat toată viața dialogul liber și viu, asta caut și la *Idei în Agora*. Vreau să ajung astfel la ceea ce nici eu, nici invitații mei, nu putem găsi pe cont propriu și comunica monologic.

Daniela Păun

Fără să îmi spui,
am priceput că orice cuvânt pe care îl scrii
și care conține prima literă a numelui meu
te duce cu gândul la mine
și te răscolește din cap până în picioare,
ca și cum ai fi bolnav de friguri.

Liniște de aur

Tulbură pacea câte-o pasare, câte-un clopot,
parcă ar vorbi în taină cu amurgul amândoi.
Este liniște de aur.
Leagănă vârful copacilor candori rătăcitoare
și, dincolo de toate, aleargă clar, prin vis, râul
(ale cărui ape curg spre infinit, printre mărgăritare).
Ca un cristal se lasă seara.
Singurătatea fără margini e limpede și stinsă,
tulburată doar de o pasăre sau de un clopot.
Nepăsătoare și calmă inima-i liberă,
nu e nici veselă, nici tristă,
însă iubirea e tot departe.
Culori, parfumuri și cântece o fură
de parcă ar pluti pe apa mării simțiri imune.
Tulbură pacea doar o pasăre, un clopot
și, dacă vrei,
poți să atingi cu mâna eternitatea.

***

Se vă duce și acest noiembrie abia sosit.
Cum crengile arborilor se golesc de frunze
ne golim și noi de emoții.

Martie

Te duci, Martie, te tot grăbești,
te-ai învăluit în frig și mirare,
florile n-au mai fost mângâiate
nici de soare, nici de aerul mirosind a crud,
se încrâncenează lupta dintre noapte și zi,
dar tu nu vestești a primăvară,
ci începutul unei lupte fără sens,
cu arme care ar fi trebuit să tacă de mult,
peste care timpul să curgă ruginiu.
Te duci, Martie,
abia m-am născut de câteva zile
și am învățat tot despre viață și durere,
despre întunericul din oameni, despre luminile
pe care și le tot aprind
doar-doar se va vedea altceva,
totul e atât de efemer și stupid de transparent
dar se prefac că nu-i așa,
să ai grija de tine, mamă, îmi spuneai
oamenii care nu te privesc în ochi
sunt cei de care trebuie să te temi
dar eu am zâmbit și am spus că mă pot feri de ei
și uite că nu am reușit.
Te duci, Martie, și nu îmi lași nimic:
nici măcar cea mai vagă idee că se mai poate schimba ceva
în acest Univers din care evadăm în fiecare zi câte puțin,
mai goi de suflet, mai triști,
umbre schițând surâsuri fără culoare, adresate nimănui.
Timpul perfid scurgându-se printre degete.
Și tu, Martie, vestitor al neprimăverii.

***

Fără să îmi spui,
am priceput că orice cuvânt pe care îl scrii
și care conține prima literă a numelui meu
te duce cu gândul la mine
și te răscolește din cap până în picioare,
ca și cum ai fi bolnav de friguri.
Oricum,
și de n-aș fi purtătoarea unui nume format din litere
tot ai găsi tu o cale să mă reamintești mereu.
Chiar și cana din care îți bei cafeaua
ți-ar aminti de mine.
(poate ca așa a fost sortit). Te rog să păstrezi
ordinea asta care ți-a fost dată: să nu mă ai,
dar să mă scrii mereu pe hârtie și mai ales în gând.
Visul tău, ca și visul meu, nu se poate consuma,
acum. Încă nu a atins maturitatea împlinirii.
Lasă-mă să mă dezleg singură din versurile tale
de care uneori te rușinezi, când mi le dai să le citesc,
cu teama unui copil
care nu și-a învățat bine lecția la gramatică.

Calea tuturor lucrurilor

Și-a aprins toamna candelabrele ruginii,
lumina curge încețoșată, răzleață,
frunze veștede cad istovite
fără că distanța până la pământ să le tulbure
din legănarea lor suavă.
Trădarea copacilor care le-au găzduit
este din ce în ce mai vizibilă,
deși această cădere urmează calea tuturor lucrurilor.
Când ne supunem cu grație rațiunii
și acceptăm sfârșitul unui anotimp
clepsidra timpului nu ne mai dă răgaz:
va trebui din mers să primim zorile tinere,
mirosind a ceață, a umezeală palidă
și amurgurile sfâșiate din când în când
de țipatul strident al cucuvelei.
Iată!:
s-a deschis ușa spre toamnă
și prin ea pătrunde încet-încet un cer de ametist.
Sub lumina lunii
vara a rămas doar o nălucă
ținându-se prinsă, cu greu, de hainele toamnei.

Ploaie înaltă

Cădea o ploaie înaltă, iar apropiata plecare a ta
mă durea ca o rană deschisă pe care turnasem alcool.
Și trupul meu legănat între dorința de a merge drept,
prin ploaie,
și posibilitatea să-mi dezbrac sufletul de amintirea ta,
ca de o haină veche
ce va fi lăsată la vânzare într-un anticariat.
De ce să împovărez viața altcuiva,
când eu însămi nu am fost în stare să fac pace cu mine
și să las cortina să cadă
ca după o reprezentație de succes?
Noi, bieți actori pe scena vieții și-a întâmplării!
Înțelegând că vei pleca,
am fost ca un bolnav ce primește vestea că suferă
de o boală incurabilă
și că în cel mult două luni își va afla sfârșitul.
Ploi vor mai cădea, însă niciuna nu va mai fi la fel
ca ploaia aceea care mi-a adus atâta durere.
Ca o rană
deschisă, pe care turnasem alcool, mă durea plecarea ta.

Târg cu viața

Astăzi, nu am chef să fac nimic din ceea ce fac
în mod obișnuit.
Astăzi, vreau să uit de temeri și de toate nopțile mele
însingurate.
De șerpii care își încălzeau burta la soare printre pietre.
De ploile și furtunile miezului de vară.
De cântecele bătrânei din vecini, două case mai încolo.
De țipetele zglobii ale copiilor alergând după fluturi.
De calmul înăbușitor al amiezelor
când se ridica prea mult nivelul mercurului în termometre.
Astăzi, mi-e dor de mâna mamei ce-mi mângâia creștetul.
De râsetele tatălui meu ce-mi netezeau neliniștile.
Și, tot astăzi, s-a născut
nestăvilita dorință
să fac târg cu viața și să-mi dea înapoi o parte din mine.

Acest liliac alb

Ce frumos este acest liliac alb
în amintirile copilăriei mele
pe care azi am venit s-o retrăiesc.
Parfumul lui, în adierea vântului,
e toată amintirea morților mei
și mă gândesc la ceasul
când îmi va veni și mie rândul.
Parfumul lui e pentru mine
la fel cum mi-aș fi scris ultima carte
și nu-mi mai rămâne decât să tac și să plâng
ca să înflorească în voia lui cuvântul.
Ce a fost în viața mea?
Am dat cunoscutul pe necunoscut,
iar soarta nu mi-a surâs decât o dată.
Dar nu eram acolo, eram dusă.

Viața asta

Doctore, mă doare viața asta
și nu mai știu ce să îi dau s-o mulțumesc;
e tot mai perfidă, tot mai nesătulă,
mă sărăcește zi de zi de fiecare răsărit,
de fiecare cântec de pasăre,
îmi ia toate dorurile,
le împachetează frenetic și le trimite la diverse adrese
de nu mai am nici o veste despre ele,
mă despoaie zi de zi de amintiri și mi le calcă în picioare,
e surdă la țipetele mele,
când îmi înfig unghiile în carne, până la sânge,
și râde învârtindu-se ca într-un carusel cu călușei
cum vedeam la bâlci, când eram copil.
Cu ce să o tratez, doctore,
e când copil răsfățat, când femeie iubită,
când pasăre căzută din cuib, cu aripa frântă,
când un bătrân care își privește deznădăjduit ceasul
care ticăie mult prea încet.
Dă-mi ceva că să-i potolesc setea cu care mă atacă mereu
ca să îmi ia și ce mi-a mai rămas: timpul.

***

Fără să îmi spui,
am priceput că orice cuvânt pe care îl scrii
și care conține prima literă a numelui meu
te duce cu gândul la mine
și te răscolește din cap până în picioare,
ca și cum ai fi bolnav de friguri.
Oricum,
și de n-aș fi purtătoarea unui nume format din litere
tot ai găsi tu o cale să mă reamintești mereu.
Chiar și cana din care îți bei cafeaua
ți-ar aminti de mine.
(poate ca așa a fost sortit). Te rog să păstrezi
ordinea asta care ți-a fost dată: să nu mă ai,
dar să mă scrii mereu pe hârtie și mai ales în gând.
Visul tău, ca și visul meu, nu se poate consuma,
acum. Încă nu a atins maturitatea împlinirii.
Lasă-mă să mă dezleg singură din versurile tale
de care uneori te rușinezi, când mi le dai să le citesc,
cu teama unui copil
care nu și-a învățat bine lecția la gramatică.

Gustul singurătății

După vuietul trăirilor explozive
între cer și pământ,
lumile noastre diferite
s-au dovedit a fi surpate din interior
de o lavă fierbinte, urcând la suprafață, cu un urlet continuu
care este, de fapt, neputința fiecăruia de a-și duce viața singur.
Am trăit inconștienți, cu inima în palme,
așteptând ca ceva iminent să se întâmple.
Iată!: cel mai limpede adânc s-a transformat
într-o alunecare periculoasă.
Agasați de mulțimea atâtor bagaje nefolositoare
pe care le-am tot depozitat prin toate colțurile ființei,
orice încercare de a ne elibera pare ermetic închisă.
Nici măcar, mărturisindu-ne,
nu mai putem alipi teritoriul străin al celuilalt.
Odată deprins gustul singurătății,
orice prezență e percepută ca o amenințare
în fața căreia rămânem paralizați
ca în fața unui strigoi zărit în oglindă.

Lucian Izadra

ARȘICARIA

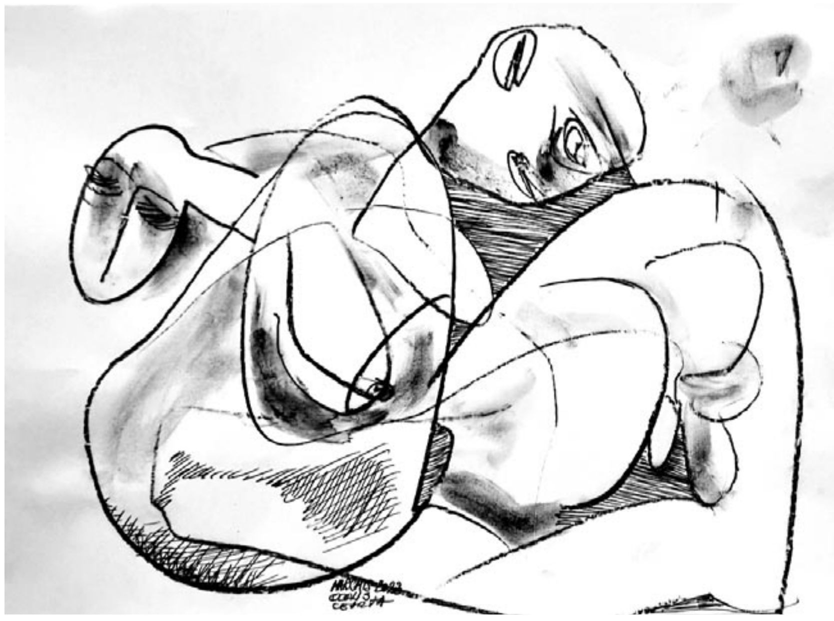
Legenda care circulă prin G. spune că de fiecare dată când împărăteasa Maria Tereza traversa satul în drum spre castelul de la marginea lui, pe drum se împrăștia un strat gros de paie moi de grâu, ca să nu-l trezească pe prințul Iosif care dormea în trăsură. Imaginarul și memoria colective, care lasă în urmă o dâră sentimentală, încurcă un pic, nu numai paiele din împletitura triticală (cele de orz sau secară, care creșteau mai înalte sufocând pirul și pălămida creață, erau mai curate și mai moi), dar mai ales datele istorice: castelul Canacu a fost construit începând din 1860, prin urmare nu avea cum să fie vizitat de împărăteasa Maria Tereza și împăratul Francisc cu un secol mai devreme. Or fi trecut prin satul G., mai ales că lui Francisc îi plăcea vânătoarea de dropii stârnite de hăitași din iarba înaltă a pustei. Prințul Iosif sigur a trecut prin G. în tinerețe.

Despre trăsura altei împărătese, Elisabeta de Bavaria și despre alt prinț moștenitor, Rudolf, este, de fapt, vorba. Prințul Rudolf a venit în G. nu numai când era în scutece, pe strat gros de paie, dar și în multe vacanțe de vară. În livada castelului, care ținea de la grajduri până la râul Arcana, prințului Rudolf îi plăcea să călărească cât era ziua de lungă un măgăruș, pe numele lui Balamuc, măgar care se trăgea din stirpea biblicilor măgari volubili ai lui Balam, după o reeditare fondatoare într-o herghelie de cinci asini la curtea vieneză a lui Carol Quintul. (Au rămas și la Madrid de sământă, altfel îți vine să înnebunești și tot nu afli la cine se uitau fetele din tabloul lui Velázquez, pe vremea strănepotului Filip). Unul din cei cinci măgari din Viena, rudă și el cu Balamuc, cum spuneam, și-a trimis, fără nicio problemă, peste frontiera securizată care separă trecutul de prezent, genele egoiste până la un catâr resentimentar-himmel, eintausendneunhundertachtzehn-din zilele noastre, căruia i se zice în popor Ciocănarul (derivat de la Hammer, cu un prefix folosit de țăranii români când cornutul din brazdă se împingea în cel de către om).

Prințul Rudolf dăduse dispoziție ca măgarul Balamuc să nu fie pus la munci în restul timpului. I-a impus vechilului castelului, Tricalici, un pișicher oacheș cu mustață subțire, adusă ungurește spre colțurile gurii, sprâncene negre îmbinate și ochii un pic ceacâri, să jure că nu o va face. Pe ce să jur, a întrebat vechilul? Pe ochii măcăleandrului, a zis în glumă prințul Rudolf. Tricalici prinsese drag de o pereche de măcălendri care cuibăreau într-un frasin scorburos din păduricea care mărginea moșia castelului dinspre miazăzi. Și-n copilăria lui în clisură, Tricalici îndrăgise un măcăleandru pe care bulibașul Melchiade îl ținea în colivia atârnată de stinghia de sânger noduros care sprijinea pielea de cal argăsită a coviltirului căruței. La două lucruri sigur ține Iisus, zicea Melchiade, la fierarul țigan, că la răstignire, din cei trei care au bătut cuiele în palme, țiganul a folosit numai pe cele mici de draniță, și la măcăleandru, care a făcut ce nici vulturul n-a avut curajul să facă, a smuls cu ciocul lui mic un ghimpe înfipt în fruntea lui Iisus, pentru aceea are măcăleandrul penele care-i acoperă gușa roșietice. Faustina, bulibășoaia, luase ochii măcăleandrului în descântul pentru legarea cununiei: dear-ar să ai ochii aprigi cu crum ai măcăleandrului, să străpungi cu ei prin desășiul din pieptul dreagului tău. Înainte să plece cu toată șatra din clisură, unde a văzut cu ochii, se vestea că ar fi ajuns până-n Țara de Foc, Melchiade a dat măcăleandrul muezinului din Ada Kaleh, pe o carpetă cu un muezin care se uita pe un perete unde era o carpetă cu Ada Kaleh. Melchiade i-a spus muezinului că măcăleandrul e ușor de ținut, mănâncă doar un fluture pe zi, în capătul ultimei straje și la chindie aripile, iar la nămiază trunchiul. Chiar în ziua când l-a cumpărat, măcaleandrul, căruia bulibașa îi petrecuse un fir de iarbă prin cioc, a deschis singur lacătul de la ușa coliviei, și-a zburat pe urma șatrei lui Melchiade. Ziua de pomină când a zburat măcăleandrul muezinului a rămas în memoria adaklezilor ca ziua măcăleandrului, kizilgerdan günü, colivia cu pricina a stat multă vreme agățată de ușa unei taverne din fața geamiei. Trecătorii care aveau câte-o dorință cusută strâns cu ață roșie de inima lor lăsau un crăițar în ea. Cineva, poate un vilegiaturist, a furat, în ceasul cel rău, colivia și mulți adaklezi s-au gândit că și norocul lor și-a luat zborul.

Într-o zi mohorâtă de sfârșit noiembrie, când sufla vântul de iarnă dinspre pustă, Tricalici, pentru că nu avea destui oameni ca să care lemnele în remiza castelului, a pus samarul pe Balamuc și, oricât s-a opintit îndărăt măgarul princiar, până la asfințit a terminat de cărat lemnele. A zăcut apoi, fără să pună gura pe ovăz, o lună în grajd. În noaptea de după ziua când a fost pus samarul pe greabănul lui Balamuc, Arcana, care până atunci traversa orașul în linie dreaptă, a început să curgă într-o albie de forma covrigului lui Möbius, ca să dispară apoi într-o mlaștină apărută după ce s-a ridicat o ceață care a acoperit satul G. toată luna cât a zăcut măgarul. În luna aceea, în tot satul s-au petrecut întâmplări ciudate. Mai întâi, balamalele de la toate ușile au început să se încovoaie. Toată lumea din G. fu cuprinsă de groază văzând cum căldările, sobele, cleștii și spirtierele cădeau singure de pe locurile unde se aflau, cum crapă lemnăriile din cauza cuielor și șuruburilor care încercau cu disperare să se smulgă din ele, ba chiar obiectele pierdute de multă vreme apăreau acolo unde fuseseră căutate, mai mult, și francul pierdut te miri unde, după care ai împușcat cu ochii beliți de foame, îți apărea în buzunarul în care ai căutat de o mie de ori până i s-a străvezit căptușeala. În sat au apărut, ca din pământ, niște bărbați și femei tinere care nu vorbeau decât într-o limbă necunoscută, specimene splendide cu pielea unsă cu ulei, cu mâini de gânditor, ale căror dansuri și cântări răspândiră prin ulițele satului o veselie nebunească, cu papagalii lor bălțați care recitau romanțe italiene, cu găina care oua o sută de ouă de aur în ritmul tamburinei, cu maimuța dresată care ghicea gândurile, cu mașina universală care servea atât la cusutul nasturilor cât și la potolirea fierbințelii, cu aparatul pentru uitarea amintirilor rele, cu plasturele care te ajuta să-ți omori timpul și cu alte mii de născociri, atât de ingenioase și de neobișnuite, chiar și o mașină de memorat, ca să nu se uite nici una din ele. Toate acestea schimbară satul într-o clipită. Locuitorii din G. se simțiră dintr-o dată pierduți pe ulițele lor, asurziți de acea petrecere forfotitoare și zgomotoasă. Cătunul sărac de la început, unde jumătate din case erau din chirpici și acoperite cu paie, se transformă, ca prin minune, într-unul plin de activitate, cu prăvălii, ateliere de felurite meșteșuguri. Arcana, în loc să ia puntea de lemn, cum făcea de fiecare dată când ieșea din matcă, le-a ridicat oamenilor din G, un pod de piatră. Au apucat să-l treacă numai niște turci, ținându-și năframele pe gură din cauza mirosului, pe care doar ei îl amușinau, de piele de porc arsă, încălțați cu papuci, cu cercei în urechi, vânzând mărgele de sticlă pe făină de grâu sau pe haine europene de la șvabii coborâți pe Dunăre și rămași, melancolici, în G., convinși că nu vor vedea niciodată marea.

Ceva tot a rămas în satul G. de pe urma trecerii acelor turci. Ei au fost primii care au adus levantul aici. Când s-a întâlnit Tricalici cu ei, tocmai se pregăteau să plece spre Viena. L-a întrebat pe mai marele lor: Ce ții în cutia de lemn legată la samarul măgarului țintat pe frunte? Trei bulbi dintr-o floare a cărei miroznă intră și unge balamalele ușilor de la toate cămările inimii, levantul îi zice, merg să-i vând kaizerului. Și cât tragi nădejde că o să îți plătească pe ei kaizerul? Cel puțin o mie de crăițari, i-a răspuns turcul. Și dacă n-o să-ți dea atâta? O să cer cinci sute. Și dacă o să spună că și așa este prea mult? Am să cer trei sute. Și dacă o zică iar că e prea mult? Am să cer o sută. N-o să-ți dea niciun florin pe ei, îi va vrea de florile mărului, i-a zis Tricalici. Mai bine mi-i vinzi mie cu 10 crăițari, tot câștigi ceva. A stat turcul întâi c-o mână în falca dreaptă, apoi cu cealaltă în falca stângă și a cumpănit treaba. Dă talerul, i-a zis, și a desprins cu ciudă cutia din cârligul de la samar. Când a văzut în vara care a urmat florile micuțe ale levantului, gingașe ca

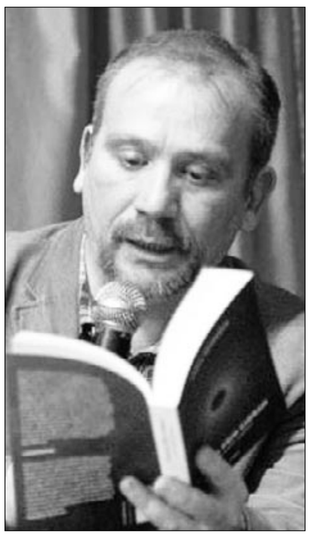
niște flori de părăluță, ibovnica de atunci a lui Tricalici i-a zis că mai bine i-ar sta florii să se cheme levănțică și așa i-a rămas numele. Tricalici a făcut avere din vânzarea bulbilor prin împărăție. I-a vândut până și unui morar din Provența, care, drept mulțumire, pentru că nu-i mai știa adresa, îi trimitea câte o ilustrată pe ultima pagină din gazeta *Ufuk*.

Măgarul a zăcut el ce-a zăcut, dar la urmă s-a ridicat și-a putut să umble. Venit vara în vacanță, atins un pic de virusul taedium vitae ad abusum Delphini, luat dintr-o excursie mit der Königsklasse in der grünen Woche la Mănăstirea de Tămâie, prințul Rudolf șeaua pe Balamuc n-a mai pus-o. Când a văzut mlaștina, a numit-o cu un nume exotic, Condoma. A scris și o povestire despre acestă mlaștină și întâmplările din satul G., pe care a uitat-o într-o valiză în podul castelului. Despre această valiză, care avea monograma casei Hasburg-Lorena, se auzea zvonul că Tricalici a vândut-o pe bani frumoși, la băi la Karlsbad, pe la anul 1890, când el și nevastă-sa rămăseseră fără un sfanț, unui plantator de cafea din America de Sud. Nu că n-ar fi plecat cu punga plină de bani la băi, dar nevastă-sa, Mărgărinta, a dat în talciocul stațiunii peste un arap farmazon, negustor de oglinzi în ape, care te închipuiau, când apele, descântate, se lămureau, cum îți plăcea să fii. Și nu a cumpărat una, ci trei din astea. În prima, se făcea că avea picioarele mici ale lui Sissi, într-a doua mijocul ei subțire, care, deși regină, era de viespe lucrătoare și, în cea mai scumpă, care i-a prăpădit toți banii lui Tricalici, Mărgărinta a cerut oglinzii să aibă ochii mărgăritare, albaștri și luminoși ca ai lui Sissi, c-altfel de ce i-ar mai fi pus nașa ei, păhărniceasa Patruzeciderațe de la Mehadia, numele de Mărgărinta. De unde știi tu ce ochi avea împărăteasa, a întrebat-o Tricalici, că de când ne-am luat n-a mai trecut niciodată pe la castel? I-am văzut ochii în filmul cu Romy Schneider, i-a răspuns nevastă-sa. Pe mâinile cui a ajuns mai departe valiza prințului, cine mai știe?

La dorința împărătesei Elisabeta, în dependințele din spatele castelului Canacu s-a construit, când încă mai trăia măgarul Balamuc, un așezământ de sănătate mintală. Pentru că toate lucrurile ciudate rămase în memoria colectivă oamenii din G. le puneau pe seama întâmplării măgarului, care, costeliv de-acuma, își târâia picioarele prin curtea așezământului, i-au zis așezământului „La balamuc". Printre asistentele și infirmierele de la așezământ a circulat multă vreme vorba: „Vedea-te-aș arșice!"

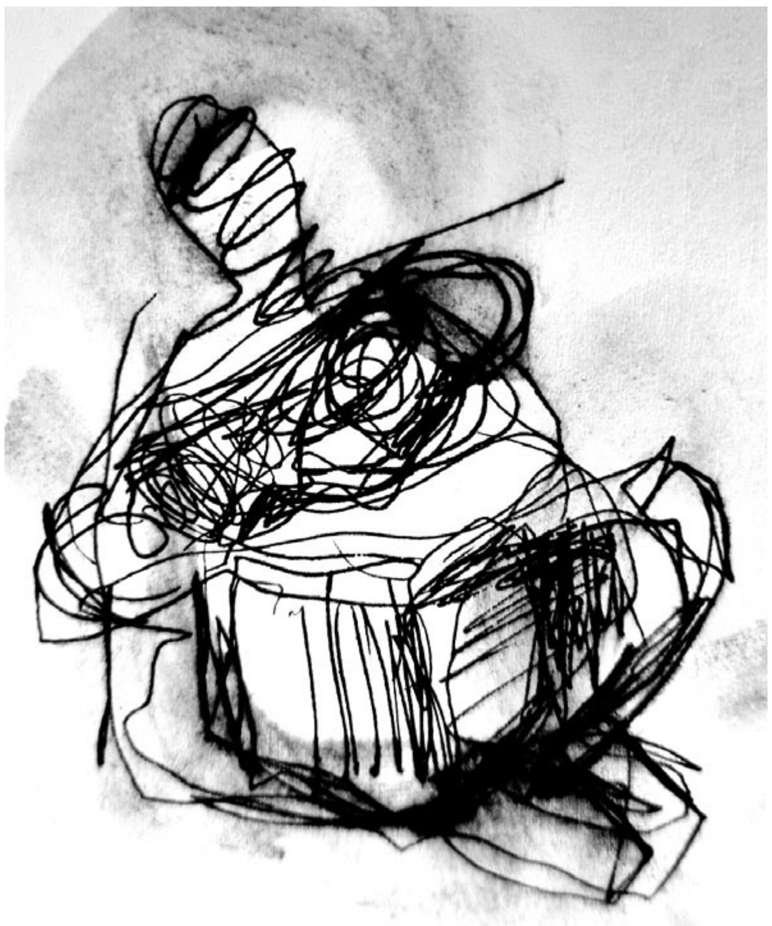
Prințul Rudolf dăduse dispoziție ca măgarul Balamuc să nu fie pus la munci în restul timpului. I-a impus vechilului castelului, Tricalici, un pișicher oacheș cu mustață subțire, adusă ungurește spre colțurile gurii, sprâncene negre îmbinate și ochii un pic ceacâri, să jure că nu o va face.

Horia Vicențiu Pătrașcu

Transcendență, psihanaliză și kitsch în „Universul lui Salvador Dali”

Expoziția „Universul lui Salvador Dali”, organizată de Arcub în perioada 13.12. 2023 – 1.09.2024 în București, la Hanul Gabroveni cuprinde 170 de exponate (litografii, gravuri, grafică, sculpturi, miniaturi din aur și diamante) la care se adaugă o interesantă experiență VR care pretinde să introducă vizitatorul în „mintea lui Dali”. Expoziția este structurată pe mai multe niveluri – subsol, parter și etaj, în corpuri separate unul de celălalt – prin această fragmentare a experienței vizuale sugerându-se discontinuitatea artei lui Dali, dar și o anumită ierarhizare a „straturilor” de interpretare psihanalitică. Astfel, faptul că la subsol sunt expuse bijuteriile și obiectele din aur, multe dintre ele inscripționate cu numele Gala și Dali, trimite la instinctualitatea primară sublimată, elementar, prin cel mai ordinar simbol al „purității”: aurul. În egală măsură, aurul este și simbolul luxului, al bogăției, al banilor, ori după cum se știe, în psihanaliză, banii se asociază materiilor fecale. Așadar subsolul – aurifer – trimite la sexualitate, la

partea apetentă, la „mizerie”, la ceea ce este ascuns și reprimat în ființa umană, într-un cuvânt la Id, la „Se” sau Sine.

Parterul însă are toate auspiciile ego-ului. Sculpturile majestuoase prezente la acest nivel al conștientului ni se prezintă ca ascensionale și flamboiante, premeditat exagerate ca pentru a anunța și deopotrivă denunța semnătura inconfundabilă a geniului lui Dali, diferit printr-o singură notă distinctivă de nebun: aceea de a nu fi nebun.

Sculpturile sunt dispuse ca niște mijloace de împăcare dintre rezervoarele imund-aurifere ale inconștientului și cerințele stringente ale supra-eului. Nu întâmplător tema timpului este prezentă aici sub forma ceasului lichefiat – simbol emblematic pentru universul lui Dali – știut fiind că temporalitatea se naște doar la nivelul conștienței, inconștientul stând sub auspiciile atemporalului. Dar este vorba despre o temporalitate încă lichidă, instabilă, intermediară care nu a deprins încă forma perfect rotundă a timpului circular – pe care o întâlnim abia la etajul superior, ca în figurina femeii cu cap de ceas.

În sfârșit, cel de-al treilea nivel, etajul, reprezintă supraeul – idealul eului, obiectul său de aspirație și „lumea” în care se împletesc toate firele psihismului. Nu întâmplător acest etaj este ocupat în cea mai mare parte de litografii care reprezintă fie serii de ilustrații privitoare la personalități eroice și exemplare, fie seria de ilustrații la textele marchizului de Sade, fie – mai ales – seria de ilustrații privitoare la Moise. Tot la etajul superior se rememorează momentele formatoare ale copilăriei lui Salvador Dali și cele esențiale ale vieții sale într-o succesiune în care sensul și semnificația adumbresc, prin lumina lor deplină, ambiguitățile și indeciziile celorlalte niveluri.

Structura și ordinea exponatelor participă direct la receptarea fiecărei opere în parte, dar și a ansamblului operei artistului. Sugestiile prezente în această etajare pe trei niveluri – care trimite la cele trei instanțe ale psihismului – evocă influența extraordinară a freudismului și psihanalizei asupra suprarealismului, respectiv asupra lui Salvador Dali. Însuși locul expoziției – într-un han venerabil, un monument istoric – face aluzie la acel Anti-Faust cu care se identifică Dali însuși: iubirea față de ceea ce este bătrân, venerabil, dorința de a-și vinde sufletul pentru a deveni „bătrân”.

Ar mai trebui făcută o precizare. Ceea ce frapează vizitatorul expoziției este industrializarea artei „originale” – pe care Dali nu s-a ferit nici o clipă să o prezinte ca pe un adevărat blazon al său. Expoziția „Universul lui Salvador Dali” prezintă în cea mai puternică lumină această marcă a lui Dali. Nici unul dintre exponate nu este literalmente creat de Dali, nici unul nu a văzut mâna lui Dali, pe altele nici măcar ochii lui Dali nu le-a văzut. Sunt produse de serie, la baza cărora stă, e adevărat, „ideea” sau o „machetă” produsă de soțul Galei – așa cum stă scris pe etichetele alăturate exponatelor. Picturile create de Dali – la propriu – strălucesc printr-o desăvârșită absență. Ceea ce vedem sunt doar „sculpturi”, artefacte, bijuterii produse după o „marcă înregistrată”. Unele motive – ceasul lichefiat – devin kitschioase printr-o repetare ce se vrea emblematică, un fel de ștanțare a unui produs de serie cu imaginea reprezentativă a firmei producătoare.

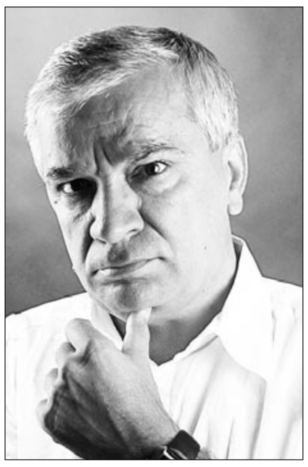
Artistul creează nu o operă – ci o idee, o imagine – care e ulterior „pusă în operă” de meșteșugari, produsele rezultate fiind acreditate, eventual semnate sau numerotate – ca să li se confere totuși o notă de creație personală – prin definiție unică și ireproductibilă. Unicitatea se transformă astfel în „tiraj”. Artistul creează „ideea”, idee după care se produc trei sute de exemplare care sunt distribuite în diferite părți ale lumii și care sunt „vândute” – uneori, deseori la propriu – ca fiind „de Dali”. (Magazinul alăturat expoziției vinde asemenea obiecte de artă – la prețuri fabuloase pentru un buzunar obișnuit: 50.000 de euro o figurină creată „după o idee” a lui Dali.) Conceptul de operă de artă suferă astfel o profundă modificare, devenind un fel de produs de serie. Desigur, lucrurile nu sunt chiar noi, marii maeștri ai Renașterii aveau și ei școli de pictură și își puneau ucenicii la treabă sub directa lor supraveghere, dar nu cred că există vreun tablou multiplicat în sute de exemplare. Apoi intervine și procesul tehnologic care serializează opera într-un mod mult mai amplu și mai impersonal decât, să zicem, se putea întâmpla cu gravurile litografiate ale lui Dűrer.

Expoziția de față este, așadar, și o experiență a reinterpretării „operei de artă” unde autorul „se dă” și simultan se retrage din „opera” sa, revedicându-și dreptul demiurgic de a crea prin niște „energii nevăzute”, prezervându-și o transcendență similară celei a lui Dumnezeu.

eseu

Un poem de

Mihai Soare

M-ați răstigni

M-ați răstigni, dar crucea nu-i încă gata, lemnul
E-acuma doar un lujer, doar o smicea subțire
Nici umbra nu mi-ar ține-o, cum curge untdelemnul
Aș luneca-n țărână și ca-ntr-o plăsmuire

M-ați ridica de-acolo, m-ați ușura de piele
De parcă tăbăcarii v-ar cere asta, fulgul
Pierdut de vreun colibri m-ați vrea, voi, dragi lichele
Și-n piața a mai mare ați aduna tot vulgul

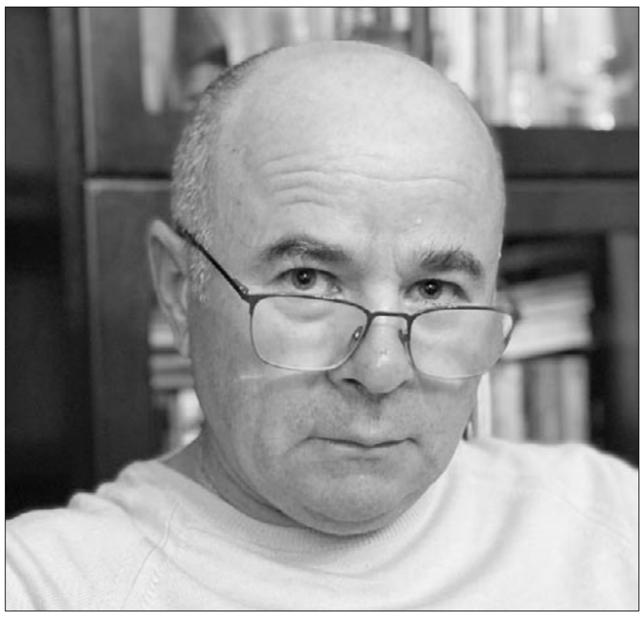
Veniți să scriem biblii cu sângele lui moale
Ce-l plânge caldarâmul ca pe-o amantă dusă
Iar imnele acelea ca niște madrigale
Să le cântăm la chefuri în limba descompusă

Odată îngerească, a celor ce știu lacrimi
Să pună umbrei voastre când ea rânjește încă
Foșnind a viu, ce dacă din plinul lui de patimi
N-a mai rămas nimica, urmați astă poruncă

Ce dacă din cel lujer vă iese-o cruciuliță
Și el e mult mai mare, cât cerul, bunăoară,
Ca pe-un martir de teatru, l-o plânge-o leiculiță
De nimenea știută, mereu, seară de seară

Flămândă de iubire, tot așteptând să-nvie
Când s-o-ntâmpla, că-i musai, să cheme menestrelii,
Și popii, protopopii, cu trup ca de frânghie
S-o ridica din raclă, spre slava flecărelii.

„Nu există un criteriu general al excelenței filosofice”

LEONID DRAGOMIR în dialog cu MIRCEA FLONTA

LEONID DRAGOMIR: Domnule profesor, un gânditor destul de cunoscut, e vorba de francezul Pierre Hadot, afirma într-o carte de interviuri intitulată *Filosofia ca mod de viață* că principala problemă care i se pune unui filosof este de a ști ce înseamnă să filosofezi. Și dumneavoastră, într-o carte apărută relativ recent, *Răspântii ale gândirii*, vă puneți cumva această întrebare și-i dați un răspuns de felul următor. „Voi susține că există forme de viață filosofică, moduri reciproc ireductibile de a concepe și de a practica filosofia, mari tradiții filosofice”. Vreau să vă întreb: ce înțelegeți prin formă de viață filosofică?

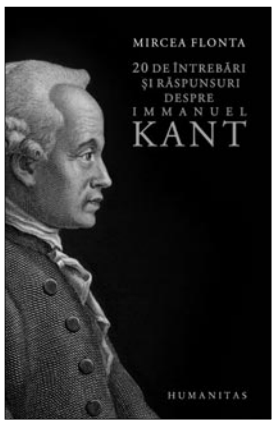
MIRCEA FLONTA: Când oamenii vorbesc despre *filosofie*, eu cred că fiecare are în vedere ceva. Dar expresia aceasta este folosită pentru lucruri foarte diferite. Există o istorie a culturii și a gândirii în care au apărut și au avut o perioadă de înflorire, uneori de declin, diferite moduri de a înțelege și de a practica filosofia. Eu cred că pentru a înțelege lucrul acesta este potrivită comparația cu arta, să zicem cu literatura, pictura, cu muzica, pentru că acolo toată lumea este de acord că survine următorul fenomen: apare un mare creator care realizează ceea ce numim o *capodoperă*. Este o realizare exemplară a genului. O realizare care inaugurează o tradiție, se plasează la începutul unei tradiții, generează o tradiție. *Ce este o tradiție?* O tradiție este o succesiune de opere care au între ele o asemănare de familie. Asta înseamnă ca să deosebesc sub multe aspecte, dar au și unele trăsături comune. Trăsăturile astea comune țin de înrudirea lor cu capodopera care inaugurează tradiția. Atunci când spunem că ceva reprezintă o realizare importantă într-un domeniu al artei nu avem în vedere niște criterii care pot fi formulate explicit. Un critic literar nu are o listă de reguli pe baza cărora stabilește ce este valoros în domeniu. El are anumite idealuri de excelență în literatură, inspirate de familiarizarea lui cu anumite realizări ale genului, cu anumite capodopere și judecă noile producții pe care le examinează din punctul de vedere al criteriilor de excelență încorporate în realizări exemplare. Asta înseamnă a evalua lucruri raportându-te la o paradigmă, adică la o realizare exemplară, și nu la reguli și principii generale, la criteriile ce pot fi derivate din acestea. Sensul originar al cuvântului *paradigmă*, atât de iubit astăzi și folosit pentru orice, adică concepții, curente, teorii etc. este cel de realizare exemplară într-un domeniu. Și știți care e prima folosire a acestui termen? Sensul originar este în gramatică. Poți să înveți declinarea unui substantiv sau conjugarea unui verb în două feluri: unul dintre ele, după reguli. Înveți să desparți rădăcina de terminație și după aceea înveți la fiecare gen la substantive sau la fiecare timp la verbe, ce adaugi după rădăcină, ca terminație. În acest caz, te vei conduce după reguli generale. Cealaltă cale este calea în care te conduci după paradigme, adică după cazuri concrete, pe care lingviștii le-au numit *paradigme*. Ei bine, în artă situația asta este general recunoscută și nimeni n-o să ceară o definiție a muzicii sau să dea o definiție a literaturii sau o definiție a picturii, pentru că toată lumea este conștientă de diversitatea creațiilor exemplare, a paradigmelor, în asemenea domenii, dincolo de ceea ce este comun tuturor creațiilor muzicale sau literare.

L.D.: Diversitate și totuși unitate.

M.F.: Ce vreau să vă spun este că fiecare dintre formele de artă are un anumit limbaj și anumite mijloace specifice și asta face ca într-un caz să fie vorba de muzică, în altul de pictură, in altul de poezie și așa mai departe. Dar criteriile de excelență le dau capodoperele și câte capodopere sunt recunoscute, atâtea mari orientări există în domeniile acestea. Să luam clasicismul. Atunci când te referi la clasicism într-un anumit domeniu, în literatură, în artă, ai în vedere câțiva mari creatori. În romantism ai în vedere alți creatori și așa mai departe. Acum ajungem la filosofie. Filosofia poate fi privită din aceeași perspectivă, iar eu propun să o privim din această perspectivă. Atunci întrebarea *Ce este filosofia?* nu are niciun rost. Toți autorii care își pun această întrebare îi mai dau și un răspuns, dar filosofii nu-și pun întrebarea asta și n-au dat răspuns la ea. Există însă expuneri sistematice ale filosofiei, de la manualele de școală la tratate și așa mai departe în care se pune întrebarea, așa cum se pune, să zicem, întrebarea ce este mecanica și se propune o definiție. Lucrul ăsta se face, dar de regulă autorii importanți nu discută ce este filosofia. Unii dintre acești autori enunță întrebări importante ale filosofiei. De pildă, Kant zice că există trei întrebări importante: *Ce pot să știu?*, *Ce trebuie să fac?*, *Ce pot spera?* și că toate astea sunt legate de întrebarea *Ce este omul?* Dar nu o să găsești nici la Kant, nici la alți filosofi importanți din trecut sau de astăzi o definiție a filosofiei. Cei care dau definiții în filosofie au în vedere de fapt *o formă de viață filosofică*, adică un fel de a practica filosofia ale cărei criteriile de excelență sunt cuprinse în mod tacit și sunt exprimate printr-o anumită realizare exemplară. Și atunci eu zic așa: există câteva genuri majore, forme de viață filosofică, cum este de pildă filosofia speculativă. Aceasta are în mod tradițional pretenția că este o cunoaștere supremă. Pentru că, se zice, cunoașterea științifică este cunoașterea specializată asupra unui anumit domeniu, al naturii, al societății, a omului și așa mai departe. Tratezi, studiezi și cercetezi un anumit domeniu, sub anumite aspecte care pot fi abordate cu metodele la dispoziție, la un moment dat. Asta este caracteristica cercetării științifice în general. În ceea ce privește filosofia speculativă se poate spune că ea are o variantă clasică ilustrată în mod exemplar de opera lui Platon sau poate în mai mare măsură a lui Aristotel, pentru că cea din urmă este o elaborare mai sistematică. Sunt apoi sistemele speculative din secolul al XVI-lea tip Descartes, Spinoza, Leibniz și așa mai departe. Acestea sunt reprezentative pentru filosofia speculativă clasică, considerată știință, și anume o cunoaștere despre absolut care are pretenția adevărului. Odată cu ascensiunea științei naturii, când conceptul de cunoaștere s-a conturat mai clar, *cunoașterea* desemnând caracteristica enunțurilor de a fi intersubiectiv controlabile și de a face față cu succes acestui control. Ai cunoaștere atunci când cineva îți spune că într-un anumit loc există un anumit obiect și că obiectul are anumite caracteristici și toți oamenii întregi la minte, normali și de bună credință vor cădea de acord asupra acestui lucru. Din acest punct de vedere, în știința experimentală lucrurile stau exact așa ca în viața de fiecare zi. Metodele sunt speciale, dar demersul este același. În ceea ce privește reprezentările despre absolut, nu poate să existe asemenea consens, pentru că nu există posibilitatea de a supune controlului ceea ce se afirmă. Și atunci filosofia speculativă, la un moment dat, odată cu ascensiunea științei, nu și-a mai putut susține pretenția de cunoaștere a absolutului. Atunci ea a

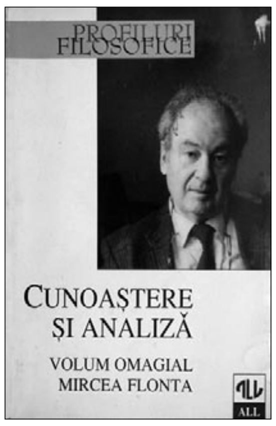

...există câteva genuri majore, forme de viață filosofică, cum este de pildă filosofia speculativă. Aceasta are în mod tradițional pretenția că este o cunoaștere supremă. Pentru că, se zice, cunoașterea științifică este cunoașterea specializată asupra unui anumit domeniu, al naturii, al societății, a omului și așa mai departe. Tratezi, studiezi și cercetezi un anumit domeniu, sub anumite aspecte care pot fi abordate cu metodele la dispoziție, la un moment dat.

philosophia

cunoscut o metamorfoză, o schimbare, și anume s-a spus: nu putem cunoaște absolutul, dar putem elabora reprezentări proprii, originale despre absolut. Spre deosebire de reprezentările poeților, ale artiștilor, ale marilor religii, sistemele filosofice speculative sunt reprezentări conceptuale despre absolut. *Trilogiile* lui Blaga sunt exemplare pentru acest mod de a concepe și practica metafizica.

L.D.: Sau scrierile lui Noica.

M.F.: Exact, Noica fiind un mare admirator al lui Blaga, tocmai pe linia aceasta. Pentru că, dacă citiți cartea lui Blaga *Despre conștiința filosofică*, veți întâlni afirmația că fiecare metafizician este creatorul unei lumi, lumea lui. Se renunță la pretenția de cunoaștere obiectivă. Sistemul este un produs al imaginației conceptuale. Este tot filosofie speculativă, aceeași formă de viață filosofică, cu această schimbare semnificativă de la pretenția de cunoaștere a absolutului la cea de construcție subiectivă. Acum, în epoca științei, pretenția de cunoaștere a absolutului pare tot mai greu de susținut. O viziune metafizică se va putea impune însă prin verticalitate, prin amploare, prin frumusețe arhitecturală, preferința pentru un metafizician sau altul fiind o chestiune de înclinație subiectivă, de *gust* în sensul superior al cuvântului.

Filosofia speculativă are o istorie foarte lungă, de la greci încoace, cu cele două faze distincte menționate, dar cu același obiectiv, reprezentarea întregului. Aceasta este perspectiva cea mai familiară pe care o au mulți intelectuali asupra filosofiei, mai ales în România. Adică științele se ocupă de chestiuni particulare, fiecare de un anumit domeniu și așa mai departe, dar de interes intelectual major este o reprezentare despre tot, despre întreg. Filosofia speculativă nu e decât o formă de viață filosofică, după părerea mea. Acum o să fac pasul următor și să vă spun: cu aceeași vechime sau cu vechime mai mare, deci cu o istorie mai lungă, este reflecția și meditația asupra sensului și scopului vieții omenești. Ea există în forma originară în religii sau într-o formă religioasă, iar apoi capătă treptat contururile unei mari tradiții filosofice, cu epicureicii, stoicii și scepticii, în Antichitate, mai târziu cu marii moraliști și cu gânditorii existențialiști.

L.D.: Care totuși aveau sisteme filosofice.

M.F.: Unii aveau, dar centrul era reflecția existențială. Se deosebeau de Aristotel prin faptul că nu urmăreau cunoașterea obiectivă, ci răspunsul la întrebarea cum trebuie să trăiești? Ați amintit de Hadot. El merge tocmai pe linia asta.

L.D.: Da, dar o extinde la întreaga filosofie greacă.

M.F.: Vreau să spun că asta e o tradiție filosofică cu o istorie foarte lungă, o tradiție venerabilă, și poate cel mai bine o ilustrează moraliștii francezi, de la Montaigne încolo. Iar Cioran se integrează perfect în tradiția asta. Unii zic că Cioran nu e filosof, ci scriitor. Nu e filosof în sensul tradiției speculative. Merită să ne oprim la întrebarea dacă opera lui Cioran este o operă filosofică tocmai deoarece răspunsurile incompatibile la această întrebare evidențiază foarte bine că, vorbind de filosofie, intelectualii au în vedere, de fapt, adesea moduri distincte de a concepe și de a practica filosofia, mari tradiții filosofice. Cei care susțin că Cioran nu ar fi filosof, ci scriitor, au în vedere că el nu a propus concepte proprii, nu a construit cu ele un sistem, nu a gândit în mod sistematic asupra absolutului, ci a formulat doar reflecții nesistematice. Așadar, prin raportare la tradiția filosofiei speculative, Cioran nu va putea fi numit filosof. Lucrurile se schimbă însă de îndată ce, vorbind de filosofie, avem în vedere, în primul rând, marea tradiție a reflecției existențiale. Prin raportare la aceasta, Cioran ne apare drept filosof. Căci, fără îndoială, substanța principalelor scrieri de maturitate ale lui Cioran este dată de reflecția asupra naturii umane, o reflecție asupra căreia este concentrată o mare și influentă tradiție filosofică, prezentă în toate culturile majore ale omenirii. Cioran poate fi caracterizat drept un discipol și urmaș reprezentativ al marilor moraliști francezi. Or, pentru scriitori, pentru artiști, pentru intelectualitatea literar-artistică din trecut și de astăzi, aceasta este filosofia prin excelență. Să ne amintim de discuția iscată în anii '80 de un articol al lui Alexandru Paleologu, *Despărțirea de Noica*. Era o pledoarie pentru o mare tradiție filosofică și exprimarea temeiurilor distanțării de alta: o pledoarie pentru reflecția existențială, pentru distanțarea de filosofia speculativă. În spiritul acestei tradiții și urmând anumite modele clasice, Paleologu sublinia că în ceea ce el recunoștea drept a fi în primul rând reprezentativ pentru filosofie important nu este doar ceea ce spui și scrii, ci modul cum spui și scrii. Pentru moralist sugestivitatea face ca gândul să aibă forță de atracție și de pătrundere. Și atunci, în general, toți marii filosofi existențialiști, Kierkegaard, Nietzsche, sunt și mari stiliști. Fac o paranteză: cea mai bună caracterizare pe care am auzit-o vreodată a deosebirii între poezie și știință aparține unui fizician englez, Dirac, care în anii '20 ai secolului trecut, deci acum 100 de ani, după Primul Război Mondial, era la Göttingen, un centru universitar german foarte redutabil în matematică și în fizica teoretică, și stătea la aceeași gazdă împreună cu Robert Openheimer, cel cu Programul Nuclear al Statelor Unite. Într-o zi se întâlnesc, iar Dirac, care era mai zgârcit la vorbă, îi zice: mi s-a spus că dumneavoastră scrieți poezii. Openheimer îi răspunde: da, e adevărat, dar de ce vă surprinde chestia asta? Mă surprinde pentru că eu văd o deosebire foarte mare între poezie și știință: în poezie, cineva spune un lucru pe care îl știe toată lumea, dar îl spune într-un fel în care nu s-a mai spus niciodată, pe când în știință e exact invers.

Revenind, mulți consideră că filosofia cu valențe expresive e filosofia prin excelență, așa cum ceilalți, adepții filosofiei speculative, cred că aceea e filosofia adevărată. Bun, dar există și alte posibilități, precum filosofia critică inaugurată de Kant. Aceasta își propune să clarifice concepte și să răspundă pe baza acestor clarificări la tot felul de întrebări de ordin general. De pildă, Kant răspunde la întrebarea dacă și cum e posibilă metafizica sau răspunde la întrebarea care sunt fundamentele raționale ale moralei? sau abordează tema relației dintre religie și morală. Și la multe întrebări, de felul acesta, răspunde printr-o analiză conceptuală făcută pas cu pas. Kant este oarecum părintele așa-numitei *filosofii analitice*. Dincolo de deosebirile dintre diversele școli, filosofii analitici au o asemănare fundamentală: filosofia este pentru ei o activitate de clarificare, care nu aduce nicio contribuție la cunoaștere, ci ne ajută să gândim mai bine. Iar a gândi mai bine, a folosi conceptele în mod clar și a face diferențieri conceptuale, este foarte important în orice activitate omenească. Eu țin de această tradiție, sunt un „muncitor" în această formă de viață filosofică și zic așa: în această tradiție filosofia are o justificare a dreptului ei la existență mai puțin elitară decât cele propuse de celelalte forme de viață filosofică. Să-ți faci o reprezentare a absolutului, aceasta este o poziție intelectuală foarte înaltă, ceva aristocratic, elitar. Reflecția existențială este apanajul gânditorului prin excelență. La întrebări privind sensul vieții, al suferinței etc., oamenii obișnuiți găsesc răspunsuri în religie sau în tradiție. Pe de altă parte, orice om care are o viață mintală independentă, adică gândește cu capul lui, în orice domeniu, dacă el atinge un anumit nivel, are nevoie de concepte clare. Și atunci contactul cu această filosofie, chiar la un nivel elementar, îl poate ajuta. Deci, după părerea mea, filosofia analitică oferă poate cea mai bună justificare a dreptului de a exista al filosofiei, cu deosebire într-o lume în care orientarea pragmatică a gândirii și activității omenești este preponderentă.

L.D.: Da, dar ea este, totuși, foarte profesionalizată. Oricum, mult mai mult decât reflecția existențială.

M.F.: Dacă vrei să o practici la un anumit nivel, mă refer la reflecția existențială, atunci trebuie să fii un intelectual de mare factură... În schimb, filosofia analitică poate fi practicată profesional. Multe considerații interesante în această privință face Adrian Miroiu în cartea sa intitulată sugestiv, *Filosofie fără haine de gală*. Bun, dar ca să închei, am vorbit despre filosofia speculativă, despre reflecția existențială și despre filosofia critică, filosofia analitică nefiind, cred eu, decât o variantă a acesteia. Mai există și alte direcții: una care a existat de mult timp în filosofie, adică hermeneutica, cu alte cuvinte cum trebuie înțelese textele, în primul rând textele filosofilor, ale marilor gânditori. Așa cum există o hermeneutică teologică, există o hermeneutică în critica de artă și așa mai departe. În sfârșit, există niște „secte filosofice", adică moduri foarte specializate de a face filosofie, care cer o inițiere specială și din cauza asta nu au o sferă de cuprindere prea largă și o răspândire prea mare. Una dintre ele este fenomenologia. Este foarte greu să te inițiezi în fenomenologie, este ceva pentru un grup de inițiați.

Concluzia? Când definim filosofia, ce facem? De fapt avem în vedere una sau alta dintre formele majore de viață filosofică, pentru că ele comunică foarte puțin și nu putem să spunem că multe caracteristici le sunt comune. Nu există un criteriu general al excelenței filosofice, un criteriu ce te-ar îndreptăți să zici filosofia adevărată sau autentică are cutare caracteristică. Criteriile lor de excelență sunt diferite și nu există un criteriu universal. Cei ce gândesc altfel ar trebui să ne spună care ar fi acesta. Eu bănuiesc că oricare ar fi reprezentativ mai degrabă pentru o tradiție filosofică decât pentru toate celelalte.

L.D.: Totuși, Lucian Blaga, că tot l-ați pomenit, chiar în *Despre conștiința filosofică*, vorbește despre faptul că problemele filosofice au o particularitate, în sensul că vizează implicit sau explicit totul existenței.

M.F.: Adică ceva valabil pentru o formă majoră de viață filosofică, respectiv filosofia speculativă. Totdeauna marii filosofi vor vorbi despre filosofie în general referindu-se la ceea ce fac ei, având în vedere modul lor de a înțelege și de a practica filosofia, și ei zic în sensul ăsta, că aceasta este adevărata filosofie. Noica spunea că filosofia speculativă este adevărata filosofie. El nu numai că nu acorda atenție filosofiei analitice, ci pe Kant îl interpreta în sensul filosofiei speculative și din punctul ăsta de vedere interpretarea sa mi se pare discutabilă. Se mai poate spune ceva ce mi se pare important în această privință. Încă tânărul Noica a scris lucruri ce pot fi înțelese și drept exprimarea despărțirii sale de filosofia lui Kant. Am în vedere, de exemplu, studiul introductiv la traducerea primei *Introduceri* a lui Kant la *Critica puterii de judecare*. Poziția filosofiei speculative este acea poziție de pe care Noica formula aici considerații critice asupra orientării gândirii filosofice a lui Kant. El aprecia că gândirea lui Kant nu mai are „dimensiunea infinității". Este, mai degrabă, o gândire ce se concentrează asupra limitelor puterilor rațiunii. Mai clar afirmată în scrieri târzii, acele scrieri în care filosofia lui Kant va fi înfățișată drept reprezentativă pentru

„gândirea neutră”, gândirea opusă celei orientate spre Ființă, această poziție este reprezentativă pentru raportarea la Kant a tuturor gânditorilor atașați de marea tradiție a filosofiei speculative. Pe de altă parte, Noica avea o opinie foarte puțin măgulitoare despre filosofie ca reflecție existențială, dovadă modul cum se raporta la Cioran. Însă, atenție, după părerea mea, în România audiența filosofică, dincolo de un cerc foarte strâns de oameni care se ocupă profesional cu filosofia, adică cei din universități, profesorii de filosofie din învățământul liceal, oamenii care lucrează în instituții de cercetare filosofică, este reprezentată în primul rând de elita intelectualității literar-artistice. Pe de altă parte, alături de persoane care au o aderență la filosofia ca reflecție existențială și ca speculație, există foarte mulți pe care îi interesează tradiția filosofică și atunci aceștia îi citesc pe istoricii filosofiei care scriu despre marii filosofi și despre ideile lor. De pildă, Andrei Cornea, care scrie despre Platon, scrie despre Aristotel și așa mai departe, a fost unul din cei care au participat la o discuție la librăria Humanitas asupra cărții mele *Drumul meu spre filosofie*. Cu ocazia asta a spus că filosofia analitică îi e profund străină și îi e antipatică. Vreau să vă spun că Andrei Cornea are un public mult mai larg în România decât au filosofii de factură analitică. Și nu e vorba doar de România.

L.D.: Deci, admițând că nu există un criteriu neutru și universal de evaluare a realizărilor filosofice, nu cădem într-un relativism care face imposibilă orice ierarhizare a creațiilor filosofice?

M.F.: Bine, tot ceea ce am afirmat este că adesea cei ce vorbesc despre filosofie au în vedere o formă majoră de viață filosofică. De ce să nu admitem că în filosofie lucrurile ar putea sta la fel ca și în alte activități creatoare, cum sunt cele artistice, în care toată lumea recunoaște asta. Cui îi trece prin minte, să zicem, să pună întrebarea: Ce este muzica?, și să încerce să răspundă. Această poziție nu are nicio legătură cu relativismul, așa cred eu.

L.D.: Dar în ceea ce privește arta, există totuși o ierarhie stabilită. Pictorii și muzicienii mari sunt acolo sus...

M.F.: Păi, ierarhie există, dar care este reperul? Reperul nu este un număr de principii și de reguli care caracterizează arta în general, ci sunt acele caracteristici care sunt proprii unei realizări artistice capitale. De ce n-ar fi valabilă această constatare și în domeniul filosofiei? Laitmotivul meu este că toți cei care vorbesc despre filosofie în general, de fapt au în vedere o formă de viață filosofică.

L.D.: Chiar dacă nu o numesc?

M.F.: N-o numesc, dar acesta constituie sistemul lor de referință. Este exact același lucru ca a vorbi despre bunul gust sau despre decență. Nu vorbim despre ceva universal, căci acestea nu erau același lucru pe vremea romanilor sau a egiptenilor. Ele sunt proprii unei anumite culturi istorice. A afirma acest lucru nu înseamnă deloc relativism, ci e pur și simplu privirea în față a realității, adică orientarea după realitate și nu după o prejudecată intelectuală, că ar exista ceva de genul bunului gust în genere. În cazul filosofiei, Wittgenstein zice că termenul de *filosofie* e folosit pentru lucruri foarte diferite, deoarece în istorie există o filiație, adică dincolo de tot ce le deosebește, există niște fire care leagă toate acele realizări intelectuale ce poartă numele de *filosofie*. Se folosește același termen pentru lucruri diferite, fiindcă lucrurile acestea sunt legate între ele în mod genealogic, cum e o generație de alta.

L.D.: Filosofii au însă o tendință irepresibilă spre unitate și spre viziuni globale asupra lumii. Mi se pare că dumneavoastră o negați.

M.F.: Eu nu o neg, ci cred că ea este foarte accentuată, doar într-o anumită formă de viață filosofică.

L.D.: Totuși, primele două forme de viață filosofică, filosofia speculativă și filosofia existențială, exercită o atracție mai mare decât clarificarea conceptuală?

M.F.: Așa cum am spus, exercită o atracție mai mare asupra majorității intelectualilor. Dacă ne referim însă la specialistul de înaltă calificare și la cercetător, atunci clarificarea joacă un rol mai important. Și în felul acesta facem distincția între intelectualitatea umanistă și cea științifică, între cultura umanistă și cea științifică.

L.D.: Dar chiar dumneavoastră vă puneați problema rupturii între cele două culturi.

M.F.: Există într-adevăr un divorț între cultură umanistă și cea științifică, iar divorțul are două consecințe majore. Sau poate nu consecințe, ci forme de exprimare. Una dintre ele este această orientare tot mai pragmatică a gândirii, legată de slăbirea influenței culturii umaniste. Ea se exprimă, între altele, în înțelegerea finalității instrucției. În America și în lumea de limbă engleză în genere, orientarea școlii este prin excelență pragmatică. Așadar, cultura istorică și cea literară sunt neglijate în mare măsură.

L.D.: Și în România este altceva?

M.F.: În România este, cum să zic, un efect al orientării după „fratele mai mare”. Slăbirea influenței culturii umaniste, a culturii istorice, literare, artistice are tot felul de efecte în viața publică și în judecata publică. Mai ales permite o influență mai mare a ideologiilor. Cu cât omul este mai puțin familiarizat cu marea cultură umanistă, cu atât este mai expus și lipsit de apărare față de tot felul de ideologii, pentru că principala contribuție a culturii istorice și literare este dezvoltarea capacității de gândire independentă. Și manipularea de mari proporții la care suntem expuși în zilele noastre este favorizată de scăderea nivelului culturii generale, umaniste. Pe de altă parte, ruptura între cultura umanistă și cea științifică face posibilă existența în cercuri literare, artistice, teologice a unei reprezentări cu totul greșite despre natura și spiritul culturii științifice. Acesta este celălalt aspect, cealaltă consecință a rupturii, neînțelegerea de către intelectualitatea umanistă a spiritului științific, a raporturilor dintre știință și alte domenii, precum religia. Mulți cred, de pildă, că principala caracteristică a științei e *certitudinea*. Păi, aceasta e chiar la antipodul științei, care are drept caracteristică *relativitatea*. Știința se autocorectează tot timpul, nu are deloc pretenții imperialiste de cunoaștere, e modestă.

L.D.: Este și motivul pentru care relația dintre știință și religie nu este atât de tensionată, cum cred profanii. Dar despre acest subiect vom avea prilejul să discutăm. Acum vreau să vă întreb altceva: filosofia sistematică este, cum spuneți, o întreprindere elitistă. Pe de altă parte, reflecția existențială implică talent literar, deci nu este nici ea la îndemâna oricui. Dar și filosofia analitică pare, în ciuda aparentului aer democratic, o chestiune rezervată mai degrabă unor specialiști, unor profesioniști, ce lucrează în cercetare sau ocupă catedre universitare. Deși mulți filosofi analitici se ocupă de probleme morale și politice, ei nu par a avea un mare impact în societate.

M.F.: Vă referiți la relevanța filosofiei analitice. Sigur că în filosofia analitică există o tendință de profesionalizare, care este deplânsă și criticată, pentru că, din păcate, în expresiile ei instituționalizate vrea să se apropie tot mai mult de știință, deși asta e împotriva spiritului ei. Dominantă în filosofia analitică actuală este o direcție numită *naturalizarea filosofiei*. *Naturalizare* este o expresie ce vine de la științele naturii, nu de la natură. Punctul de plecare al acestei tendințe se găsește în unele considerații, reflecții și argumente pe care le-a făcut în a doua jumătate a secolului trecut un cunoscut filosof american, Quine. În lumea de limbă engleză, dominantă este tehnologia. Știința este importantă, pentru că servește tehnologia. Se face, desigur, elogiul științei ca cercetare, ca expresie a aspirației pure spre cunoaștere, dar în realitate extraordinarul sprijin de stat și privat pentru cercetarea științifică este legat de aportul acesteia la dezvoltarea tehnologiei, baza dezvoltării economice și a puterii militare. Ce vreau să zic: istoria ilustrează încă o dată că nu există entități puternice statale care să nu fi făcut abuz de putere. De câte ori ai puterea, vei uza de ea și între uz și abuz nu există o linie de despărțire foarte clară. A contesta asta înseamnă fie a fi prea naivi și a ne legăna în iluzii, fie a face propagandă. Revenind, modelul pentru filosofie în aceste țări dezvoltate este știința. În filosofia analitică, spre deosebire de cea speculativă sau de reflecția existențială, consensul este esențial, ca și în știință. Cu alte cuvinte, dacă cineva propune o distincție conceptuală sau o corelație conceptuală, se așteaptă argumente constrângătoare. Se discută critic, dar până la urmă se tinde spre un acord, acel acord care e caracteristic științei. În timp ce în celelalte forme de viață filosofică, fiecare își face castelul sau casa lui, una lângă alta, în filosofia analitică există o argumentație care este nu numai convingătoare, dar poate fi și constrângătoare, în sensul că toți cei calificați cad de acord. Persistă însă o deosebire importantă față de știință, căci scopul științei este cunoașterea, iar cel al filosofiei, clarificarea conceptuală. Acestea sunt două lucruri fundamental diferite, ori prin naturalizarea filosofiei această distincție tinde să fie ștearsă. Cel mai important filosof analitic este, cred eu, Ludwig Wittgenstein, unul dintre maeștrii mei, alături de Kant. În filosofia analitică de azi, Wittgenstein este tot timpul invocat, dar direcția în care se merge este diametral opusă spiritului gândirii sale, cel puțin după părerea mea. Wittgenstein distinge foarte net filosofia de știință, iar cei care subliniază această deosebire astăzi sunt minoritari. Și atunci ajungem la următorul lucru: știință este prin excelență ezoterică și așa ajunge și filosofia. Această tendință eu o deplâng.

L.D.: După unii gânditori, ca Martin Heidegger sau Jaques Ellul, tehnica, a cărei finalitate este puterea, ar fi adversarul atât al filosofiei, cât și al cunoașterii științifice, teoretice, dezinteresate. Considerați că tehnica este într-adevăr un pericol deopotrivă pentru cultura umanistă și cea științifică?

M.F.: Eu cred, și nu e nimic original dacă susții că, în lumea de azi, interesul pentru știință este în primul rând interesul pentru competiția tehnică. Dacă chinezii ar ajunge și ar depăși din punct de vedere tehnologic pe americani, atunci centrul lumii s-ar muta din nou în Pacific. Ce vreau să spun este că tehnica este percepută de toate centrele de putere din lume ca fiind miza și, ca atare, știința e privită, în primul rând, din această perspectivă. Motivația subiectivă a cercetătorului autentic este curiozitatea nobilă, dorința de a cunoaște și a înțelege.

L.D.: Care există și la filosofi.

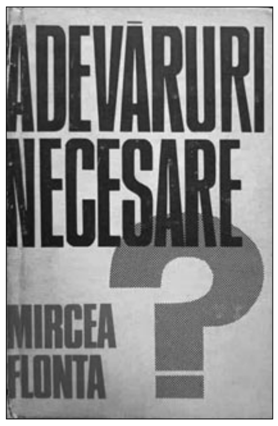
M.F.: Da, bineînțeles, căci de aceea au fost mult timp împreună. Dar această dorință nu are nimic în comun cu modul cum sunt percepute importanța activității științifice și rezultatele cercetării științifice, cel puțin în epoca modernă. Întotdeauna finanțarea, fie de către stat, fie de către firme particulare, urmărește un interes tehnologic și atunci toate criteriile de evaluare a activității științifice, ale priorității în publicații ș.a.m.d. sunt încetul cu încetul tot mai mult orientate în acest sens. Sigur că există o clarviziune pe care nu o are un negustor obișnuit. Cei care dau bani pentru cercetări ce par gratuite, lipsite de orice finalitate practică, mizează pe

În filosofie, eu cred că tehnica gândirii este claritatea conceptuală. Cel care vrea să formeze oameni care se ocupă profesional de filosofie trebuie să insiste asupra exersării acestei deprinderi. Calitatea unui profesor este să fie clar din punct de vedere conceptual și argumentativ, adică să delimiteze bine subiectele și apoi să formuleze niște afirmații pe care să le susțină în mod sistematic prin raportare la alte poziții, prin delimitare critică.

posibilele lor aplicații practice în viitor. Așa s-a întâmplat în fizica atomică, în genetică, iar astăzi, înainte de toate, în cercetările asupra inteligenței artificale.

L.D.: Aș vrea să mai discutăm despre un lucru remarcat și deplâns cândva de Hannah Arendt: profesionalizarea gândirii filosofice nu cumva conduce la o pierdere a reperelor pentru cei mai mulți?

M.F.: Ce vreau să spun în legătură cu asta este că, în general, nu putem să avem așteptări prea mari în privința a ceea ce dă filosofia pentru viața morală. Eu cred că există un număr destul de redus de oameni ale căror convingeri morale sunt formate sub influența unei gândiri avansate, cu valențe filosofice. Gândirea morală a marii majorități a oamenilor este bazată pe educația în familie și în mediul în care trăiesc, adică pe tradiții morale, îndeosebi de natură religioasă. În general, părinții din orice pătură socială din România își propun în educație două obiective, care nu sunt convergente și sunt greu de armonizat: succes, carieră, bani, reputație și, pe de altă parte, respectul unor valori morale, distincția între bine și rău și altele. Există un proverb german care spune: modestia este o podoabă, dar mai departe nu mergi cu ea. Pentru mine moralitatea se exprimă în consecvență, pentru că nimeni nu spune că răul trebuie făcut și binele trebuie evitat, dar cei mai mulți oameni n-au nicio consecvență. Asta ține de caracter, iar la mulți nu există respectul pentru tine însuți, care este orientat spre integritate, și nu spre reputație.

L.D.: De acord, dar eu încercam să spun că, în *Viața spiritului*, de pildă, Hannah Arendt susține că în absența gândirii, care nu e totuna cu cea specializată, dimpotrivă, omul riscă să nu mai poată distinge între bine și rău.

M.F.: Eu nu cred că educația superioară este premisa pentru asta. Uitați-vă ce scrie Steinhardt în *Jurnalul fericirii*. Intelectualii subțiri, sub presiunea aceea din închisorile comuniste, erau slabi și cedau, iar alții, mai ales cei care aveau o credință, nu cedau. De ce? Pentru că ei credeau în transcendență, erau puternic integrați într-o tradiție moral-religioasă. Eu sunt relativ sceptic în ceea ce privește rolul dezvoltării intelectuale în promovarea moralității. Accentul meu este pe respectul pentru tine însuți. Eu sunt uimit de spectacolul ăsta al intelectualității românești în goana ei frenetică după prestigiu, după reputație. După părerea mea, fibra morală se manifestă în respectul pentru tine însuți, iar treapta următoare este ideea că valoarea unui om este dată de raportul dintre ceea ce iei și ceea ce dai. Cu cât iei mai puțin și dai mai mult, cu atât ești mai valoros din punct de vedere moral. Albert Schweitzer a fost în acest sens valoros, Einstein la fel și așa mai departe. În schimb, vedetele media, ale cinematografului, ale muzicii, astăzi așa-numiții *influenceri* au drept caracteristică faptul că iau mult și dau puțin. Pe oamenii politici îi caracterizează același lucru. Oamenii bisericii ar trebui și ei apreciați după raportul dintre ceea ce dau și ceea ce iau. Aceasta este poziția mea. Eu cred că există o aspirație legitimă spre un anumit nivel de confort al vieții, dar nu mai mult decât atât. Ceea ce am câștigat eu ca profesor universitar mi-a ajuns pentru o viață bună și n-am simțit niciodată niciun fel de insatisfacții din acest punct de vedere. Cred că dacă îți dezvolți anumite interese pentru artă, pentru cultura înaltă în genere, nu devii dependent de consum, de lux, de tot felul de alte lucruri care sunt menite nu numai să ofere plăceri frivole sau de altă natură, ci să arate celorlalți că tu ai și poți să faci anumite lucruri pe care ei nu le pot face și obții ceea ce alții nu sunt în stare să obțină.

L.D.: Impresia mea, după lecturarea câtorva cărți ale dumneavoastră și după discuția de astăzi, este că sintagma pe care o folosiți, raționalist sceptic, vă caracterizează. Este adevărat?

M.F.: Da. Se poate spune așa. Da, sunt raționalist, în sensul că cred în primul rând în rațiune. Pe de altă parte, cred că rațiunea în manifestările ei plenare în cunoaștere și în fundamentarea conducerii vieții este modestă, limitată. În sensul acesta, elementul sceptic este conștiința limitării. Scepticismul este considerat ca o atitudine extrem de radicală și în general negaționist radicală, dar nu e așa. Sigur că sunt unii sceptici doctrinari, care fac din scepticism o doctrină, dar scepticismul este în general expresia atitudinii raționale, cu alte cuvinte a limitării puterilor cunoașterii și analizei raționale. Dacă ai un concept adecvat al cunoașterii și al puterii analizei conceptuale, vezi că acestea sunt limitate față de pretențiile cu totul incomparabile pe care le are filosofia speculativă sau teologia. În acest sens, scepticismul este un element esențial în raționalismul autentic, adică al încrederii în rațiune. Scepticismul și încrederea rațiune sunt de nedespărțit. Desigur, este doar o părere personală. Vreau doar să mai spun că despre lucrurile acestea despre care am discutat noi se scrie mult și foarte neclar. Pentru mine această situație totdeauna e o provocare, fiindcă eu, ca profesor, îmi propun să-i învăț pe studenți, nu să-i învăț, că e pretențios, să-i ajut să gândească clar. Aceasta este considerată o aspirație modestă. O fi ea modestă, dar e fundamentală, în sensul că poți să fii cât de subtil, dacă nu ești clar în exprimare, toate chestiunile deraiază din punct de vedere intelectual.

L.D.: Cum spunea Ortega y Gasset, „claritatea este politețea filosofului". Întotdeauna, și la cursuri, și în cărți v-am admirat claritatea gândirii.

M.F.: Identitatea mea fundamentală este cea de profesor de filosofie și cred că asta trebuie să facă un profesor de filosofie, să exerseze, pe plan conceptual, gândirea clară. Adică acesta este nivelul a ceea ce poate fi exersat și învățat în filosofie. Celelalte nu mai pot fi învățate. În artă să zicem că înveți tehnica, după aceea urmează inspirația, care nu se mai învață. În filosofie, eu cred că tehnica gândirii este claritatea conceptuală. Cel care vrea să formeze oameni care se ocupă profesional de filosofie trebuie să insiste asupra exersării acestei deprinderi. Calitatea unui profesor este să fie clar din punct de vedere conceptual și argumentativ, adică să delimiteze bine subiectele și apoi să formuleze niște afirmații pe care să le susțină în mod sistematic prin raportare la alte poziții, prin delimitare critică. Acesta este exercițiul pe care trebuie să-l facă un profesor pentru ca să fie urmărit cu folos de către studenți. Cred că și modul meu de a scrie se trage de aici. Sigur că asta reprezintă o opțiune. Opțiunea fundamentală a altora este că gândurile filosofice nu se pot transmite într-un mod asemănător cu modul cum se transmit gândurile în viața practică sau în știință, că trebuie transmise așa cum se transmit ele în literatură sau în comentariul literar, adică prin metafore și analogii. Eu am citit o parte din discuțiile pe care le-ați purtat cu domnul Șora. El spune explicit că lucrează cu metafore. Eu sunt orientat în filosofie de autori pentru care clarificarea conceptelor este obiectivul: introducerea și clarificarea conceptelor în scop argumentativ, filosofia lui Kant poate fi caracterizată în felul acesta.

L.D.: Spre deosebire, la mulți dintre gânditorii noștri predomină ceea ce aș numi retorica filosofică, mijloacele de sugestie, de captare a bunăvoinței cititorului.

M.F.: E o situație caracteristică pentru cultura română, îndeosebi începând din secolul al XX-lea. În România, cultura filosofică este considerată o parte a culturii literar-artistice. Cu alte cuvinte, judecătorii supremi în materie sunt literații. Filosofia stă sub acest acoperiș: în centru e poezia, literatura, în jurul ei sunt istoria și critica literară și mai la margine sunt domenii ca filosofia, teologia, istoria ș.a. Iată de ce criticii și istoricii literari se consideră judecători în materie de filosofie. Să vă dau două exemple: unul este de paradă, ca, să zicem așa, Călinescu, în *Istoria literaturii române* are un capitol intitulat *Filosofii*. Te poți întreba ce caută în *Istoria literaturii române*. El crede că filosofia este o activitate foarte înrudită cu literatura și că e o trecere lină la de la una la alta. Pe de altă parte, mie mi s-a părut că unii critici și istorici literari, cu o poziție influentă la noi, se consideră, și am niște motive să cred asta, a fi foarte competenți în a aprecia cine are la noi calificare filosofică și cine poate fi luat în considerare ca filosof. Un critic literar de statura lui Eugen Simion nu avea nicio îndoială în privința asta, dar i s-ar fi părut un act de lezmajestate dacă un filosof s-ar fi pronunțat în chestiuni de literatură sau de critică literară. Deci e o asimetrie foarte accentuată: ei cred că sunt în centru și sunt judecători. De aici și viziunea lor despre filosofie. Mă refer doar la doi critici, Călinescu și Simion. Primul spune că la noi toată filosofia universitară e o activitate destul de banală, prozaică, neinteresantă, că nu face decât să mimeze ceea ce se face în Apus, pe marea scenă academică occidentală. În timp ce ceea ce este nou, puternic, original, viu ș.a.m.d. este reflecția, care se exprimă în primul rând în metafore. Și atunci, adevăratul filosof este Blaga și nu universitari ca Rădulescu-Motru, Negulescu sau Petrovici. Pe de altă parte, Eugen Simion crede că cel mai important filosof român dintr-o perioadă mai apropiată este Emil Cioran. Acum, eu nu zic, spre deosebire de alții, că Cioran nu ar fi filosof. Eu cred că el se încadrează într-o tradiție care este la hotarul între literatură și filosofie, adică practică reflecția existențială, dar cu mijloacele cele mai sugestive pe care le poate pune la îndemână mânuirea originală a unei limbi. După părerea mea, el se plasează în tradiția moraliștilor, ilustrată în primul rând în Franța. În cazul lor, ca și al lui Cioran, faptul că expresia este pronunțat artistică nu anulează faptul că gândul este reflecție filosofică. Dar pornisem de la faptul că, raportându-se la acest gen, la această formă de viață filosofică, eseistica și reflecția existențială, unii din lumea literară și artistică de la noi cred că aceasta este filosofia prin excelență. Or, în multe discuții – iar Noica poate fi invocat în acest sens – se pune întrebarea: care e filosofia autentică, mare, adevărată? De obicei, aceste dezbateri au la bază următoarele presupoziții: că filosofia autentică trebuie să fie ori marea construcție speculativă, cum credea Noica, ori reflecția existențială, cum e la Cioran. De ce? Pentru că pe acestea le apreciază lumea literar-artistică. Credeți că mulți din criticii și istoricii literari reprezentativi îl citesc pe Wittgenstein? Eu susțin, repet, că nu există filosofia ca ceva monolitic, cu standarde de excelență universale, ci în filosofie există, ca și în artă, o varietate de tradiții, de școli, de moduri de a aprecia valoarea, originalitatea unei creații. Aceasta are un impact direct asupra vieții profesionale a filosofilor. De aceea, judecățile de valoare și ierarhizările au bune temeiuri doar în cadrul unor mari tradiții și sunt orientate de acele indicații ce sunt cuprinse implicit în opere exemplare, în realizări excepționale ce inaugurează o tradiție sau marchează evoluția acesteia.

(Din volumul Mircea Flonta, *Filosofie într-o lume pragmatică. Impresii, experiențe, reflecții. Șase convorbiri cu Leonid Dragomir*, în curs de apariție la Editura *Cartex*, București)

Mircea Bârsilă

ÎPS Calinic Argeşeanul, în ipostaza de scriitor

Scrierile (în cinci volume, Editura Arhipiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2018) pe care autorul, **ÎPS Calinic Argeşeanul** le-a intitulat **Toată vreamea-şi are vreme** se încadrează în aşa-numitul gen al *biograficului* - reprezentat de memorii, autobiografii, jurnalul intim, eseul biografic şi de cărţile-vorbite (realizate ca interviuri). Între aceste specii există, desigur, anumite deosebiri în ceea ce priveşte mai ales scriitura întrebuinţată de autori. În principiu, *autobiografia* se constituie într-o naraţiune coerentă ca istorie, până la momentul scrierii, a unei vieţi care, aşa cum dovedeşte autorul, s-a transformat în destin.

Scrierile autobiografice ale ÎPS Calinic Argeşeanul sunt realizate, cu un excepţional talent literar, în portativul *literaturii beletristice.* Amintirile au fost aşternute pe hârtie, *cronologic*, în scurte povestiri în fond autonome, dar care participă din plin, fiecare dintre ele, la arhitectura şi, totodată, la înţelesul întregului.

Titlul cărţii **Toată vreamea-şi are *vreme*** i-a fost inspirat de mătuşa Irina (*„ o babă mucalită şi iute ca argintul viu”*), pe care ÎPS a cunoscut-o în anul 1964 şi care a fost „sfătuitorul” său de taină, în vremea dificilei lucrări cu enoriaşii din prima parohie ce i-a fost încredinţată, ca preot celibatar, în localitatea Tioltiur (de lângă Bobâlna istorică). De la mătuşa Irina, Înalt Preasfinţitul a reţinut şi o altă zicere frumoasă: „cu o tacă plăţi o vacă”.

Primul volum este dedicat copilăriei, anilor de seminarist şi experienţelor legate de pastoraţia duhovnicească şi gospodărească în ţinuturile Transilvaniei.

Istorisirile autobiografice încep cu figurile părinţilor săi şi cu descrierea locurilor natale. Mama sa, Ileana Ursu, rămasă orfană la numai două săptămâni după naştere, a fost crescută de o mătuşă (Varvara Avram), care a luat-o în grijă cu tot dreptul de moştenire. Aplecarea evlavioasă a mamei sale şi mărturiile încredinţate numai feciorului ei, Constantin, au jucat un rol determinant în formarea duhovnicească a viitorului arhiepiscop.

Tatăl său, Haralambie Argatu, dintr-un neam popesc din părţile Transilvaniei, le-a făcut copiilor săi o educaţie straşnică şi aspră : *„Muncă şi şcoală. Nu se putea comenta niciodată. Erau ascultări sacre”.* Disciplina, severitatea în muncă impusă de tatăl său i-au format de mic copil deprinderi serioase pentru toată viaţa.

Anii de învăţătură la şcolile primare din Cracăul Negru şi Bălţăteşti cu străduinţele, păţaniile, dar şi izbânzile la diversele concursuri şcolare pun în evidenţă, cu mult respect, mulţumire şi elogiu, figurile dascălilor săi, *cu inimă de aur*: Elena Mihăilă, Raveica Ghineţ, Maria Nuţu, Mariana Vodă, Verona Nuţu şi mulţi alţii.

ÎPS Calinic Argeşeanul, pe numele său de botez Constantin Argatu (venit pe lume în ţinuturile bucovinene, pe „meridianul Ozana” la Crăcăul Negru pe 4 iunie 1944, de Duminica Mare sau a Pogorârii Duhului Sfânt), îşi aminteşte cu preţuire de toţi dascălii care i-au modelat devenirea spirituală, în capitolele: *Un munte de profesor* (prof. Ion Serafimescu); *Tortura cu peniţa de aur* (prof. Sebastian Barbu Bucur); *Vino să mă ajuţi* (prof. Ioan Ivan); *Un voinicel tras prin inel* (prof. Mircea Păcurariu); *Sibiul şi minunaţii lui profesori* (Seminarul Teologic de la Mânăstirea Neamţ; Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu).

Un loc deosebit în ceea ce priveşte arta portretistică a scriitorului Calinic Argeşeanul îl are zugrăvirea înaltelor feţe bisericeşti: Patriarhul Iustin Moisescu; Episcopul Teofil Herineanu al Vadului, Feleacului şi Clujului (care l-a hitoronisit ca preot celibatar); Nicolae Colan, Mitropolitul Ardealului (1957-1967); Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului (1967-1981); Părintele Teofil Părăian, Arhimandritul Paisie Tinca şi mulţi alţii, evocaţi în anumite împrejurări marcante în care s-au întâlnit. Antologice sunt şi paginile în care sunt evocate marile prietenii cu oamenii de cultură ai vremii (poetul Ioan Alexandru; prof. univ. Zoe Dumitrescu – Buşulenga; Augustin Buzura) sau cu înalte feţe bisericeşti, precum arhimandritul Benedict Ghiuş- *care ştia carte cât un veac de cărturărie!*

Dacă în primul volum ÎPS Calinic Argeşeanul îşi rememorează existenţa de până la vârsta de 27 de ani, cel de-al doilea volum cuprinde viaţa şi mai ales suferinţele întâmpinate după strămutarea din ţinuturile maramureşene (toamna anului 1971) la Mânăstirea Căldaruşani, apoi la Mânăstirea Cernica, Mânăstirea Sinaia, până la hirotonisirea ca arhiereu-vicar la Râmnic şi Argeş de către Patriarhul Iustin, pe 7 noiembrie 1985 (de ziua Sfântului Grigorie Taumaturgul). Aproape toată perioada prezentată este una dramatică, de mare rezistenţă în faţa prigoanei regimului comunist care se manifesta făţiş, mai ales în cazul slujitorilor Bisericii, după aplicarea Decretului 410/1959 care a distrus continuitatea în viaţa monahală. Din toate paginile acestui volum răzbate grija cea mai mare a ÎPS Calinic Argeşeanul de a duce o viaţă monahală după *orânduiala cea veche şi dulce duhovnicească*, precum şi efortul permanent de a scăpa de numeroasele capcane pregătite de Securitate.

Volumul al treilea este o *declaraţie de iubire duhovnicească* pe care ÎPS Calinic Argeşeanul a mărturisit-o nu numai în cuvintele sincere şi alese aşternute în paginile cărţii, dar şi prin minunatele fapte şi zidiri: restaurări şi construcţii ale nenumăratelor mănăstiri şi biserici argeşene, vâlcene şi oltene.

Situaţia întregului patrimoniu dintre Carpaţi şi Dunăre, cât se întindea Eparhia Râmnicului şi Argeşului în 1986, când ÎPS fusese numit arhiereu, necesita lucrări anevoioase. Multe vetre monahale dispuneau de personal puţin, iar munca de reabilitare a acestora era peste puteri. De aceea, ÎPS Calinic Argeşeanul aduce cuvinte de laudă şi mulţumire stareţelor, călugăriţelor şi preoţilor de mir care, cu mâinile lor, făceau toate muncile dovedind *chibzuinţă, seriozitate şi râvnă nenormată,* în vederea reconstrucţiei şi restituirii unui număr mare de „obiective” sacre ale patrimoniului naţional...

ÎPS Calinic Argeşeanul scrie şi este încântat să descopere că bunicuţele îl citesc cu plăcere (de pildă: bunica parohului din Corbeni), fapt care i-a dat necesarul imbold să înceapă şi să ducă la bun sfârşit volumele al IV- lea şi al V-lea ale operei **Toată vremea-şi are vreme.**

Toate aceste pagini de o înaltă ţinută grafică, împodobite cu fotografii din arhiva personală a ÎPS Calinic Argeşeanul se constituie nu numai într-un document memorialistic - autobiografic de o mare acuitate şi fineţe a observaţiei, dar şi într-un amplu tablou social-politic şi istoric al societăţii româneşti, precum şi al Bisericii Ortodoxe Române marcate de „nume de referinţă şi de acte culturale majore” din ultimii şaptezeci de ani.

De unde vine forţa captivantă a acestor scrieri ? Cred că răspunsul constă şi în faptul că în toate „povestirile” (multe anecdotice şi moralizatoare, animate fie de încântare existenţială şi de înălţări prin credinţă, fie de desnădejdi ce păreau abisale), ÎPS Calinic Argeşeanul găseşte, de fiecare dată, în ipostaza de scriitor, *tonul* adecvat fiecărei situaţii în parte, aspect ce ilustrează atât îndelungata şi plăcuta „zăbavă” (folositoare) a cititului, cum spunea cronicarul, cât şi cucernica sa experienţă oratorică.

Remarcabile, pe de altă parte, sunt, într-o ordine aleatorie, capacitatea literară de a fixa din câteva linii rapide situaţii memorabile, ştiinţa *decupajului,* ca act de alegere a fragmentelor de realitate reprezentative şi *montajul* acestora într-un text narativ fără complicaţii diegetice şi fără zorzoane literaturizante.

Impecabila ştiinţă de a surprinde „din mers” esenţialul şi de a-şi construi, cu ochi de „arhitect” textul fuzionează atât cu abilitatea de a mânui cu măiestrie „clasică” dialogurile şi de a schiţa portrete, caractere şi, respectiv, atmosfera de care are nevoie evenimentul focalizat, cât şi cu umorul firesc, humuleştean, jucăuş, poznaş şi încântător prin calda sa umanitate. Istoriile literare nu vor putea ignora valoarea estetică a scrierilor însumate sub titlul **Toată vremea-şi are vreme.**

Un loc deosebit în ceea ce priveşte arta portretistică a scriitorului Calinic Argeşeanul îl are zugrăvirea înaltelor feţe bisericeşti: Patriarhul Iustin Moisescu; Episcopul Teofil Herineanu al Vadului, Feleacului şi Clujului (care l-a hitoronisit ca preot celibatar); Nicolae Colan, Mitropolitul Ardealului (1957-1967); Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului (1967-1981); Părintele Teofil Părăian, Arhimandritul Paisie Tinca şi mulţi alţii, evocaţi în anumite împrejurări marcante în care s-au întâlnit.

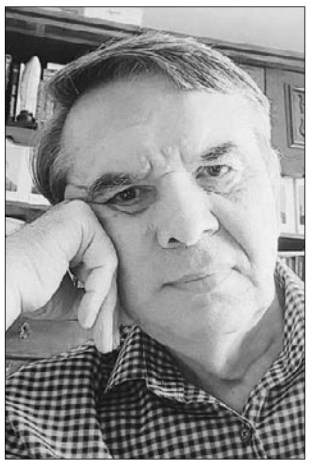

cronici

Grigore Curcanu

sufletul meu e ultima redută
privesc cu el deodată
printre creneluri de timp
oștirile-nvinse de clipe pierdute

pianul

pe pianul negru
alunecă suav degete moi
o corolă de râuri se alungesc peste clape albite

diezii
în simfonii de liliac și parfum
vindecă sufletul prin terapii cu octave și cvinte

curgerea degetelor
ca o turmă de miei
grăbită spre umbra de fag
lasă pe retinele plânse
mirajuri ce curg în balans sideral
e înălțare în nimburi de astre
un pian și o fată
e divinul coborât în menuet de narcise
la al primăverii bal

pianul negru și clapele sure
sunt nuanțe de moarte și iubiri premature

mâinile mele

mâinile mele din cenușa purtată de vânturi
încă miros a viorele din prunduri
linia vieții e atât de mare
desenul cu unghiuri și paralele
e doar un răboj pe care se scriu zilele mele

cu ele culeg lumina
îndulcesc zâmbetul femeii pe roată
îi modelez
sărutul și ochii blajini
din palmele astea
cu noduri și degete strâmbe
îmi fac rugăciuni
printre străini

cu mâna dreaptă
scriu acatiste
pictez cuvinte
pe stânca cu vulturi
petiții semnez spre sfinții pizmași
cu stânga mă sprijin de viață
cu ambele desfac lațuri puse în hățișuri de lași

cu mâinile sus îmi chem providența
dar ce nu fac
chiar propriul sicriu
din bradul viorii
zidesc fără forme legale
casa lacustră în oceanul pustiu

atemporal

mai târziu sau mai devreme
tot ce scriu
va fi o mână întinsă spre un infinit
o agățare de toarta lunii rămasă stingheră
o corolă de soc
pe fruntea miresei ce încă nu calcă de frică altarul

tot ce azi mă străduiesc în nopțile albe
va fi un cântec de liră
pe talazuri cu ochii tăi plecați din turcoaz
o librărie lacustră
unde slovele mele se vând pe un coral
un album la case de zâne
sau la azilul de noapte cu doamna în alb
cu seringă albastră

tot ce aștern între coperți de cer și pământ
va fi peregrinaj în lumea din sufletul meu
un foc de iubire între două banale meduze
un hipodrom între echinocții cu nopți siderale

mai devreme sau mai târziu
tot ce pictez în cuvinte
va pluti undeva pe gene de humă
pe oceanul de lacrimi cu pești sidefii

mai devreme sau mai târziu
pe linia ce desparte tăcerea de cuvânt
muguri de jar se aprind din cenușa iertării

ultima redută

sufletul meu se răsucește ca fumul spre cer
al lumânării de ceară
e tot ce mi-a rămas mai frumos
tot alergând prin toamne cu bruma la dinți
prin firide înflorite de ger

e ultimul ce știe să facă delirul să cânte
ce m-aș face doamne fără această podoabă
ce ține inerția și irișii trezi
ce mă duce înainte printre cuvinte rănite

sufletul meu e ultima redută
privesc cu el deodată
printre creneluri de timp
oștirile-nvinse de clipe pierdute

ce mai e de făcut acum
când regina nopții
își modelelează corola de miresme
spre un infinit limitat și stacojiu
când nimbul lunii
e doar o lumină gălbuie retrasă
pe un colț de galaxie pustiu

sufletul meu se răstignește în mine
doar frumosul din el face ca lutul să cânte
mai bine

intrus în orașul bizar

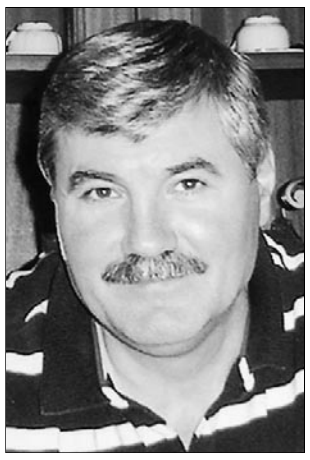
mă simt intrus prin orașul bizar
cu biserici duse pe roți de oțel
mă împiedic de propria umbră
ce se ține de glezne subțiri
o povară ce încearcă să-mi fure felii de ludic primar

pașii pierduți în cartiere fierbinți
uită contractul cu țărâna de oale
par două vibrații uzate de timp
desenează geometrii imperfecte
sunt rugăciuni pentru copiii cuminți
învelite-n ponositele țoale

mă pierd printre străinii grăbiți
în minte îmi vin frânturi din huma străbună
sunt venetic prin alveole stradale
cimitirele mele au iarbă la cruci
nu lampadare cu lucși de lumină
morții mei sunt în lut răsuciți

mă simt uneori un cuvânt rătăcit
prin erate de cărți fară coperți
desenez pe retină
nelumescul din splaiul lumesc
sunt un smochin cu palmele frunze
un fluture negru gonit de hulpavii ereți

Vasile Toma

*

Nu-i poți cere cercului
să fie pătrat cum nu-i poți cere
lacrimii să zâmbească.

Poți însă admite că sunt momente
când iubirea rănește,
iar durerea înseninează.

Ai putea încerca atunci
risipirea în fulgi de zăpadă
ori în petale de flori.

Nu ți-ar mai trebui
nici un talisman și nici
vreo altă amuletă.

Ai reuși să supraviețuiești
doar cu tine însuți
adunat din zâmbete și lacrimi...

*

Dacă viața ar fi o orbită perfectă
și nu un șir de greșeli din care
învăț zilnic câte ceva, atunci
aș putea încerca visul de zbor
al stâncilor și-al copacilor,
sentimentul de umbră
sau de izvor, de cuib
sau de sâmbure ce mă apropie
(sau mă îndepărtează) de nemurire.
Nu știu cuvinte ce țin de foame
și sete și nici vreun leac
pentru a vindeca răni trupești
sau morale; știu, în schimb,
o mulțime de drumuri printre inimi
și stele care mă ajută
să colorez tristețea,
chiar dacă dragostea e-o noțiune
tot mai abstractă...

*

Asemeni mării - și dragostea
are mai multe fețe:
ba e suavă și mângâietoare
ca buzele zorilor,
ba e aspră și necruțătoare
ca o armată de mercenari.

Uneori mă pot regăsi
în oglinzile ei; alteori -
nici în mine însumi, chiar dacă
mă privesc într-un moment
când vara îmi dă sentimentul
de leagăn al nemuririi...

Totuși, nu pot fi atât de trist
încât să nu văd că dragostea
nu poate fi niciodată iluzie;
fiindcă împotriva uitării
doar ea are sorți de izbândă!

*

Mă rog, uneori, pentru libertate
să rămână acea portiță prin care
cunoaștem necunoscutul.

Mă rog pentru lumină
să nu-și cunoască umbra -
și pentru inimă
să nu-și cunoască marginea.

Mă rog ca Înaltul să fie
atât de măreț încât să nu poată
fi confundat cu Adâncul.

Mă rog de lacrimi
să nu-și cunoască izvorul -
și de sufletul meu
să nu se prefacă în înger.

În timpul rămas încerc
să gust din miracolul existenței
ca un prunc din laptele stelelor...

*

Încă mai trag de timp
cum stau pe țărm,
în bătaia vântului amar,
încă sperând
să nu se stingă-n mine
flacăra de miere și de jar.

Mi-e tot mai greu cu zborul
printre vise și printre
amintiri decolorate.
Nici vocea nu mă mai ascultă
parcă - acum, când
întunericul mi-e frate.

Încă mai trag de timp -
fiindcă nicicând n-am fost
mai îmbătat de infinit:
nu piatră mângâiată
de muzica stelară,
ci cocoș și lamă de cuțit...

*

Mi-e dor de clipele când spionam,
prin te miri ce fante zgârcite,
peisaje fierbinți, când aș fi vrut
să-ți fiu animalul de companie
pe care cu drag să-l alinți.

Aș fi vrut să pot deveni acel
Făt-Frumos capabil de întâmplări
minunate; sau poate doar acel om
care să deschidă cărări
și să înalțe steaguri imaculate.

Am reușit uneori să ating
o coardă de suflet
și să o prefac într-o floare.

Însă acum, absența ta m-a adus
cu picioarele pe pământ -
lăsând totuși deschise porțile
unor împrejurări mai prielnice...

*

Nici o sărbătoare nu are gust
de cenușă atâta timp
cât se înalță din focul iubirii!

Dar eu aș putea organiza
o sărbătoare a frunzelor căzătoare;
sau aș putea imagina întreceri
între pietre și iarbă.

Numai cu inima, bunăoară,
aș putea face să vibreze
statui fără viață; iar, ca să pot
vedea urmele tale, nu am decât
să ascult cum înfloresc copacii.

Nu trebuie să caut în peșteri
sau în memorie, în penumbrele
cântecului sau în licărul lacrimii
să descopăr că sărutul
poate deveni acel dar în stare
să ne poarte pe cărări de poveste.

Cum mi-aș putea dori atunci
binecuvântare mai duioasă
decât buzele tale?

Nicolae Badiu

O Biblie de poveste

Ajunsesem la Pitești, la liceu. O prietenă din Câmpulung, care avea o mătușă la Pitești, îmi dă întâlnire într-un loc absolut spectaculos, la Biserica evanghelică, adică într-un loc unde se adunau credincioșii evangheliști în fiecare joi și duminică, undeva pe strada Sfânta Vineri…. Mătușa era o evanghelistă practicantă! *„Dacă vrei să ne vedem, numai așa se poate, pentru că, altfel, mătușa nu mă lasă să plec de acasă…!”*, mă convinge la telefonul cu fise câmpulungeanca mea simpatică, puțin cam rotofeie, dar mereu cu zâmbetul pe buze. Am acceptat cu mare interes, curios să descopăr ce se întâmplă într-un astfel de loc.

- Tu trebuie să te așezi în partea dreaptă cum intrăm în sală, în rând cu bărbații. Femeile stau pe stânga, separat, eu trebuie să merg cu mătușa, pe scaunele din față, unde are ea loc rezervat.

Călcam sfios pe culoarul din mijlocul sălii. Mi-am scos ochelarii aburiți instant și mi i-am șters cu mâneca de la cămașă… Dar, degeaba, se abureau continuu… Era cald în sală și toamna bine instalată adusese un aer rece afară. Am tot bâjbâit, căutând un scaun liber și am găsit unul chiar la margine de rând, pe la mijlocul sălii.

Îmi plăcea! Era o adunare de oameni, care ascultau cuminți un om ce predica citind pasaje din Biblie. Era interesant. Predicatorul capta atenția auditorului, era un orator foarte bun. Se luau des niște pauze în care toți trebuiau să cânte. Știau pe de rost versurile și se armonizau foarte frumos. Fiecare urmărea discursul pastorului cu câte o Biblie în mână și câte o carte cu versuri de cântat.

La un moment dat, mă trezesc cu o mână întinsă de pe rândul lateral din sectorul femeilor. M-a cuprins un fior, de parcă mă teleportasem într-o poveste, într-un ireal… O bucurie imensă m-a inundat odată cu preluarea cărții cu cântece, pe care gingașa mână de dincolo de culoar mi-a oferit-o. O tânără, cu chip de prințesă! Avea capul învăluit într-o eșarfă colorată, o față albă și niște ochi de parcă lângă mine răsărise o floare. Nu eram sigur că e adevărat, dar nu mai conta. Am preluat cartea și când era de cântat ceva, țineam și eu isonul îngânând versuri, cu stângăcie în glas… Ochii mei nu mai puteau scăpa de imaginea acelei ființe apărute din senin, ca un curcubeu după ploaie…

S-a terminat adunarea. M-am îndreptat către tânăra cu părul de aur, să-i înapoiez cartea. Mi-a spus să o aștept la ieșire. Amica mea din Câmpulung mi-a făcut semn peste mulțimea care se îndrepta către ușă, că va pleca direct acasă cu mătușa ei, care nu vrea să o mai lase singură nici măcar o clipă.

- Mă chemă Mariana. Uite, ăsta e numărul meu de telefon. Părinții mei mă aduc aici și mie îmi place foarte mult. Uite și adresa mea, mă poți suna și mai stăm de vorbă, când sunt ai mei la serviciu.

M-am întors la gazda mea amețit, plutind… Nu puteam scăpa de ochii ei, cred că albaștri, de galbenul aprins al părului ei, de vocea ei…

Eram leat, ea era tot pe primul an, dar la alt liceu, tot în Pitești. O căutam des, când eram în vacanță, ne scriam vederi. Îi plăcea orașul meu foarte mult. Prin Pitești am ieșit de câteva ori la plimbare și am apucat să o prind de mână odată… Nu voi putea uita, atingerea aceea este de neuitat. Nu ne-am sărutat niciodată. Poate ne-am pupat pe obraz, cel mult. Am descoperit că era foarte inteligentă și îmi făcea teorii creștine, îmi explica de ce trebuie să cred în Dumnezeu. Aveam tendințe de ateu… Polemicile noastre erau lungi, eu eram vehement cu ateismul meu, dar ea avea o răbdare teribilă cu mine. Mi-a oferit o BIBLIE! Mi-a scris și o dedicație! Așa începe povestea BIBLIEI!

Țineam atât de mult la această BIBLIE încât aproape zilnic citeam dedicația de la Mariana. Iubeam mult această carte și o deschideam des cu gândul la ea. Bietul frate-meu, un copilandru care făcuse vreo patru, cinci anișori, mi-a stropit BIBLIA cu niște apă, nu mai știu cum… Am descoperit cartea, cu filele răsfirate… la el în mână, eram într-o vacanță la Câmpulung și m-am înfuriat așa de tare că l-am bătut, săracul de el, de am plâns apoi mai mult decât el…

Au trecut anii… Mariana a emigrat legal cu familia ei. N-am mai știut nimic de ea. Căram BIBLIA cu mine peste tot. Intram în ultimul an de liceu, al cincilea, pentru că liceul mea avea o durată de 5 ani și m-am dus, cu gândul să prind un loc în cămin, în curtea liceului, așteptând să apară pedagogul… Aveam o valiză imensă, foarte mare, de-a lui tata, pe care nu o puteam niciodată umple, dar era haioasă, îmi plăcea. Am lăsat valiza în curtea liceului, undeva lângă alte valize ale colegilor care așteptau să primească un loc în cămin și am plecat cu gașca de colegi la o bere pe Trivale…

Pedagogul Baubeanu tuna și fulgera, ziceai că e nebun… Ținea într-o mână BIBLIA mea și o agita pe sus, strigând isteric măscări la adresa mea, care devenisem brusc un elev „non grata”, propus pentru exmatriculare! Erau anii 76, când orice propagandă religioasă putea fi aspru pedepsită!

Tipul știa că fiecare elev aducea cu el în valiză ceva băutură, țuică, vin… Majoritatea elevilor erau copii de țărani și aveau de prin gospodării alcool… Vă dați seama cât de bucuros a fost el, când a dat de ditamai valiza mea, de trei ori mai mare decât a oricui! A fost sigur că a dat lovitura și va găsi băutură să se sature! Dar, surpriză, la mine nu a găsit decât două trei haine și o BIBLIE! Eram hotărât în acel an să scriu o lucrare despre textele biblice. Începusem să le studiez în detaliu.

Mi s-a interzis să dorm la cămin în aceea seară și am fost avertizat că urmează să fiu exmatriculat! Eram în ultimul an, atenție!

M-a găsit plângând profesorul Teobunoiu, un tip dintre cei mai deștepți, un profesor de sport cu o cultură aparte și cu un mare suflet: *„-Nae, vii la mine, știi că eu am casă pe Trivale, te iau la mine în gazdă și ne înțelegem noi cu banii… !”*

A doua zi începea școala, prima zi de școală! Careul! Se adunau toți elevii liceului pe un platou imens și se așezau pe rânduri, respectând ordinea claselor și a anilor! Această adunare de elevi era denumită CAREU! Venea directorul, însoțit de profesori, și se comunicau fel și fel de știri importante, după ce se făcea prezența! Am fost scos în față și dat de exemplu, ca element extrem de dăunător școlii, care am vrut să introduc în cămin/internat o Biblie cu care să sucesc și să stric mințile elevilor! Urma analiza cererii de exmatriculare făcută de bravul pedagog! Biblia a fost reținută de directorul școlii, un om extrem de dur, rigid și aspru, dar cu un suflet imens !

„- Domnule director, am o rugăminte în lacrimi la dumneavoastră! Sper că nu voi fi exmatriculat și vă rog să-mi păstrați cu sfințenie această BIBLIE la dumneavoastră în birou, pe care să mi-o înapoiați la terminarea liceului!

- Bine, Badiule, așa o să fac !

- Și să știți că mai puteți citi din ea, pe furiș, că merită…”

Nu mi-a răspuns directorul, dar a râs pe înfundate.

Cu noroc, am scăpat de exmatriculare. Mi-a luat partea secretara de partid pe liceu, o profesoară excepțională, inteligentă și cultă, care mă știa din primii ani de liceu, când fusesem adjunctul secretarului UTC pe liceu, urmare a rezultatului meu de la admitere… Intrasem primul, cu cea mai mare notă din județ și din țară! N-am rezistat decât până în anul trei când am fost retras, inclusiv cu VOT DE BLAM, o sancțiune extrem de gravă… Tulburam pe toți cu spiritul meu rebel și cu polemicile nesfârșite, pentru că nu suportam să dau ascultare prostește pe linie de partid… Asta e o altă poveste. Dar mai aveam și atu-ul performanțelor la jocul de șah, fiind multiplu campion județean, finalist național și membru al lotului național de șah. Liceul meu devenise celebru după ce o bătusem pe Elisabeta Polihroniade și apărusem la știri pe TVR1 cu comentariul lui Cristian Țopescu…

Am terminat liceul, dar cu nota 6 la purtare, de care s-a ocupat zelosul meu diriginte… Era complexat de către mai toți elevii, care îi cam erau superiori… Selecția era dură, vreo 7, 8 sau chiar 9 pe loc! Elevii erau foarte inteligenți. El se chinuise să termine o facultate, mai târziu un pic… L-am iertat din prima!

La festivitatea de „predare a cheii” între generații eram pe platoul școlii și mă cheamă, cu vocea tunând, directorul!

”Vino Badiule, să vezi că eu mă țin de promisiune”! Cu lacrimi în ochi am primit din mâna directorului BIBLIA înapoi! S-a făcut o poză, care stă mărturie acestui eveniment excepțional. Cred că avea lacrimi în ochi și directorul, un inginer de uzină foarte inteligent!

Au trecut ani și ani… Eu fiind cunoscut ca jurnalist și editor, fostul meu director de la liceu m-a întrebat dacă nu cumva pot să-l ajut, să-i editez o carte de „Unități de măsură”. Era la pensie și nu-l prea mai băga nimeni în seamă. Nu doar că i-am editat cartea, dar m-am ocupat și de lansare și i-am făcut o promovare de răsunet în toate mediile de specialitate!

Directorul trecuse bine de 80 ani! Odată, mergeam cu el pe jos, unul lângă altul, pe Podul Viilor.

„- Mă, Badiule, tu ai făcut atât de multe lucruri pentru mine! Nici măcar copii mei nu m-au ajutat atât de mult! De ce?!

- Domnule director, mai știți povestea cu BIBLIA, când am fost propus pentru exmatriculare?! Nu m-ați exmatriculat și ați păstrat BIBLIA așa cum v-am rugat, apoi, la sfârșitul liceului, mi-ați înapoiat-o, cu zâmbetul pe buze, dar cu ochii înlăcrimați !! Mai știți ?!

- Da, băi Badiule, daaaa !

- Ei bine, dar mai știți cine îmi scormonise prin valiză, mi-a luat BIBLIA și m-a reclamat Consiliului profesoral, după ce m-a dat afară din cămin ?!

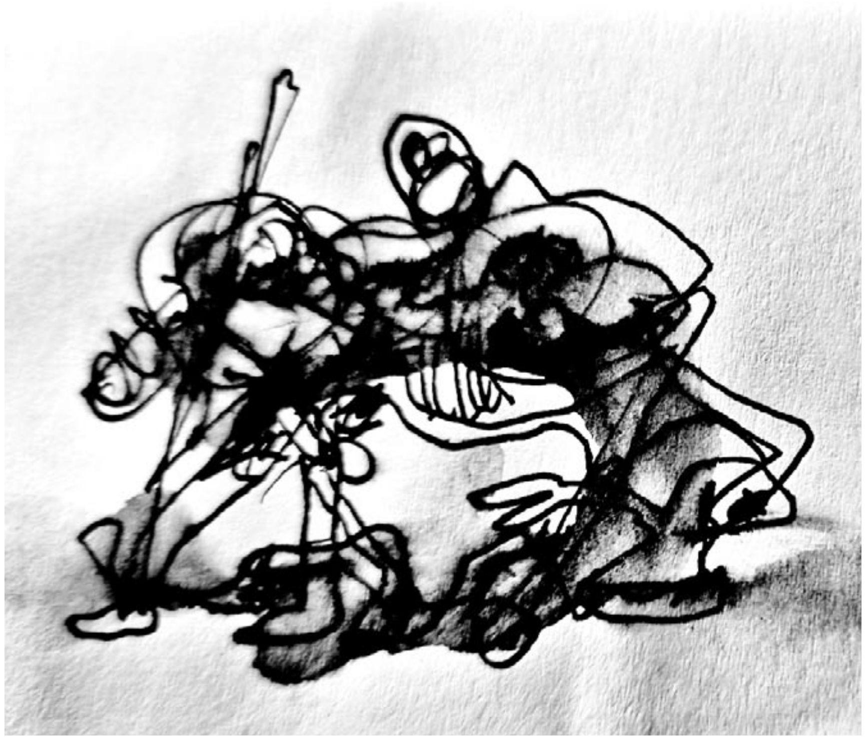
-Aaa… da, mă Badiule, Băbaubeanu…

- Ce mai știți de el?! Îl întreb eu, cu tâlc, pe director ?!

- Păi nu știi?!

- Ba știu, dar am vrut să vă aduc aminte. Știu că s-a spânzurat. A murit spânzurat în urmă cu mulți ani!

Mi s-a interzis să dorm la cămin în aceea seară și am fost avertizat că urmează să fiu exmatriculat! Eram în ultimul an, atenție!

- Da, așa e, mă Badiule!

- Bine, acum ați aflat răspunsul la întrebarea dumneavoastră, domnule director!

Au trecut din nou, ani și ani.

Am aflat, în sfârșit, adresa Marianei din Chicago. I-am scris și am aflat că e bine, la casa ei, cu familie, cu tot ce trebuie.

- Mariana, eu am un drum prin State. Am mai fost, dar n-am îndrăznit să te caut, uite acum vin la un prieten la Washington, dacă ai timp, poate te bagi o zi… și ne vedem… Sunt doar două ore de zbor…

- Nu pot Nik, dragă, eu muncesc foarte mult, sunt foarte ocupată, dar dacă vii tu pe la noi, m-aș bucura enorm.

M-am dus eu. Mariana era neschimbată, aceeași aură! BIBLIA nu era cu mine, i-am amintit însă întreaga poveste… Mi-a oferit o nouă Biblie, cu o nouă dedicație… Cred că am luat-o de mână la un moment dat, câteva clipe…

Aaaa… Să vă zic ce dedicație am avut pe prima biblie?! Ei bine, pagina cu dedicație mi-a fost ruptă, în mod bizar… nici nu știu de către cine, dar o am limpede în minte: *„Această carte te va despărți de păcat sau păcatul te va despărți de Dumnezeu”*. A doua dedicație rămâne secretă !

proză

Cosmin Victor Lotreanu

„Diplomația consulară. O istorie” (I)

În calitate de invitat al „Centrului Regional Francofon pentru Studii Avansate în Ştiinţe Sociale”, respectiv „Institutului de Studii Africane” al Universităţii Bucureşti, condus de distinsa profesoară Simona Corlan-Ioan, am susţinut, recent, o prelegere privind „diplomaţia consulară”. Conceptul, ce aparţine cercetătorilor norvegieni Harald Leira şi Iver Neumann, defineşte multitudinea de competenţe ale unui *Consul*. Urmărind firul istoric al *instituţiei Consulului*, s-a produs o evoluţie treptată, de la alăturarea exclusivă a acesteia la regulile comerţului internaţional până la cuprinderea progresivă în portofoliul consular a mai multor paliere de ordin politic, economic, cultural sau juridic.

Istoria „diplomaţiei consulare” este una extinsă iar în acest sens câteva repere, fie şi sumare, prezintă un interes neîndoielnic pentru a înţelege mai bine exigenţele lumii contemporane în raport cu portofoliul consular şi diplomatic, aspect sintetizat cum nu se poate mai elocvent de Fernand Braudel: *„Diplomatie-Mondes.”*

Termenul de *Consul* a avut iniţial cu totul alte conotaţii decât astăzi: Republica Romană, ce a pus capăt regimului lui Tarquinius Superbus, alegea anual, prin *comices centuriates*, doi Consuli a căror sarcină era buna guvernare a *Cetăţii Eterne* şi nu numai. Pentru aceşti magistraţi calitatea de *Consul* reprezenta încununarea unei cariere: *Cursus Honorum*. După anul 366 î.Hr. aceştia au putut fi aleşi inclusiv din rândul plebeienilor, exemplul cel mai cunoscut fiind Marius, mai exact Gaius Marius. Mai târziu regăsim *Consulul* în prima perioadă a regalităţii medievale franceze, la mijloc de secol XII, mai exact în anul 1130, în regiunea Midi, sub forma unui magistrat care veghea la buna rânduială a cetăţii, alături de seniorul sau de nobilul ce stăpânea peste arealul respectiv. Mergând mai departe, *Consulul* se confundă aproape în totalitate cu lumea şi regulile comerţului internaţional. Marile puteri ale epocii, în perioada extinderii comerţului maritim, înainte şi după perioada marilor descoperiri geografice, au început să formeze debuşee comerciale, mai ales în porturile din Marea Mediterană iar la rândul lor comercianţii ce proveneau din aceste state, pentru a-şi consolida privilegii obţinute sau negociate cu suveranii locali, şi-au desemnat un purtător de cuvânt, numit *Consul*. Treptat toate acestea au fost cuprinse în documente iar sus-menţionaţii *Consuli* s-au profesionalizat, au fost numiţi de statele trimiţătoare, s-au bucurat, din partea statului primitor, de un aşa-numit *Exequatur* (document scris, ce-i recunoştea *Consulului* competenţe specifice pe o arie teritorială bine delimitată) şi şi-au extins palierul profesional, îndeosebi pe linie politică, economică şi de protejare a propriilor resortisanţi. Merită reliefate tratatele de la Osnabrück şi Münster ce au format împreună ceea ce numim astăzi tratatul „Westfalia” (1648), prin care a apărut legiferat pentru prima dată un „sistem de state suverane şi nominal egale între ele”; de asemenea, documentul apărut la Dublin şi numit „Lex Mercatoria Rediviva” (1754), prin care activitatea *Consulului* a fost justificată prin faptul că aceasta *„has been found so necessary”*; contribuţia elveţianului Emer De Vattel, pionier al dreptului internaţional care, la mijloc de secol XVIII, a precizat că „a primi şi recunoaşte un *Consul* înseamnă a-i acorda privilegiile necesare funcţionării sale, inclusiv protecţia în faţa justiţiei locale”; congresele de la Viena (1815) şi Aix-la-Chapelle (1819), prin care au fost definite patru ranguri diplomatice, unul dintre acestea fiind cel al *„Consulilor* investiţi cu funcţii diplomatice”; în fine activitatea lui Thomas Jefferson care, încă din calitatea sa iniţială de guvernator de Virginia, a înţeles importanţa diplomaţiei economice. Acesta a semnat prima *Convenţie Consulară* a noului stat american cu un altul străin (Franţa) şi, totodată, a legiferat, în anul 1792, aşa-numitul *„Act Consular”*, dominat, ce-i drept, de prevederi comerciale. De altfel, încă din secolele XVI, XVII şi XVIII, Franţa şi Marea Britanie au numit *Consuli* din rândul ofiţerilor navali ce cunoşteau regulile porturilor în care acostau cu mărfuri, precum şi limba locală. Două aspecte trebuie adăugate şi anume apariţia Ministerului Afacerilor Externe al Franţei în anul 1589, Jean de Revol fiind primul titular al acestui portofoliu, respectiv numirea lui Henri Wotton, în anul 1604, în calitate de *Consul* al Marii Britanii la Veneţia. Acesta din urmă a inspirat atât personajul *Volpone* din piesa de teatru a dramaturgului englez Ben Jonson, cât şi afirmaţia care provoacă zâmbete, potrivit căreia cel aflat în poziţia sa este „un om onest ce minte în altă ţară pentru binele ţării sale”. Revenind la istoria diplomaţiei consulare şi la un alt înţeles al cuvântului de *Consul* prin figura lui Napoleon Bonaparte şi a calităţii exercitate de Prim *Consul* (1799-1804) în regimul cunoscut sub numele de *Consulat* (au fost de fapt 3 *Consuli*), închei această primă parte prin a aminti originea cuvântului *Consul*: de origine latină, semnifică „a delibera împreună sau cu sine însuşi”. Vă invit totodată, dragi cititori, să deliberăm împreună în continuare şi vă urez bun venit în labirintul activităţii consulare.

Marile puteri ale epocii, în perioada extinderii comerţului maritim, înainte şi după perioada marilor descoperiri geografice, au început să formeze debuşee comerciale, mai ales în porturile din Marea Mediterană iar la rândul lor comercianţii ce proveneau din aceste state, pentru a-şi consolida privilegii obţinute sau negociate cu suveranii locali, şi-au desemnat un purtător de cuvânt, numit *Consul*.

eseu

Leo Butnaru

Lupta lui Iacov cu Îngerul și lupta ta cu tine însuți

Ad infinitum: Paradoxul, se pare, e unul simplu – numai şi numai liberă, totdeauna liberă viaţa ca o întemniţată a lumii mereu exterioare. Libertatea (una dintre cele mai... abstracte noţiuni!) părând ceva care nu are formă, ci are probabil oarece conţinut – chiar pe ea însăşi cea fără formă; chiar pe toţi cei care luptă pentru ea, pe cei care deja au obţinut-o şi se bucură de ea, pe toţi cei care sunt contra ei – pentru că de aia e libertate – să le ofere tuturor posibilitatea de a se manifesta. Pentru a avea o viaţă liberă, în pofida neîmplinirilor, tristeţilor, pierderilor, nedreptăţilor şi rapturilor. Însă şi graţie bucuriei, uneori – chiar fericirii, – nepreţuită ofrandă între Nirvana şi această elementară, poate că dură, însă şi darnică stare de fapt aici (...acum şi astfel) – în Neunde sau în Pretutindeni, între clipa existenţei tale (pe care o mai conştientizezi) şi hăul misterios al Cosmosului; în clipa existenţei pe care încă o mai conştientizezi, pentru că poate ai şi dispărut deja din atenţia celor mulţi, important fiind însă că încă nu ai dispărut din propria conştientizare de sine, indiferent de eşti dincolo sau dincoace de rău şi de bine, dincolo sau dincoace de Nietzsche, Socrate, Cioran (de ce nu?) sau poate de simplele, repetitivele basme ale copilăriei tale, în care, ascultându-le, tremurai de emoţie ca de la un benefic efect anti-Alzheimer al cunoaşterii vieţii în amestecul ei de fantastic şi real, în care, se zice, *omul nu e decât o trestie gânditoare...* E o idee care luptă nici barem pentru posibil, ea însuşi fiind, de fapt, imposibilul sui generis (sau impurul – totuna e chiar nefiind). O idee îngustă ca o potecă de furnici sau şi mai infimă – ca funigelul.

Şi totuşi, ce înţelept e adagiul pascalian – nici pentru posibil nu luptă, nefiindu-i caracteristic aşa ceva, lupta pentru lup(t)a de care au nevoie atât de puţini, în primul rând – au nevoie nevoiaşii. Dar mai ales disperaţii. De pe câmpul de luptă cei din urmă plecând orfanii şi văduvele.

În lupta pentru libertate unii sunt amatori, alţii profesionişti; unii post-factum, alţii post-mortem. Chiar dacă oamenii nu-şi folosesc din plin libertatea pe care o au ca să lupte pentru libertatea pe care încă nu o au...

Însă în durata confruntării binele totdeauna învinge răul. Chiar dacă îi este dat să moară pe câmpul de luptă.

Deci combate şi tu, de vrei ţinând cont că gloria de luptă e cam... postumă.

Însă e valabil şi contrariul: gloria muncii totdeauna e antumă.

Deci munceşte, vieţuieşte! Şi te înţelepţeşte, pentru a-ţi da seama că, în unele cazuri, de cei învinşi fiind cazul să te temi mai puţin, decât de cei care încă nu au intrat în luptă. Ceea ce aduce a paradox, precum în hegeliana lege a unităţii (inclusiv cu tine însuţi) şi lupta contrariilor: semnul + e alcătuit, de fapt, din două semne minus: unul orizontal (–), celălalt vertical (|). (Chiar dacă se creează impresia că fără acordul domnului Hegel în societatea noastră *legea unităţii şi lupta contrariilor* a cam fost modificată, din ea rămânând doar partea a doua: lupta contrariilor...) Acest paradox şi ilustrarea lui grafică (+; –; |; ±) confirmă, implicit, că întreagă viaţa a inimii, dar şi a creierului e luptă pe viaţă şi pe moarte pentru supravieţuire. Iar a doua fază a luptei pe viaţă şi pe moarte e: pe nemurire şi pe moarte.

De regulă, în eterna luptă a vieţii cu moartea se moare din prima încercare (când este aplicată de se ştie cine). Dacă te trezeşti dimineaţa, ai toate motivele să susţii că noaptea trecută a fost una victorioasă în lupta vieţii cu ne-viaţa.

Pe de altă parte, se cam ştie cum se încheie confruntarea... Dar tu, în lupta pe viaţă şi pe moarte fii gata să mori. Dar luptă... Inclusiv cu tine însuţi. În binomul divin-uman: lupta lui Iacov cu Îngerul şi lupta ta cu tine însuţi. Şi, în pofida umbrei de îndoială, abătută peste om chiar de primele două-trei fraze ale *Ecleziastului*, tu ţine cont de un lucru sacramental: pentru mai bine, pentru adevăr, luptă şi cu tine însuţi, chiar dacă nu este exclus să fii învins. Pentru că umbra de îndoială în propriile-ţi forţe înseamnă lupta posibilei înfrângeri cu posibila victorie, în atare auto...-confruntare existând concurenţă şi între propriile tale speranţe. Da, se ajunge chiar până la confruntări, până la lupte, în care unele speranţe mor...

Şi totuşi, în lupta cu tine însuţi încearcă să te dumireşti de partea cui să te dai. Iar lupta contra a ceea ce nu trebuie să fii să fie de multe ori mai îndârjită decât lupta pentru ceea ce doreşti să fii.

În fine, dacă pentru propria ta fericire lupţi chiar şi cu tine însuţi, adică un fel de confruntare fără-de-sine cu sine, înseamnă că unul dintre luptători va pierde. Plus că, în unele cazuri, se dă o adevărată luptă inegală cu tine însuţi! Şi nu e sigur că tocmai tu vei fi învingătorul...

Însă cu toate astea (paradoxuri, umbre ecleziastice), vei înţelege că, nu o singură dată, poţi obţine mai mult în lupta cu tine însuţi decât cu adversarii. Tu te poţi schimba, transforma spre bine, însă mulţi dintre ei – nu.

...Iar în toate cele enumerate şi atâtea altele neinvocate, există de când lumea un fel de perpetuu *status quo...*

Cristian Cocea

Jurnal de bibliotecă

Cele patru cercuri ale eșecului

Aţi băgat de seamă? Trăim într-o lume care caută succesul, aleargă după succes, se închină succesului. Lui i se ridică temple, lui i se dedică mii de cărţi, despre el se învaţă la şcoală. Succesul este sensul vieţii noastre, fantasma tinereţii şi a frumuseţii, acumularea nesfârşită de bunuri şi onoruri, consumul fără limite, lustruirea continuă a propriei imagini. În schimb, despre eşec nu vorbeşte aproape nimeni. Nu vrem să ne aducem aminte că purtăm în sânge slăbiciunea, bătrâneţea şi moartea. Am devenit o rasă arogantă, agresivă şi nemiloasă. Cine îşi mai aduce aminte cuvintele Mântuitorului: "Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul"? În cavalcada noastră, ridicăm doar praf sub copitele cailor.

Uite însă că mai apar voci care răsună în deşert. Una dintre ele este a lui Costică Brădăţan, filosof român-american, a cărui carte, intitulată "Elogiul eşecului", a fost tradusă recent la editura "Spandugino". Am găsit-o la Bookfest, pierdută printre standurile cu literatură motivaţională, aşteptându-şi, cuminte, cititorul potrivit. Parcurgând-o, mi-am dat seama că este o bijuterie. Scrisă simplu şi percutant, această pledoarie pentru eşec, departe de a te arunca în depresie, îţi dă o stare de seninătate şi de bine. Dar, pentru asta, trebuie să ai luciditatea de a recunoaşte precaritatea propriei existenţe, "o crăpătură de lumină între două eternităţi de întuneric", vorba lui Vladimir Nabokov. Trebuie să ai tăria de a renunţa la iluziile consolatoare, acelea care ne spun că venim dintr-un loc în care ne vom reîntoarce după moarte. Trebuie să ai înţelepciunea de a abandona proiectele transumaniste de a ne prelungi viaţa la nesfârşit. Abia atunci când accepţi eşecul, nu ca pe o treaptă spre succes ci ca pe o cale către umilitate, vei reuşi să scapi de angoasa existenţei, devenind mai blând, mai deschis, mai prezent.

Costică Brădăţan s-a născut în 1971, la Drăgoieşti, Suceava, a absolvit Facultatea de Filosofie din Bucureşti şi a făcut publicistică la "Adevărul Literar şi Artistic". Are un doctorat la Universitatea Durham, din Anglia. Din 2003, s-a stabilit în SUA, devenind profesor de studii umaniste la Texas Tech University. Este şi profesor onorific de filosofie la Universitatea Queensburg, din Australia. A publicat o serie întreagă de articole de specialitate şi de cărţi adresate publicului larg, dintre care i s-a tradus în româneşte, la "Humanitas", aceea intitulată "A muri pentru o idee. Despre viaţa plină de primejdii a filosofilor". Capacitatea lui Brădăţan de a renunţa la jargonul ştiinţific, fără a compromite profunzimea discursului filosofic, expresivitatea literară a scriiturii şi o ironie subtilă îl fac companionul ideal al iubitorului de lectură - poate şi de aceea face parte din echipa redacţională a revistei "Los Angeles Review of Books".

Şi-acum câte ceva despre "Elogiul eşecului". Închipuiţi-vă că purtăm pe piept o ţintă. Cercul din exterior este acela al relaţiei noastre cu lucrurile. Apoi vine cercul politicii, al implicării în guvernarea lumii. Urmează cercul social, al jocurilor schimbului, al rangului. În fine, peste inima noastră este trasat cercul cel mai intim, cel al biologicului. Săgeata eşecului poate lovi oricare dintre ele, iar rănile vor arăta diferit. Atunci, cartea lui Brădăţan este un tratat anatomo-patologic. Sau poate preferaţi o metaforă dantescă - autorul este o călăuză în Infern, coborându-ne din cerc în cerc, spre eşecul cel mare. În fiecare dintre bolgii, vom întâlni damnaţi, care ne povestesc vieţile şi păcatele lor. Şi ce să vezi? Ne vom regăsi într-înşii, iar recunoaşterea va avea ceva consolator. Atunci, cartea lui Brădăţan este o "Comedie a eşecului". Comedie, pentru că începe rău dar se sfârşeşte bine. Mă rog, în anumite limite. Dacă nu pentru cel ce moare (cu toate că şi pentru el), măcar pentru cei care participă la parastas.

În cercul lumii fizice, privind eşecul relaţiei cu lucrurile, scriitorul o plasează, ca figură emblematică, pe scriitoarea Simone Weil - fiinţă bolnăvicioasă şi plăpândă, minte extraordinară, eretică şi mistică. O gnostică modernă, care s-a convins că lumea aceasta imperfectă este creaţia unui Demiurg rău. Altfel, de ce totul ne iese pe dos, de ce ne simţim atât de străini? Cum am ajuns nişte rotiţe în angrenajul industriei, cum acceptăm să trăim ca nişte sclavi, pentru o bucată de pâine? Ce putem înţelege din jertfa lui Iisus Hristos? Nu cumva Biserica Romei a trădat Evanghelia Sa, devenind o afacere pur lumească? În faţa acestor întrebări, Simone Weil a crezut că răspunsul corect îl reprezintă de-materializarea, înfrânarea poftelor, umilitatea. Să vieţuim cât mai modest, cât mai empatic, să ne consumăm pe noi înşine, mai degrabă decât să consumăm lumea. Precum catarii cei puri, inamicii medievali ai Bisericii bogate, care practicau "endura", o formă de moarte rituală, constând din auto-înfometare, Simone Weil a evadat din cercul lucrurilor, lăsându-ne doar amintirea.

Cercul politicii este, poate, cea mai consistentă parte a cărţii lui Brădăţan, urmărind eşecul lui Mahatma Gandi, artizanul independenţei Indiei de sub dominaţia colonială britanică. Am spune că nu există succes politic mai mare, dacă nu ne-am aminti că emanciparea naţională a acestui stat a dat naştere unui război civil sângeros, între hinduşi şi musulmani, care a făcut milioane de victime. Sunt pagini excelente despre psihologia mulţimilor, atât de vulnerabile în faţa demagogilor, despre eşecul democraţiei ateniene, care-l osândeşte la moarte, prin vot, pe Socrate. Democraţia pare să funcţioneze la un popor de zei, nu în cadrul maselor needucate, ghidându-se după sentimente, nu după raţiune. Şi atunci, ce-i de făcut? - vorba lui Lenin. Să educăm masele, desigur. Din păcate, "paideia", ca mecanism de cultivare a minţii prin filosofie şi ştiinţă, funcţionează extrem de lent. Or, problemele nu aşteaptă. Aşa că politica are tendinţa să ardă etapele şi să răstoarne starea de lucruri printr-o mişcare violentă - revoluţia! Astfel, din dorinţa de a face binele, vin pe lume orori precum teroarea, gulagul, lagărele de exterminare. Nici un război nu e mai crud decât cel fratricid. Şi nici un eşec mai sângeros decât eşecul politic, conchide Brădăţan. Din cercul acesta nu poţi scăpa decât punând între paranteze voinţa de putere şi firea omului, "libido dominandi". Dacă s-ar putea.

Am ajuns şi în cercul eşecului social, unde figura tutelară este Emil Cioran. Băgând de seamă că, de la Calvin încoace, lumea e împărţită, prin predestinare, între virtuoşi şi păcătoşi, între bogaţi şi săraci, între învingători şi învinşi, tânărul slăbuţ şi blond din Răşinari alege ratarea şi lenea. Alege eşecul, vagabondajul, studenţia eternă, masa la cantină. Un parazit, da, dar unul de geniu, sfidând convenţiile şi valorile capitaliste. Brădăţan nu-l iartă pentru rătăcirile de tinereţe, când a dat credit visului de putere al lui Adolf Hitler, dar are înţelepciunea să-l ierte. Dintr-o conştiinţă deziluzionată s-au născut pagini admirabile, în care Cioran se ceartă cu Dumnezeu, pagini tăioase, sclipind ca un bisturiu. Eşecul social dezbracă lumea de ipocrizie. Milionarul şi spălătorul de vase, împăratul şi proletarul nu pot exista unul fără celălalt. Succesul şi eşecul sunt feţele aceleaşi monede. O fi salvatoare această luciditate? Până la un punct. De acolo înainte, Dumnezeu îşi ia revanşa, ne dă de înţeles Brădăţan. După farsa îndrăgostirii la bătrâneţe, Cioran îşi pierde mintea, învins de Alzheimer, şi sfârşeşte la Institutul Broca, fără să realizeze că moare. Intrăm aşa în cel de-al patrulea cerc, acela al eşecului biologic, de care nimeni nu poate scăpa. Aici îi întâlnim pe Yukio Mishima, scriitorul japonez care s-a sinucis, încercând să trezească în poporul său dorinţa ieşirii de sub tutela americană. Încercare zadarnică, desigur, aşa cum ştia şi Mishima. Dar eroul tragic îşi duce lupta până la sfârşit. Este, după gustul meu, şi cea mai slabă parte a cărţii lui Brădăţan, care nu-şi iubeşte personajul. Uite că nici "Elogiul eşecului" nu e o carte perfectă! Dar este o carte vie, o carte mare, o carte admirabilă. De citit neapărat.

Închipuiţi-vă că purtăm pe piept o ţintă. Cercul din exterior este acela al relaţiei noastre cu lucrurile. Apoi vine cercul politicii, al implicării în guvernarea lumii. Urmează cercul social, al jocurilor schimbului, al rangului. În fine, peste inima noastră este trasat cercul cel mai intim, cel al biologicului. Săgeata eşecului poate lovi oricare dintre ele, iar rănile vor arăta diferit.

C. Voinescu

DIN VORBĂ-N VORBĂ

CATARG/ CATARGĂ

Când Eminescu zice în *Scrisoarea IV*: *Iar din umbra de la maluri se desface-acum la larg/ Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg*, el se referă la stâlpul vertical de pe o navă, care susţine pânzele şi al cărui etimon este neogrecescul *katarti*. Când însă, într-o altă poezie, purtând drept titlu primul vers, zice: *Dintre sute de catarge/ Care lasă malurile,/ Câte oare le vor sparge/ Vânturile, valurile?,* poetul se referă la ***CATARGĂ***, plural ***CATARGE***, veche voroavă a cărei noimă este *corabie*, tot neogrecească la izvoare, *kátergon* (□άτεργον). Poate că de aceea mult mai bine ar fi, ca la şcoală, să primeze analiza pe text în locul recomandării unor linkuri cu comentarii îndoielnice. Zice Demiurgul, în *Luceafărul*: *Îţi dau catarg lângă catarg,/ oştiri spre a străbate/ pământu-n lung şi marea-n larg,/ dar moartea nu se poate...*

PRIHANĂ

O voroavă de demult, care mai zăboveşte doar prin textele religioase, este ***PRIHANĂ***, cu obârşii ucrainene, *pryhana*, şi cu o familie lexicală căreia îi aparţin *a prihăni, prihănit, neprihănit, prihănire...* Cu tâlcul său originar de păcat, o întâlnim, de pildă, în *Ecleziastul 7:20*: *Fiindcă pe pământ nu este niciun om fără prihană, care să facă binele fără să păcătuiască.* Aceeaşi noimă i-o dă şi Alexandru Davila, în *Vlaicu Vodă*: *De-i căta,/ Pentru-o foaie luminoasă cum eşti tu, iubite bane,/ Câte altele mânjite de-ale răului prihane/ Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci aprinse* sau Hogaş, când o aşază în locuţiune: *Bunătate fără de margini şi cinste fără prihană.* Aflăm şi verbul *a prihăni*, citat de Scriban, în *Dicţionarul* său de 1939: *...o faptă care ĭ-a prihănit vĭaţa.*" Şi cât de expresivă devine asocierea prihanei cu zăpada, la Rebreanu, într-una dintre nuvelele sale: *Mergeau mereu... Cu paşii rari, scufundându-se uneori până-n brâu în zăpadă neprihănită.* Zice Ezechiel 28:15-22: *Fost-ai fără prihană în căile tale din ziua facerii tale şi până s-a încuibat în tine nelegiuirea.*

A GUSTA/ A DEGUSTA

O iubitoare de noime, norme şi obârşii vrea să ştie ce diferenţă semantică există între ***A GUSTA*** şi ***A DEGUSTA***. Primul verb îşi află originile în latinescul *gustare* şi poartă tâlcul originar de *a lua puţin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură spre a le afla gustul,* după cum ne dumiresc dicţionarele şi Alecsandri însuşi, în *Piatra din casă*: *Cucoane Grigori, am să-ţi dau să guşti dulceţi de-a Marghioliţei.* Dacă mănânci sau bei puţin, întru grabnică împăcare a stomacului, este un alt înţeles al lui a gusta, precum la Cezar Petrescu: *După ce mai gustă o dată din vin, îşi şterse mustăţile cu şervetul şi băgă mâna în buzunarul hainei.*

(continuare în p. 25)

litere

ALDA MERINI

Considerată drept una dintre cele mai importante poete ale veacului XX, Alda Merini (Milano (1931-2009) s-a făcut cunoscută în domeniul literaturii încă de la frageda vârsta de cincisprezece ani. Încurajată de Giacinto Spagnoletti, adevăratul ei mentor, debutează cu două poezii în 1950 într-o *Antologia della poesia italiana 1909-1949.* Încă din adolescență apar ceea ce viitoarea poetă va numi acele „prime umbre ale minții”, fiind internată vreme de o lună la spitalul psihiatric din Villa Turno. În 1951, și la sugestia lui Eugenio Montale, editorul milanez Scheiwiller tipărește două poezii inedite ale Aldei Merini în „Poetesse del Novecento”. Fapt e că viața și producția ei literară au fost marcate de experiențele disconfortului fizic și economic, inclusiv de puseurile tot mai grave ale unei boli psihice incurabile. Din motive profesionale, dar și afective îl va cunoaște pe Salvatore Quasimodo. După acest interludiu, poeta traversează o tristă etapă de tăcere și izolare: este internată la spitalul „Paolo Pini” până în 1972, perioadă în care nu ratează nicio ocazie de a se întoarce în familie: aduce pe lume trei fete (Barbara, Flavia și Simonetta). În ciuda alternanței perioadelor de sănătate și de boală ce durează până în 1979, scriitoarea nu încetează să scrie povestiri și poezii, dă la lumină texte intense și dramatice ce povestesc tulburătoarele sale patimi din ospiciu. Textele fac parte din volumul *La Terra Santa*, publicat de editorul Vanni Scheiwiller în 1984. Urmează încă o perioadă de orori ale spitalului psihiatric, de data asta la Taranto. Revine la Milano în 1986. În 1993 primește Premio Librex-Guggenheim „Eugenio Montale” pentru Poezie, premiu decernat anterior și altor mari literați contemporani precum Giorgio Caproni, Attilio Bertolucci, Mario Luzi, Andrea Zanzotto, Franco Fortini. În 1986 Alda Merini primește „Premio Viareggio”.

Am o navă secretă înlăuntrul trupului

Am o navă secretă înlăuntrul trupului
o navă cu-o mie de-ntrebuințări,
când clopot sau catamaran,
când numai filigran.
Este mâna Fatimei verdele colinelor
trandafirul deșertului de-acum călit
și-o perlă-n inimă:
a mea spaimă.

Mângâie-mă

Mângâie-mă, iubitule,
dar așa cum soarele
ce-atinge dulcea frunte-a lunii.
nu veni și tu să mă bruschezi
cu neroade cercetări
pe urmele divinului.
Dumnezeu va să sosească-n zori
de-o să mă aflu în brațele tale.
Văluresc precum umbre
Văluresc precum umbra
în somnul zilei
și fără a prinde de veste
mă recunosc asemeni multora
rânduită pe un altar
pentru a fi mâncată de cine știe cine.
Cred că infernul
este iluminat de chiar aceste
stranii fulgerări.
Vor să se hrănească cu osânda mea
căci a lor poate
nu-și găsește nicicând mântuirea.

Pacea ce izvorăște din inimă

Pacea ce izvorăște din inimă
și când și când se face sânge,
Iubirea ta
ce uneori se lipește de mine
devenind apoi tragedie
moartea aici pe umerii mei,
ca un copil înfometat
ce cere lumină și pășește.
Să-nveți un copil să pășească nu e greu,
îngrozitor e să-i faci pe oameni
să se-mpace,
ei își fac griji pentru moarte
pretutindeni
ca și cum ar fi o gură de hrănit.
Uneori Dumnezeu
Uneori Dumnezeu
Îi ucide pe amanți
Deoarece nu vrea
să fie întrecut în
iubire

Poezia mea

Poezia mea-i volubilă ca focul
ce printre degete-mi trece asemeni mătăniilor.
Nu fac rugăciuni căci sunt un poet al nenorocului
ce trece sub tăcere, uneori, durerile facerii în al orelor miez,
sunt poetul ce strigă și se joacă de-a strigătul,
sunt poetul care cântă și nu-și găsește cuvintele,
sunt paiul uscat peste care sunetul bate ritmul,
sunt cântecul de leagăn care face copiii să plângă,
sunt vanitatea ce se lasă-abătută,
mantia de metal a unei nesfârșite rugăciuni
din al trecutului doliu ce nu mai vede lumina.

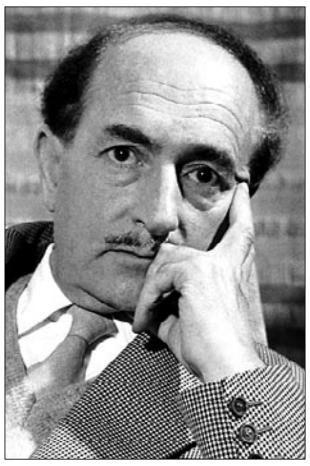
SALVATORE QUASIMODO - „De pe o roată imperfectă a lumii”

Salvatore Quasimodo (1901, Modica, Ragusa - 1968, Napoli) a avut o copilărie și o tinerețe care nu i-au fost scutite de dificultăți și amărăciune, între care trebuie amintit cu precădere marele cutremur din 1908 cu epicentrul la Messina, unde tatăl său lucra la căile ferate. Face studii tehnice în Sicilia și obține diploma de geometru; se înscrie la facultatea de Inginerie a Universității din Roma, dar e constrâns, pentru a supraviețui, să-și întrerupă studiile și să muncească în cele mai felurite locuri, din Calabria și Liguria, până-n Sardinia și Valtellina.

Încă din 1930 se remarcă în revista florentină „Solaria” ca poet de primă mărime, din 1938 până în 1940 este redactor la „Il Tempo”. În 1939 i se atribuie catedra de literatură italiană a Conservatorului „G. Verdi” din Milano, unde domiciliază până la moarte (ce l-a surprins la Napoli). Sicilianul Salvatore Quasimodo, stabilit la Milano, este unul din întemeietorii ermetismului, căruia îi furnizează un aport semnificativ prin culegerile *Acque e terre*, 1930, *Ape și pământuri*), *Oboe sommerso*, 1932, *Oboi scufundat*, *Erato e Appólion*, 1936, pentru ca mai apoi, spre sfârșitul anilor patruzeci ai veacului trecut, să-l renege sistematic, atât prin eseuri-manifest, cât și prin volume ulterioare de poezii. O „umanizare” similară va cunoaște poezia unui Alfonso Gatto, Mario Luzi, Piero Bigongiari și Carlo Betocchi, protagoniști ei înșiși ai ermetismului italian al anilor treizeci-patruzeci (cu epicentrul la Florența, Roma, Milano), alături de care pot fi plasați Leonardo Sinisgalli și Libero de Libero.

În 1959 i s-a conferit Premiul Nobel pentru literatură. Autodidact tenace, începuse să studieze latina și greaca încă de la vârsta de douăzeci de ani. Cărțile sale de căpătâi au fost Descartes, Spinoza, Sf. Augustin. Pilda și mărturia acestuia din urmă îl determină să citească Evangheliile, dumirindu-se că în căutarea adevărului s-ar afla și adevărul însuși al poeziei. Traducător de excepție al vechilor greci, de la Homer până la poeții lirici, de la tragici la alexandrini, a fost și un valoros eseist, critic de teatru și literar. Poezia rămâne însă nucleul central și determinant al creației sale. Dincolo de angajamentul civic al cărților din primul deceniu postbelic, poetul explorează dimensiunile intime ale aventurii sale umane, ale vechii sale tentații de solitudine, abordează din nou eternele probleme ce provoacă în conștiința omului dorul unei oaze dincolo de rațiunile vizibilului; între moartea care abolește viața, și viața care se proiectează și se transfigurează dincolo de moarte. De-a lungul unui traseu de meditație și cercetare, Quasimodo realiza în chip temerar o idee de poezie ca sinteză de vitalitate, cugetare și cuvânt, de inspirație și cultură, de intuiție și sentiment.

Volume reprezentative: *Acque e terre,* Florența, 1930; *Òboe sommerso*, Genova, 1932; *Erato e Apollion,* Milano, 1936; *Poesie,* Milano, 1938; *Con il piede straniero sopra il cuore,* Milano, 1946; *Giorno dopo giorno,* Milano, Mondadori, 1947; *La vita non è sogno*, ibid., 1949; *Il falso e il vero verde,* ibid., 1956; *La terra impareggiabile,* ibid., 1958; *Tutte le poesie,* ibid., 1960; *Dare e avere*, ibid., 1966; *Poesie e discorsi sulla poesia,* ibid., 1971.

Din *Acque e terre*

Vânt la Tindari
Tindari, așa cum te știu blând
între coline largi aplecat peste apele
insulelor dulci ale zeului,
astăzi mă impresori
și mi te pleci în inimă.
Sui colnice aeriene hăuri,
scăldat de vântul pinilor,
iar stolul de tandri-nsoțitori ai mei
se-ndepărtează-n văzduh,
val de sunete și iubire,
iar tu mă faci ostatic
N-a fost deloc ușor să scap
spaime de umbră și tăceri,
refugii desfătări cândva stăruitoare
și moarte-n suflet.
Tu nu cunoști ținutul
unde în fiecare zi m-afund
și tainice silabe tot hrănesc:
o altfel de lumină îți frunzărește geamul
în veșmânt noptatic,
și nu-i a mea bucuria
ce-ți tihnește la sân.
Abraș este surghiunul
și cerința ce-o tăinuiam în tine
de armonie azi se preface-n
dor de moarte precoce;
și orice dragoste e paravan tristeții,
pas amuțit în bezna
unde m-ai părăsit
să rup din pâinea-amară.
Tindari cel senin mi se-ntoarnă;
prieten duios mă trezește
să mă aplec în cer de pe-o stâncă
și apar temător pentru cel ce nu știe
ce vânt m-a răvășit din adâncuri .

Din *Nuove poesie*

Ce vrei păstor de aer
Și-aud din nou chemarea străvechiului
bucium al păstorilor, aspru peste șanțuri
albe de solzii șerpilor. Poate își trage
suflul din plaiurile de la Acquaviva,
Acolo undele râului Plàtani rostogolește scoici
sub apă printre picioarele copiilor
cu pielea măslinie. Oh, din ce ținut adierea
vântului prizonier se răsfrânge-n lumina
ce-asfințește deja; ce vrei Păstor de aer?
Poate îi chemi pe cei morți.
Tu și cu mine n-auzi, buimăcită
de sclipirile mării, distrasă de strigătul
șoptit al pescarilor ce scot din apă plasele.

Din *Giorno dopo giorno*

Poate inima
Va să se irosească mirosul acru de tei
în noaptea ploioasă. Fi-va zadarnic
timpul bucuriei, furia lui,
acea mușcătură de fulger ce spintecă.
Abia de rămâne la vedere nepăsarea,
amintirea unui gest, a unei silabe,
dar ca a unui molcom zbor de păsări
printre aburi de ceață. Și tot mai aștepți,
nu știu ce, pierdută pentru mine; poate
un ceas hotărâtor, care să-nsemne
începutul sau sfârșitul: o soartă
geamănă de-acum: aici negrul fumului
de incendii usucă beregata. Dacă poți,
uită gustul acela de sulf și spaima.
Cuvintele ne ostenesc,
urcă din nou dintr-o apă lapidată;
Poate inima ne rămâne, poate inima...
din La terra impareggiabile

Știre de cronică neagră

Claude Vivier și Jacques Sermeus,
ce-au copilărit împreună dincolo de ziduri
într-un orfelinat, cu sânge rece și-au
descărcat pistolul, fără vreun motiv
anume, ucigând un cuplu de tineri
aflați într-o mașină parcată-n parcul Saint-Cloud
de-a lungul bulevardului Fericirii
la căderea serii
pe douăzeci și unu decembrie
o mie nouă sute cinzeci și șase.
Claude Vivier spune că a fost o crimă
de doi bani și cere, negru păianjen
și pasăre, înainte de a fi ghilotinat
celula lui Landru sau Weidmann
de la-nchisoarea din Versailles. Cei doi
tineri sunt isteți și duri.
Se cuvine să fie salvate imboldurile
civice, singurătatea veselă
a cavernei, latinii din cele mai vechi
timpuri. A invidia iubirea, a urî
inocența: formule ale sufletului.
Speranța are inima mereu îngustă.
Și tipi precum Claude și Jacques vor exista mereu,
dacă ne scapă numărul, opreliștea
de aur dintre a da și a avea a omului.
din Tutte le poesie

Microeseuri și versiune în limba română
GEO VASILE

traduceri

Jean Dumitrașcu

PACE ȘI RĂZBOI. CUM SE SPARGE O UNITATE MILITARĂ (3)

Nu e o replică la „Război și pace", de Tolstoi, ca intenție, dar, deocamdată, suntem în 28 aprilie 1989. Sergentul Doru, furierul unității, ne trimite pe câmpul de instrucție. Cu măști pe față, ne pune să cântăm, în timp ce alergam în careu, imnul nostru de bază: „Mândră țară, tânăr colț de rai/, noi veghem să ai, numai flori pe plai, //Am jurat în fața mândrului drapel să ai/numai flori pe plai/ am jurat că țara/ când ne va chema/ inima și viața ne vom da! /Legendare chipuri de eroi, demni de fapte noi,/ fac să crească în noi,/ fiecare stăm la post mereu, gata să învingem orice rău..." Lui Mareș îi dă sângele prin mască. Ne oprim din alergat cei vreo 5 km și cântat în neștire. Nu intru în amănunte și descrieri, într-un roman de azi contează acțiunea, ca într-un film, nu descrierile à la Sadoveanu...

Pe neașteptate, își face apariția căpitanul Băltărețu. Mă cheamă la el. Ai permisie de Paște, îmi zice. Părăsesc compania în fugă, spre Comandament, să-mi dea ordinul de permisie. Trec pe la valizele mele unde, în niște cărți de Hegel, ascunsesem niște bani. Fără niciun bagaj, părăsesc poarta unității și o iau pe jos până la gară, cu gândul de a ajunge la Fabrica de Aluminiu din Slatina, unde speram să găsesc ocazie spre Pitești. Dumnezeu e bun. După o oră eram la Pitești, în autogară. Ajung și la celebrul meu apartament din Topoloveni, doldora de mii de cărți. Fratele meu, care locuia acolo, nu se atinsese de nimic. Fug la Ana, de la scara cealaltă, căreia îi scrisesem zeci de scrisori din 13 septembrie încoace.

Ușă întredeschisă. „Am pe altcineva, îmi spune, tu ai plecat!" Da. Îmi șterg lacrimile cu mâneca vestonului. Îi sunt recunoscător, în gând, ea m-a ținut visător 7 luni.

Și plec, pe trei cărări, să ajung la părinți, la Teiu. Mincinoasa, îmi spunea că îi e dor de mine, dar că, deh, singură! La naiba! Găsesc mașină până la Teiu Vale, apoi o iau pe jos spre satul meu, Leșile, pe valea râului Mozacu. Un fleac, 3 km, la câți km „băgam" pe zi. Întâi dau pe la tataie, Radu Badea, care e tare surprins că nu mi-au tăiat mustața. Am scăpat întâmplător, fiind în spital când s-au făcut poze. Îmi dă 30 de lei de buzunar, îi văd lacrimile din ochii profund albaștri. „Să ai grijă de tine!, îmi zice, anul ăsta cade Ceaușescu". „Ei, tataie, nu are cum să cadă, e apărat de toți". „Să ferești capul, îmi mai zice tataie, nu te ajută casca."

Și am ajuns acasă. Veselie mare. Mama prinde o găină și, într-o oră, mâncam friptură. Tata nu era acasă, fratele era la școală. Dau o fugă dincolo de gard, la mătușa și unchiul meu. „Ai slăbit rău", zice mătușa. „Să mănânci", strecurându-mi 50 de lei. „Ai grijă de tine!", întărește unchiul meu, Ionel Arabolu. La „Vocea Americii" spun că o să fie vărsare de sânge, că o să cadă Ceaușescu, că vor fi lupte, că armata va fi implicată. „Așa mi-a zis și tataie, dar nu cred, Ceaușescu e foarte bine apărat, îi zic. Iar eu, ce să fac, cu cine mă lupt?"

Seara apare și tata. Și el, îngrijorat pentru mine. „Dar, uite, zice, ți-am aranjat mielul pentru căpitanul Băltărețu, și să-i transmiți că-l invit pe la noi, să-i dăm multe, nu doar miel și patru litri de vin. Am un vițel pentru el! Plus ce mai iei tu, sper să poți duce bagajul."

Noaptea am fost la biserică, era Vinerea Mare. Cu ochii după fete. Sâmbătă am mâncat un cozonac, cald, făcut de mama, m-am spurcat, iar la miezul nopții eram la Înviere. Duminică, 30 aprilie, am mers pe izlaz, la ciocnit de ouă roșii (concurs), iar luni, din nou, la biserică. Era un fel de hram al bisericii, un fel de întâlnire cu toți fiii satelor Leșile-Mozacu. Bun prilej de a mă întâlni cu multe rude și vechi prieteni.

Și am plecat la unitate marți, cu R.A.T.A. de 4,30. Abia căram ce-mi dăduseră mama și tata. Pentru mine, pentru Băltărețu. Am ajuns la unitatea din Caracal pe la ora 10.00. Era pustiu în curte. Zilnic, cei între programele de gardă, mai făceau o miuță, plus cei de pe careu care alergau când avea chef furierul (eram prieten cu el, îi scriam toate scrisorile de dragoste). Pentru prima oară, sunt legitimat la poartă tocmai de colegul meu de pat, Mareș. „Uite, am avut permisie. Merg în dormitor". Pustiu. Straniu, îmi zic, de regulă erau mulți colegi prin paturi. Acum, doar ofițerul de serviciu care-mi cere actele. Un prieten. Tare ciudat, mai ales când, mergând la patul meu, observ că niciuna dintre cele trei valize cu cărți nu mai era. Las bagajele sub pat. „Te duci la comandament", îmi spune ofițerul de serviciu, șoptit. Merg.

În birou erau mai mulți ofițeri. Băltărețu era negru. Cum îi dau eu mielul și vinul?, mă gândesc. Dar un ofițer, maior C.I.-st, Vasilache, îmi cere actele și mă pune să povestesc tot, dar tot, ce am făcut de când am părăsit unitatea și am revenit. Îi spun. „Bine, zice glacial, pune pe hârtie ce mi-ai spus". Și am început să scriu tot, cu cine mă văzusem, că fusesem de trei ori la biserică, la cimitir „pentru a cinsti memoria înaintașilor", am ținut să subliniez, cu cine vorbisem prin autobuze.

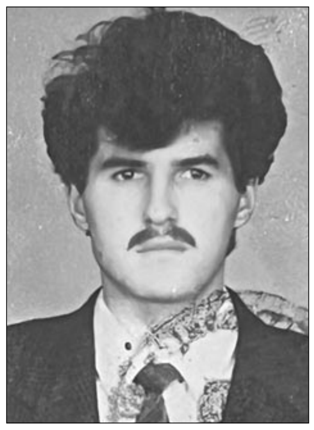
„Uite valizele tale, să le desfaci!", îmi ordonă C.I.-stul. Numai cărți, câteva haine, jurnalele mele filosofice. Dă de o poză. Era Constantin Noica. Mă întreabă cine este. „E tataie", mint fără să clipesc. Mi se dau valizele, mă duc la patul meu, încerc să desfac bagajul cu care venisem. Dar sunt chemat iar de maior. „Spune tot ce ai făcut de când ai părăsit unitatea până ai revenit!", îmi ordonă C.I.-stul. Iar. Habar nu aveam de ce se întâmplase. Memoria, bună. Îi scriu la fel. Mă duc la pat, disperat să nu se strice mielul din cauza căldurii. Dar C.I.-stul mă cheamă imediat. „Ești prieten cu Kapros Lazlo?" „Da". „Ce discutați?" „Despre artă, el e pictor, eu filosof". „Nu ascultați EUROPA LIBERĂ?" „Nu, la ce?" „Nu a comentat niciodată la adresa conducerii de partid și de stat?", mai zice. „Nu!Nu!"

Era invers, dar o încurcam. Instinctul de autoapărare e mare. Până la urmă, am rezolvat-o și cu mielul, stresul meu. Și am aflat ce se întâmplase de la colegi.

În seara de Înviere, de 29 aprilie 1989, o femeie tânără s-a prezentat la postul nr. 6 (eu eram la 5). Vremea era câinească. Ploaie, vânt, frig. Iar femeia s-a apropiat de gard și i-a zis colegului Timofte: „Păcat de tine, stai aici în ploaie, iar alții petrec. Uite de la mine un cozonac, ouă roșii și niște vin, să sărbătorești și tu Paștele". Iar colegul s-a năpustit asupra sticlei de vin. A adormit în 10 minute, a căzut lat în noroi. Imediat, a apărut un camion, unii au tăiat lanțul de la poartă și au oprit la depozitul de armament al unității. Au luat tot. La schimbul de gardă de la ora 3.00, nu s-a verificat sigiliul, erau cam toți cherchelițі, era Învierea, abia la 6.00 s-au observat urmele de camion din noroi, furtul.

A urmat ancheta, locotenentul Nania și comandantul de schimb Buică au primit 6 ani de închisoare, după care viața a reintrat în normal. După 7 luni, acele arme au fost folosite în lovitura de stat. Curios, cei arestați atunci, pe 23 decembrie 1989, erau eliberați și reveniți în unitate. Ce urgențe mai avea și Tribunalul Militar Craiova! Și ce urgențe!

Să ai grijă de tine!, îmi zice, anul ăsta cade Ceaușescu". „Ei, tataie, nu are cum să cadă, e apărat de toți". „Să ferești capul, îmi mai zice tataie, nu te ajută casca."

DIN VORBĂ-N VORBĂ

Negruzzi îi dă înțelesul de *a mânca și a bea, a sta la masă*: *Toderică îi pofti întâi să guste ceva* și, tot el – pe cel de *a se bucura de ceva*: *Începuse a gusta dulcețile unei căsătorii potrivite.* Caragiale, în schimb, alege o altă conotație – *a prețui*, când zice: *Mi-am spus părerea... asupra unor opere pe care nu le știam gusta.* Tot latinesc este și *a degusta* (*degustare*), dar nu l-am moștenit, ca pe *a gusta*, ci l-am preluat prin filieră franceză (*déguster*), cu definiția de dicționar: *a aprecia cu ajutorul gustului, mirosului, văzului calitățile unui produs alimentar (mai ales vin).* Nici *a degusta* n-a stat locului, dezvoltând și alte noime: *a mânca* sau *a bea pe îndelete și cu plăcere, a savura* și *chiar a recepta cu plăcere o operă de artă.* Zice Alecsandri: *Domnul director binevoiască... să deguste cafea turcească.*

CANON

După canoanele electorale, acest mod de a face campanie este perdant – își spune părerea un comentator, într-o emisiune tv. Voroava aparține registrului bisericesc și vine, precum alte asemenea surate, pe filieră slavonă, din *kanonŭ*, cu rădăcini mai vechi, grecești, *kanónas*, deși îl vorbesc și turcii (*kanún*), și nemții (*Kanon*), și francezii (*canon*). Noima sa primară, bisericească, de regulă, este de *dogmă*, așa cum îl așază în scrierile sale Gala Galaction: *Există un canon care îngăduiește și dezleagă pe omul călător, încolțit de vreme rea..., să se adăpostească, fie chiar cu patru cai... într-o biserică.* Dacă o regulă bisericească este însă încălcată, pedeapsa primită se cheamă tot *canon*, ne încredințează Sadoveanu: *Dă-mi canon, sfinției părinte, ca să-mi aduc aminte în toate zilele vieții mele și să nu mai păcătuiesc.* În rostirea poporului, ***CANON*** a dobândit și tâlcul de chin, suferință, ca la Macedonski: *Să fi văzut cu cât canon înainta prin zăpada fără pârtie și cu spatele adus cârlig, v-ar fi fost milă de el.* A trecut apoi în artă, dreaptă dovadă stând, de pildă, expresiile *canoanele estetice ale clasicismului* sau *scriitori canonici* și a făcut carieră în muzică unde definește o anumită compoziție muzicală. Zice Caragiale: *(Baba) se ridică de mijloc, întinde mâna și-ncepe duios, după canonul ei: Faceți-vă milă și pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!*

FAMILIE/ FEMEIE

În cunoscuta nuvelă istorică, *Alexandru Lăpușneanu*, Negruzzi prinde a zice: *Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș.* Scrie Creangă, la rându-i, în *Povestea lui Stan Pățitul*: *Nu se împlinește bine anul și femeia lui Ipate face un băiet.* Cele două voroave românești, ***FAMILIE*** și ***FEMEIE***, ultimul cu variantele învechite sau regionale: *fămeie, fămeaie, fomeie, fumeie, fimeie,* curg din același izvor lingvistic latinesc, dar au ajuns la noi pe căi diferite. ***FEMEIE*** vine direct din latină (*familia*), printr-o evoluție fonetică tipică, în timp ce ***FAMILIA*** a făcut un ocol prin Franța: *famille* –, și chiar prin Italia – *famiglia.* Lingviștii le numesc dublete etimologice sau perechi de cuvinte cu aceeași origine, precum mai sunt și altele pe la poale de Carpați: ***DREPT*** și ***DIRECT*** au rădăcinile latinești în același *directus*, numai că *drept* a venit direct din latină, iar *direct* – drept din franțuzescul *direct.* Latinescul *scala*, de pildă, mai prolific, a născut tripleți: *scară* (*scala*), *scală* (italienescul *scala*), *escală* (franțuzescul *escale*). Uneori, ***FEMEII*** i-a luat locul tot un latinesc, ***MUIERE*** (*mulier, -eris*). Zice poporul creator: *Soacra mea, muiere rea,/ De mine grijă n-avea.*

Premiile revistei de cultură „Argeș”

Ceva între multă emoţie, sobrietate, eleganţă, umor, solemnitate, gafe (!), sfaturi din culise, recunoştinţă – cam acestea au gravitat, în jurul caniculei de afară, vineri, 28 iunie 2024, la Filarmonica Piteşti, la evenimentul deosebit, anual, având în centrul atenţiei revista „ARGEŞ”, pentru acordarea premiilor pe anul anterior, având ca organizator de bază Centrul Cultural Piteşti, prin redacţia revistei de cultură *ARGEŞ* pe care o editează şi cărei apariţie este susţinută de Consiliul Local Piteşti şi de Primăria Municipiului Piteşti.

Mai întâi a fost lansat ultimul număr, cel pe iunie, de către redactorul-şef Leonid Dragomir; a urmat decernarea Premiilor revistei <ARGEŞ> pe anul 2023. Subsemnatul s-a pus ad-hoc de acord cu redactorul-şef ca „laudatio” să fie făcut de mine şi de domnia sa, aşa se face că eu i-am prezentat pe marele critic şi istoric literar Daniel Cristea-Enache (Premiul pentru Critică) şi pe piteşteanul Florin Chivoci (Premiul pentru memorialistică), iar Leonid Dragomir a vorbit despre Lucian Sârbu (Premiul pentru eseu; din păcate, absent, din motive de sănătate) şi despre poetul Aurel Udeanu (Premiul pentru Poezie, dl. Udeanu oferindu-ne şi un recital din lirica sa). Cum am ţinut să repet de pe scenă, dincolo de valoare, un alt criteriu de bază pentru juriu constă în faptul ca premiantul (ori cei, mulţi, propuşi de oricare membru al redacţiei) să fi colaborat cu revista în anul anterior. A, şi să nu facă parte din redacţie.

Fireşte, fiecare premiant a luat cuvântul, a mulţumit pentru premiu (cel mai surprins dintre toţi, prof. Florin Chivoci), a spus câteva cuvinte despre domeniul său de activitate. Veşnic plin de energie, Daniel Cristea-Enache a impresionat asistenţa prin prestanţa sa.

În fine, dar nu în ultimul rând, a fost lansat volumul al IV-lea din Colecţia „Cărţile revistei ARGEŞ”, proiect iniţiat de secretarul general de redacţie Simona Fusaru. După Leo Butnaru (traduceri), Mihai Barbu (reportaj literar) şi cartea de filosofie pentru adolescenţi a lui Leonid Dragomir, a urmat prezentarea volumului dublu „Limba noastră cea de toate zilele” (cu doi autori, C. Voinescu, „Din vorbă-n vorbă”, şi Iudita Dodu Ieremia, „Corect/Incorect”). Prilej de a mai învăţa ceva din istoria limbii române.

A fost un regal cultural pentru cei prezenţi. La final s-au acordat autografe. Cei care au lipsit din cauza căldurii de afară au ce regreta!

JEAN DUMITRAȘCU

Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia

Ediţia a XXXIII-a de acordare a **Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia**, pentru anul 2023, s-a desfăşurat, conform tradiţiei, la Botoşani, în perioada 13-16 iunie 2024. Poeţii nominalizaţi, prin sondajul organizatorilor, provin, majoritatea, din generaţia optzecistă: Marian Drăghici, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Cassian Maria Spiridon, Arcadie Suceveanu, Grete Tartler, Lucian Vasiliu, Călin Vlasie, George Vulturescu.

Juriul a fost alcătuit din Mihai Zamfir – preşedinte, Vasile Spiridon, Nicolae Oprea, Vitalie Ciobanu, Ioan Holban, Irina Petraş, Daniel Cristea-Enache. Laureaţi prezenţi la festivitate au fost: Ion Mureşan, Ovidiu Genaru şi Ion Pop.

Poetul **Lucian Vasiliu** a fost desemnat, pe 15 iunie 2024, la Casa de Cultură a Sindicatelor Botoşani, câştigătorul celei de-a 33-a ediţii a Premiului Naţional de Poezie "Mihai Eminescu" - Opera Omnia.

Laureaţii celor 31 de ediţii, începând din anul 1992, sunt: **Mihai Ursachi, Gellu Naum, Cezar Baltag, Petre Stoica, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Ştefan Augustin Doinaş, Mircea Ivănescu, Cezar Ivănescu, Constanţa Buzea, Emil Brumaru, Ilie Constantin, Şerban Foarţă, Angela Marinescu, Gabriela Melinescu, Adrian Popescu, Mircea Dinescu, Cristian Simionescu, Dorin Tudoran, Dinu Flămând, Ion Mircea, Nicolae Prelipceanu, Ion Mureşan, Gabriel Chifu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Cărtărescu, Aurel Pantea, Liviu Ioan Stoiciu, Ovidiu Genaru, Vasile Dan, Marta Petreu** şi **Ion Pop**.

Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” Opera Omnia constă în acordarea unei coroniţe de lauri şi a unei diplome unicat, însoţite de o sumă de bani. Municipalitatea finanţează premiul şi editarea unei antologii din întreaga operă poetică a fiecărui poet laureat, iar Consiliul Local îi acordă Titlul de Cetăţean de Onoare al Municipiului Botoşani.

Vom reveni.

Mihaela Albu

Poezie și cântec

Ce reprezintă cântecul unui greier în mentalul colectiv? Dacă ar fi să ne raportăm la fabula lui La Fontaine, ar însemna o muncă fără utilitate, o plăcere a spiritului fără cea materializată în concret.

Poezia este „cântecul" exprimat în cuvinte. Cele scrise pot fi și rostite, transformate astfel în sunete, într-o *altfel* de melodie care va fi – de ce nu? – mai uşor înţeleasă.

Dacă „la început a fost Cuvântul", exprimarea înseamnă comunicare, înseamnă dialog.

Un poet comunică şi *se* comunică; el cântă asemenea unui greier pentru plăcerea de a cânta, neaşteptând răsplata. I-o poate da însă cititorul, căci cu el intră în dialog, dincolo de dialogul cu sine însuşi, desigur.

Toate aceste gânduri (şi altele asemenea) mi-au fost trezite de titlul ales de Mircea Nincu pentru noul sau volum *Cântece de greier* (editura Aius, 2024). Titlul ne sugerează şi ipostaza de trubadur a celui ce trimite „cântece" către cititori. Sunt poezii precedate de un preambul ce intenţionează, cu siguranţă, să introducă în universul creat de aceste „cântece" prin dihotomia *lumină* versus *întuneric* ideea creării unui univers dialogic, în care „numai cântecelor de greier le rămâne capacitatea de a înlumina cu întuneric vederea, în aceeaşi măsură în care întunericul umple din umbre formele luminii."

Ying şi Yang care se completează reciproc şi formează, astfel, întregul.

Nu poate surprinde astfel că poezia aleasă pentru a deschide volumul poartă titlul „Aşteptare".

Un leitmotiv al volumului este astfel *mâine,* adică viitorul, care este uneori foarte aproape: „am de zămislit încă o zi" („Revedere"). Cu alte cuvinte, viitorul înseamnă tot *facere*, deci tot *viaţă*. Acest viitor e însă şi departe, e acel „mâine pe care niciodată/ mâna ta nu-l poate atinge". („Laur") Ceea ce va fi este sugerat şi prin ipostaza *orizonturile*, dar acestea sunt „încă departe" ca nişte „ferestre închise". („Aşteptare")

Un alt leitmotiv este *focul*. Încă din a doua poezie, poetul cere permisiunea de a intra „în carnea focului" a acelui „foc luminând/ tot ce îi este în afară." Dar focul înseamnă lumină, înseamnă continuitate; chiar dacă arde, el rămâne „păstrându-şi fiinţa/ în întunericul/ flăcării arse." („Laur") De la *lumină* ajungem la reversul ei, la stingere şi *întuneric*.

Ca Arghezi odinioară, săpând pentru „a da de stele-n apă", autorul „loveşte în peretele din piatră" pentru a realiza o fereastră prin care se ajunge „la lumină". („Fereastra din piatră") Şi poate că acesta este poemul care reprezintă „cheia" întregului volum şi nu „Cântecul de greier".

Poemul „Fereastra din piatră" se deschide cu versul „Fereastra din peştera noastră", care trimite la mit. „Peştera", aşadar, este lumea poetului, dar este, prin extindere, lumea noastră mărginită de „peretele din piatră", „spart" pentru a privi „cerul"/ „lumina". Simbolul spargerii stâncii simbolizează căutarea, dar nu numai spre cunoaştere, ci şi spre credinţă. Iar rostul poemului este tocmai această adresare către cititor în dorinţa de a-i dezvălui *taina*:

„A trebuit să sap astfel/ pentru a ajunge la această lumină,/ pentru a descoperi,/ pentru a vedea,/ dar, mai ales,/ pentru a te face pe tine să crezi/ că dincolo de munte este,/ există şi altceva."

„Dincolo de munte", dincolo de marginile simplei cunoaşteri „există şi altceva" aşadar, există mai cu seamă un permanent orizont, alte şi alte „ferestre" care trebuie „sparte" în zid, deschise, cu alte cuvinte. Ele pot să „sparie gândul", dar nu-l pot opri pe om în perpetua sa dorinţă de a afla, de a şti: „Ceea ce mă uimeşte şi mă îngrijorează/ este faptul că în fiecare bucăţică de piatră lovită,/mai mică sau mai mare, stăteau ascunse profunzimile/ şi valorile ferestrei,/adică a golului pe care/ l-am dăltuit ca orizont muntelui."

Fără „fereastră" nici muntele nu are „orizont", cum omul fără lumina interioară şi de aceea „Ferestre neluminate din interior nu există".

O continuă, de fapt, zbatere a fiinţei umane în găsirea luminii, a revelaţiei. Înţelegerea rostului omului pe pământ vine în pandant cu acceptarea condiţiei de fiinţă muritoare. Şi totuşi poetul nu se lamentează, ci lasă o permanentă undă de optimism, de vreme ce „vom muri născând copii" („Revedere") Aşadar, moartea nu înseamnă stingere, căci există continuitate, există perpetuare, viaţă.

Multe dintre poeziile ce alcătuiesc volumul transmit gândurile autorului cu privire la rostul omului pe pământ, la viaţă şi la moarte, la timpul („sărac") ce-i este menit. Sunt întrebări şi încercări de răspuns, reflecţii ale fiinţei gânditoare:

„În miezul de noapte al întunericului ei înnoptat

Sărăcia timpului se manifestă fără margini". („Înfiripare")

Căci ce altceva înseamnă arta dacă nu *interogaţia,* căutarea sensului vieţii. O face orice artist prin arta sa, o face şi Mircea Nincu prin poezie.

Pentru autorul „Cântecelor", *a înţelege* are aşadar drept izvor *căutarea*, cunoaşterea lumii, plecând însă de la căutarea şi cunoaşterea de sine. Aproape fiecare poezie, oricum multe versuri din volum transcriu simbolic această permanentă interogare, care se realizează în primul rând cu ajutorul *cuvântului*. Dar cuvântul face şi desface; din cuvânt, ca un demiurg, poetul poate închipui un bărbat, o femeie, o pasăre, un zbor ... Ca în orice creaţie, aceasta înseamnă totuşi şi suferinţă:

„Cuvintele prin care îmi rostesc trăirile
mă dor atât de mult încât am obosit
să trăiesc în rostirea lor." („Poem")

Şi totuşi ... niciun poet (niciun creator) nu „oboseşte" să „cânte", iar prin *cântec*, el îşi „rosteşte" viaţa. Aşa cum face, de bună seamă, în acest volum – precum în cele anterioare – şi Mircea Nincu.

„Pe câmp greierii mureau cântând".

Prin versurile sale, un poet *cântă* spre a da viaţă propriilor gânduri şi trăiri, dar rămâne – o spune metaforic în poezia „Laur" – , „îşi păstrează fiinţa", aşa cum „Focul ce poate aprinde/ pentru că este foc luminând/ tot ce îi este în afară/ păstrându-şi fiinţa/ în întunericul flăcării arse."

Fără „fereastră" nici muntele nu are „orizont", cum omul fără lumina interioară şi de aceea „Ferestre neluminate din interior nu există".

Bunici și nepoți

(urmare din p. 9)

„Cei de jos se reproduc prea rapid. Drept pentru care... nu trebuie să aibă un acces rapid la asistenţă sau ajutor medical, căci altfel ultima barieră în calea selecţiei naturale ar face să fie prea uşor ca ei să aibă copii şi să supravieţuiască; şomajul îndelungat ar trebui să fie un motiv pentru sterilizare", scria el în 1941.

După o vizită în Uniunea Sovietică, a rămas impresionat de comunism, in special de „aroma" ştiinţifică pe care o adăugaseră bolşevicii: „indiferent ce drum vor urma celelalte ţări... nu pot să nu înveţe de la Rusia. Tehnica şi însăşi ideea unei planificări la scară mare: socializarea agriculturii... înălţarea metodei ştiinţifice la locul care i se cuvine.. noua Rusie e înaintea altor ţări."

Precauţiile morale ale bunicului nu mai aveau nicio semnificaţie pentru Julian, iar ceea ce ne-a rămas de la el este o versiune de totalitarism ştiinţific, în care oamenii sunt divizaţi în clase genetice, cu un destin sumbru rezervat celor de jos. Că toate astea nu se împăcau deloc cu ideile obişnuite despre moralitate nu e în niciun fel surprinzător. În schimb, ele sunt coerente cu viziunea evoluţionistă asupra lumii, singurul detaliu strident din apologia etică a lui Huxley fiind ideea de respect al individualităţii umane.

Fratele sau, Aldous, avea o perspectivă similară, cel puţin în privinţa controlului rigid al populaţiei şi societăţii. În materie morală s-a îndepărtat pe cât i-a fost posibil de idealurile victoriene. În decadentul Berlin prehitlerist, Huxley s-a lăsat iniţiat în folosirea mescalinei de către celebrul satanist si agent MI6, Aleister Crowley, „cel mai pervers om din lume". Ulterior, avea să scrie o pledoarie pentru astfel de experienţe, „The Doors of perception", care avea să influenţeze nu doar grupul rock „The Doors", ci şi pe Timothy Leary, alături de care a încercat să realizeze „posibilităţile unei minţi eliberate de conştiinţă". În această direcţie, cei doi aveau să exercite o atracţie specială asupra lui Allen Ginsberg, dar şi asupra unei bune părţi din generaţia „beat".

Până şi experienţele mistice ale lui Aldous Huxley sunt în concordanţă cu acest escapism halucinogen, deoarece presupun o divinitate impersonală şi, în prelungire firească, o dispariţie completă a persoanei. Consecinţele unei astfel de metafizici în plan politic şi moral sunt decelate de Huxley în romanul său manifest, „Insula".

Aruncând o privire retrospectivă asupra familiei Huxley, e greu să nu observi că singurul personaj incoerent din toată saga lor îl reprezintă bătrânul „buldog". Natural, nepoţii au sesizat din timp că lucrurile sunt sau vor fi iremediabil distruse de noua teorie şi, din acest motiv, au renunţat aproape complet la orice scrupule morale, teoriile lor sociale fiind doar raţionalizări ale voinţei de putere. Pentru ei, nici măcar aparenţele de moralitate tradiţională nu mai aveau vreun sens.

Erosul eminescian

(urmare din p. 5)

distramă.../Târziu! căci faptul zilei în slavă se răpede!//Porneşte vijelia adâncu-i cânt de jale,/Când ei soseau alături pe cai încremeniţi,/Cu genele lăsate pe ochi păinjeniţi - /Frumoşi erau şi astfel de moarte logodiţi - Şi-n două laturi templul deschise-a lui portale.//Călări ei intră-nuntru şi porţile recad;/Pe veci pieriră-n noaptea măreţului mormânt./În sunete din urmă pătrunde-n fire cânt,/Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos şi sfânt,/Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad." Graniţa dintre dragoste şi moarte tinde astfel tot mai mult să se estompeze. Momentul de voluptate e urmat de un somn greu, asemănător cu moartea, prin care se realizează comuniunea cu natura şi cosmicul, trecerea în impersonalitate: *„Fruntea albă-n părul galben/Pe-al meu braţ încet s-o culci,/Lăsând pradă gurii mele/Ale tale buze dulci.//Vom visa un vis ferice,/Ingâna-ne-vor c-un cânt/Singuratice isvoare,/Blânda batere de vânt;//Adormind de armonia/Codrului bătut de gânduri,/Flori de tei deasupra noastră/Or să cadă rânduri-rânduri"* (*Dorinţa*). Ceremonialul erotic se transformă pe nesimţite, ca mai târziu la Bacovia, în ceremonie funebră: *„Când voi muri, iubito, la creştet să nu-mi plângi;/Din teiul sfânt şi dulce o ramură să frângi,/La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,/ Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;/Simţi-o-voi o dată umbrind mormântul meu.../Mereu va creşte umbra-i, eu voi dormi mereu.//Iar dacă împreună va fi ca să murim,/Să nu ne ducă-n triste zidiri de ţintirim,/ Mormântul să ni-l sape la margine de râu,/Ne pună-n încăperea aceluiaşi sicriu;/De-a pururea aproape vei fi de sânul meu.../Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu."* (*O, mamă...*). Iar lirica de dragoste a lui Eminescu devine lirică a dorinţei de moarte.

Mihai Barbu

Cele trei lucruri care, în America, nu s-au regăsit aproape niciodată împreună: Omul, Subiectul și Ocazia...

Dacă Dumnezeu mă va chema, vreodată, la El ca să pornim Războiul Sfânt, aș vrea să lupt alături de Joe Frazier... **(Cassius Clay, alias Muhamad Ali)**

Dorul aprins de vulcanii noștri noroioși de acasă...

Mai bine de o lună am stat dimineața, cu ochii mari cât cepele albe americane, pe terasă și am privit intersecția dintre Pursell Avenue și Hassler Street. Am tot așteptat să se întâmple ceva. Orice. Să avem și noi sentimentul că participăm, cumva, la viața socială și sentimentală a locului. Că ne vom simți și noi asemenea Prințișorului care a trăit pe o planetă nu mai mare decât o casă. Și că pe planeta aia cu trei vulcani (doi activi și unul stins) măcar unul am fi vrut să fie ca cel de acasă. Da, Prințișorule, unul noroios, c-am venit mai târziu, după ce s-au împărțit vulcanii cei cu guri de foc - precum balaurii din poveștile noastre, dar cu bolboroseli venite din adâncuri. Ce minunat ar fi sunat ele în pustiul sonor de aici. Primăria orașului ne-a avertizat că zona este urmărită prin camere de supraveghere de ultimă generație. *Ce investiție inutilă*, a protesat maestrul Sadoveanu, un specialist incontestabil în chestiunea târgurilor unde nu se întâmplă (absolut) nimic. *Uite*, a mai zis conu Mihalache, *pentru că se simt urmărite, nici păsărelele nu mai dau pe aici*. Ele cântă doar pe străzile din jur. Credeți că așa vor mai afla oamenii locului, de la ele și nu de la șireata coană vulpe, secretul ăla bine păzit despre ceea ce e important în viața asta?

Ana, Emma și Irinel, trei doamne și toate trei...

În cartea lui Mircea Eliade, *The Sacred and the Profane*, România e citată la fel de des precum e Madame Bovary. O dată România, o dată Madame. Pentru că, în carte, nu sunt puse în legătură una cu alta, ele se află la câteva zeci de pagini distanță una de alta, o vom face noi. Țara noastră e amintită doar prin prisma Mănăstirii Curtea de Argeș (o admirabilă baladă populară) și a sacrificiului feminin pus în slujba iubirii. Savantul nostru zice că și grecii și sârbii ar avea teme similare în literatura lor populară. Dacă un mit este un produs al inconștientului, în același sens am putea să spunem că Madame Bovary e produsul unui adulter. Adulterul e o iubire, de obicei mare, doar că are un mic defect: el se află în afara normelor morale. Și Ana și Emma iubesc fără măsură. Și una și cealaltă sfârșesc tragic și, într-un fel, voluntar. Moartea Anei servește unui scop înalt, moartea Emmei servește restabilirii unui cod moral și etic. Morala? O prea mare dragoste ucide, i-a lăsat vorbă balerina Irinel Liciu poetului Doinaș în biletul ei de adio și l-a urmat, fără nici o ezitare, fără nicio remușcare, fără nici un regret, într-o călătorie comună spre lumea de Dincolo...

Cristina & Corey, eu nu v-am uitat...

Parcul celor de la Retirement Community din Wilmington Place e unul foarte mare, foarte frumos și extrem de pustiu. Acolo, în jurul unor clădiri cărămizii, ca niște fortărețe, e un gazon imens, cu pomi falnici și o singură bancă, rătăcită și buimacă într-o mare de iarbă verde. Într-o zi, m-am așezat pe ea, eram singur cuc, și am așteptat să vorbesc cu cineva. În cele din urmă, un copac tânăr, plantat în memoria celei care a fost Christina Jackson, mi-a făcut semn, cu un freamăt de cal nărăvaș, să vin mai aproape. Lanțul familiei noastre s-a rupt și nimic nu mai este cum a fost odată. Dar bunul Dumnezeu ne va chema la El, unul câte unul, și lanțul se va înnădi așa cum a fost odată. Cei care l-au îndrăgit pe Corey Cooper au plantat și ei un copac tot pentru ca lumea să-și mai amintească de el. N-a fost o stea, recunosc ei, lumina lui de pe bolta cerească nu va fi una orbitoare dar poate că, din când în când, o luminiță ne va da un sms că C.C. a ajuns într-o lume mai bună...

Iubirea de aproapele tău, în funcție de traseul cortegiului

Schlientz & Moore Funeral Home și Westbrock Funeral Home sunt cam la doi pași una de alta. Doar casa bietului domn Krentz le mai desparte generoasele locuri cu verdeață. Cimitirul Woodland e peste drum de ele. Familiile îndurerate apelează de multe ori la sfatul autorizat al dlui Krentz când nu știu la care din aceste două case mortuare să apeleze. Sunt la fel de cernite și la fel de impunătoare. Depinde de cât de greu vreți să vă despărțiți de cel plecat dintre voi, le zice, de fiecare dată, binevoitorul vecin al celor două case. Cu Schlientz & Moore, răposatul ajunge la cimitir pe drumul cel mai scurt pentru că ei sunt chiar în dreptul străzii care te duce Dincolo. Dacă bateți palma cu Westbrock, cortegiul o ia o dată la dreapta și încă odată la stânga. Astfel aveți ocazia să treceți și prin fața fabricii de ciocolate fine Ester Price și să admirați, poate pentru ultima oară, minunatele fundițe roșii cu care își leagă manual, de peste un veac, cutiile ce ascund vederii noastre vestitele ei bomboane.

Niciodată sau aproape niciodată...

A fost odată un mare orator american (îmi scapă numele, poate că nici nu e atât de important în povestea noastră...) care a zis, odată, că adevărata elocvență este foarte rară pentru că există, întotdeauna, trei lucruri care nu s-au regăsit aproape niciodată împreună: Omul, Subiectul și Ocazia. La o reuniune literară, el a susținut, sus și tare, că a observat, discret, cum că d-na Harriet Beecher Stowe, mamă a șapte copii, ar purta această floare rară la butonieră. Bine, dar autoarea *Colibei unchiului Tom* a declarat, de câte ori i s-a ivit ocazia, că nu ea a scris cartea ci i-a fost dictată de Cel de Sus. Ceea ce explică și faptul că, de atunci încoace, acele trei lucruri n-au mai fost văzute niciodată împreună. Sau, ca să fim mai concesivi decât ar fi cazul, aproape niciodată...

Tocilarul cu tocilă care nu a sesizat mersul vremii

Vecinul nostru de peste drum ascute ace, brice & cuțite. De fapt, ar vrea să mai ascută niște cuțite pentru că afacerea lui e pe butuci. N-am văzut pe nimeni care să-i fi trecut vreodată pragul. Martori îmi sunt mușteriii de la Barul *Tatoo* de peste drum și toți cei care așteaptă în stație autobuzul cu nr.7. Mă mir că cel care a dat anunțul (Sharp knives!), distinsul domn Youssef Elzein, nu și-a dat seama că oamenii serioși din zonă nu se împiedică de astfel de anunțuri bizare. Ei chiar dețin arme adevărate...

O stradă ca oricare alta

Am străbătut, de la capăt la altul, strada botezată cu numele lui John Glenn, primul american care a zburat în spațiul extraterestru. Aceleași case aliniate una după alta, ca-ntr-un imens șir indian, același gazon de-un verde crud, aceiași arbori măreți ce tind, cu crengile lor viguroase, să cotropească cerul, aceleași flori vii, de toate culorile, ca-n tot Dayton-ul, ca peste tot în Ohio, ca pretutindeni în State. O stradă ca oricare alta? Oarecum... *Iglesia adeventista del septimo dia* are o curte în care e interzis să intri cu camionul. Strada John Glenn se afundă într-un magazin, The Dollar General, acolo unde toate cărțile se vând cu fix 3 dolari iar restul mărfurilor costă, în general, doar un dolar. Înainte de a intra în magazin poți trece pe la un Beauty Salon. Când vrei să faci cale-ntoarsă, dai de un panou de mari dimensiuni cu figura unui bărbat, având alături doar patru cuvinte mari și late: *Promise Made.Promise Kept./ Promisiune făcută. Promisiune îndeplinită.* M-am uitat mai atent: parcă, totuși, nu era figura acelui Astronaut care odată, e mult de atunci, a făcut mândră o întreagă națiune...

De sus, John Glenn le vede și chiar le potrivește...

De Ziua internațională a celor ce muncesc (la noi, că în America nu există 1 Mai...) am plecat, pe căi diferite, în oraș. A făcut fiecare, fără să ne propunem acest lucru, peste 12.000 de pași. Eu am plecat mai târziu și pentru că nu aveam cheile de la casă am lăsat un bilet în ușă, scris pre limba noastră: *Sunt pe strada John Glenn, intrarea e prin pivniță.* Acolo lăsam mereu ușa deschisă pentru că, potrivit ultimelor estimări ale poliției locale, hoții pătrund în case prin acoperiș și niciodată prin pivniță. Când m-am despărțit de John Glenn și m-am întors acasă, am dat nas în nas cu Ea. Biletul se dovedise inutil, ca multe alte lucruri din palpitanta noastră viață...

Despre Tom și despre Tut

Urmașul unchiului Tom de la Casa memorială a scriitoarei era îmbrăcat casual, în blugi, tricou verde cu mânecile scurte, iar în picioare avea încălțări marca Air Jordan. El ne-a condus prin interioarele casei, ne-a vorbit despre ai lui, cei de acum două veacuri în urmă și, la final, ne-am fotografiat împreună. Atunci, strănepotul unchiului Tom și-a scos peste tricou, medalionul pe care îl ținuse ascuns vederii noastre. Era un Tutankamon din aur care a ieșit la lumină doar pentru a apărea și el în fotografiile noastre. Apoi Tut i-a făcut semn discret Stăpânului său să-l readucă în bezna de sub cortina verde a tricoului, mulat pe corpul vânjos al domnului custode...

Pe-o mână cu Luna

În ziua eclipsei americane puteai circula gratis pe toate autobuzele municipalității. Călătorul putea economisi unu sau chiar doi dolari și fericirea se putea citi pe chipurile celor care se bucurau de această neașteptată facilitate. Nu era nicio sărbătoare federală, atunci când totul e gratis. Au început să circule bezmetic de colo colo ca să-și cunoască orașul și împrejurimile lui. Imediat după ce eclipsa a trecut s-au activat și cititoarele de carduri din autobuze. Totul a ținut cât a ținut și eclipsa. E clar că, și în acest caz, primăria a fost pe mână cu Luna...

În ziua eclipsei americane puteai circula gratis pe toate autobuzele municipalită-ții. Călătorul putea economisi unu sau chiar doi dolari și fericirea se putea citi pe chipurile celor care se bucurau de această neașteptată facilitate. (...) Imediat după ce eclipsa a trecut s-au activat și cititoarele de carduri din autobuze. Totul a ținut cât a ținut și eclipsa. E clar că, și în acest caz, primăria a fost pe mână cu Luna...

Un mort frumos cu ochii încă vii

Când și-a cumpărat terenul și a ridicat casa Domnul Tom Kretz a văzut, de jur împrejur, doar bizonii și preria. Parcă toată lumea era a lui și a foștilor băștinași. Vremea a trecut și peste drum de el s-a construitun domeniu pentru oamenii ieșiți la pensie. Acei oameni de care lumea nu mai putea să mai încapă. Apoi primăria a cumpărat un teren pentru cimitir. Doi întreprinzători și-au frecat mâinile de bucurie și au cumpărat terenuri vecine cu Kretz. Era atâta liniște și pace, bizonii au pierit de mult, preeria era acum împărțită loturi pentru case. *Heaven, just heaven...* Acum, d. Kretz vrea să-și vândă casa. În stânga lui a răsărit, din pământ, din iarbă verde, o casă mortuară și, fatalitate, în dreapta sa - una la fel. Acum îi pare rău că nu l-a cunoscut la timp pe Gene Kranz, un mare grangur pe la NASA, că l-ar fi rugat să-l trimită și pe el, odată cu Neil Armstrong, pe Lună.

Un câine și un om, o iluzie optică?

Văd pe fereastră un câine șchiop care abia se mai târăște. Omul, în semn de solidaritate cu animalul, se târăște și el. Ce-i leagă pe cei doi atât de profund? O lesă, la prima vedere. Apoi au dat colțul, au ieșit din raza mea vizuală, iar nelămurirea mea a rămas suspendată, ca o lesă, între cer și pământ...

Două înțelegeri: una cu Joe, alta cu El

După ce l-a făcut cum i-a venit la gură și l-a blagoslovit în fel și chip cu gura lui cea bogată pe Joe Frazier, marele său rival, spre sfârșitul vieții, Cassius Clay a devenit oarecum mai înțelept. El i-a strâns, cu greu, mâna, suferea bietul de el de parkinson, și s-au împăcat. *Dacă Dumnezeu mă va chema, vreodată, la El ca să pornim Războiul Sfânt, aș vrea să lupt alături de Joe Frazier...* (Dar asta aș vrea să rămână între noi doi, Doamne...)

SFÂRȘIT

reportaj

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Spectacolul muzical-coregrafic „1unie Fest – Ziua veseliei”, susținut de copii și tineri care urmează cursuri de aptitudini artistice la Centrul Cultural Pitești: cursul de dans sportiv (coordonator Alfred Schieb), cusul de balet și gimnastică ritmică (antrenor Nicoleta Andrei), cursul de chitară (coordonator Andrei Bulf). Evenimentul, dedicat Zilei Internaționale a Copilului.

■ Dialogul cu tema „Abordarea cuantică a inteligenței umane. Riscuri și erori”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Viața merge înainte”, coordonat de poeta ing. Simona Vasilescu, avându-l invitat pe prof. univ. Mircea Aurel Niță, cercetător.

■ Dialogul cu tema “Între jurnalism, istorie și cultură”, în cadrul proiectului “Personalități Culturale Piteștene”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe jurnalistul Cristian Vasile.

■ Dialogul cu tema “Poezia azi”, în cadrul proiectului “Invitați la Cafeneaua literară”, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei “Cafeneaua literară”, avându-l invitat pe poetul Dan Drăgoi.

■ Dialogul cu tema „Preotul, psiholog social, factor de echilibru în societate”, în cadrul proiectului „La vama vremii”, coordonat de publicistul și scriitorul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe preotul Puiu Andrei Diaconescu, parohul Catedralei Mioveni.

■ Conferința cu tema “Dante și Fedeli d’Amore”, în cadrul proiectului „Din culisele istoriei”, susținut de scriitorul Cristian Cocea, directorul Direcției pentru Cultură Argeș.

■ Prelegerea cu tema „Cultura și civilizația Romei antice. Reverberații contemporane”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și credință în societatea contemporană”, coordonat de conf. univ. dr. Marius Andreescu, de la Centrul Universitar Pitești.

■ Prelegerea cu tema „Caragiale – un lucid învingător”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de scriitoarea, criticul literar, prof. dr. Magda Grigore.

■ Mozaic cultural cu tema ,,Valorile mele, valorile din cărțile copilăriei mele”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Carte-mparte”, coordonat de profesoara de limba și literatura română Gabriela Georgescu.

■ Recitalul muzical sub genericul “Feerie muzicală. Un pian, o voce, o vioară”: Tiberiu Dragoș Oprea la vioară, alături de sora sa, pianista Codruța Elena Oprea, și soprana Mirela Voicu.

■ Conferința cu tema „Sportul, între morală și metafizică”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe jurnalistul Valentin Protopopescu.

■ Prelegerea cu tema „La cornet sau la pahar? O istorie culturală a înghețatei”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, dr. în istorie Marin Toma.

■ Dialogul cu tema „Lutul magic”, în cadrul proiectului „Povești pictate”, coordonat de artistul plastic Mihaela Viorela Martin, avându-l invitat pe Aurelian Bădulescu, artist criminalist.

■ Recitalul de muzică folk-hop „Mă iubește, nu mă iubește...”, susținut de M.C. Grăilă, pe numele real Octavian Dărmănescu, istoric, scriitor, cantautor.

■ Conferința cu tema „Întemeierea Țărilor Române și descălecatul dinspre Transilvania”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe Ioan-Aurel Pop, istoric, membru titular și președinte al Academiei Române.

■ Dezbaterea cu tema „Integrarea refugiaților în spațiul european și în România”, în cadrul proiectului „Ferestre Culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, având invitați pe omul de cultură Jamal Al-Najjar și reprezentanți ai comunității palestiniene din România și ai Asociației pentru Integrarea Refugiaților în Societate.

■ Prezentarea volumului „Un înțelept pe corabia trufiei”, autor prof. univ. dr. Nicolae Georgescu, în cadrul Clubului literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu

■ Spectacolul de folclor intitulat „Ia, tezaur românesc”, dedicat Zilei Universale a Iei Românești (Polina Gheorghe, Steliana Sima, Ileana Lăceanu, Marioara Man Gheorghe, Valentin Grigorescu, Ionica Stan, Rodica Oprican, Violeta Dincă, Sebi David, Florina Lițiu, Magdalena Porumbiel, Diandra Popaiacu. Prezentatoare - Polina Gheorghe. Și-a mai dat concursul Ansamblul de dansuri „Doina Bascovului”).

■ Prelegerea cu tema „Transcendența și imanența în marile religii și în filosofie”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și credință în societatea contemporană”, coordonat de conf. univ. dr. Marius Andreescu, de la Centrul Universitar Pitești, avându-l invitat pe preotul prof. univ. dr. Ion Popescu.

■ Dialogul cu tema „Sindromul impostorului”, în cadrul proiectului cultural-motivațional „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Mirabela Răducu, consilier în asistență socială și dezvoltare personală.

■ Prelegerea cu tema „Moise, omul care l-a revelat celorlalți pe Dumnezeu; Zoroastru, primul care l-a făcut cunoscut pe Diavol”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Civilizația umană și fenomenul religios”, susținut de prof. univ. dr. Ilie Popa, președintele Fundației Culturale „Memoria”, Filiala Argeș.

■ Prelegerea cu tema „Ioan Petru Culianu și lumea cuantică”, în cadrul proiectului „Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de jurnalistul, psihologul, scriitorul George Smeoreanu.

■ Întâlnire literară sub genericul „Lecturi de cireșar” a membrilor Asociației Creatorilor de Ficțiune, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Confluențe literare”, coordonat de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română/franceză/latină Allora Albulescu.

■ Conferința cu tema „Arta de a ne schimba viața: perspective budiste asupra karmei”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Lumea interioară între mit și știință”, coordonat de promotorul cultural Alexandra Grigorescu, avându-l invitat pe călugărul tibetan Geshe Jampa Gelek.

„Colocviile Municipiului Pitești”, invitat - jurnalistul VALENTIN PROTOPOPESCU

„Colocviile Municipiului Pitești”, invitat - IOAN-AUREL POP, istoric, membru titular și președinte al Academiei Române

„Integrarea refugiaților în spațiul european și în România”

“Feerie muzicală. Un pian, o voce, o vioară” - Tiberiu Dragoș Oprea, Codruța Elena Oprea

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB** și **SIMONA FUSARU**

actualitate

Christine Bernadette Rousseau

Îngeri S.A.

Prozatoarea are simţul umorului foarte dezvoltat şi pe parcursul cărţii, tragică de altfel, sunt scene descrise ilar, astfel aflăm că Zmeul era afemeiat şi că ,,nu-i scăpau nici femeile care se urcau în pruni, că se cățăra după ele și le-o trăgea acolo, de se scuturau prunele...”

Mi se întâmplă ca atunci când citesc o carte să mi se contureze în minte filmul acelei cărți, scenele fiind vii, personajele creionate de autor/autoare prinzând rapid viață în fața ochilor mei. Așa mi s-a întâmplat și cu cartea ,,Îngeri S.A.” a scriitoarei Valeria Manta Tăicuțu. Din momentul în care am început cartea am avut tendința să o citesc până la final fără să mă opresc, dar nu am dat curs acestui impuls pentru că am vrut ca plăcerea vizuală să dureze mai mult. Primul personaj pe care îl cunoaștem încă de la început este Zmeul, la a cărei înmormântare participăm. Vin apoi pe rând: Pisi (o copilandră surdomută din naștere, dar cu fetișoară de păpușă), Ionică Pistolarul (șeful de post), cei doi gemeni (pentru care Zmeul era tată vitreg sau adoptiv-nicio autoritate a satului nu a putut ști varianta legală), domnul Shin, coreean, pe care sătenii îl strigau ,,BăȘin”-patronul de la ,,My yuk guk”, în traducere ,,Supă de alge”, Maria Dinţoasa, Foanfa, Sabina Grasa, Frigurica, Purtătorul de cuvânt-care de fapt este preotul Pavel. Romanul este scris la persoana întâi și personajul principal feminin se caracterizează astfel: ,,sunt cât muntele, de la glandă, nu de la mâncare, că așa ceva nu prea se găsește prin Cocioabă, iar de băut, încă nu m-am apucat: nici trăscău, nici mitilic, nici bere, nici vin. Nici măcar suc: e scump și cancerigen, nu merită să te omori singur și să mai și plătești pentru asta.” Capitolul unu se încheie astfel: ,,Toți au pachetele de la pomană în mâini și o privire pe care ar fi bine să o vadă și Dumnezeu.” Narațiunea e condusă cu pricepere scriitoricească și cu umor așa că trec cu plăcere la capitolul următor unde un detectiv vine să investigheze cazul și să afle cine l-a ucis pe Zmeu. Personajul feminin îi arată Cocioaba plină ochi de deșeuri de toate felurile și cu toate mirosurile, apoi îi arată și alambicul pentru producerea mitilicului «care-i un fel de țuică făcută din orice, ca ,,pufoaica”, de exemplu». Pe lângă toate acestea în depozitul ,,antiatomic ”se afla o mulțime de cărți, rafturi întregi pe care personajul principal feminin le citise și de câte două, trei ori. Personajul nostru principal declară dectectivului: ,,Când mă bătea, dacă plângeam, mă bătea și mai tare, nu se oprea decât când cădeam leșinată./.../Am mai încasat-o și pentru că bătea vântul și nu ieșea țuica bună//și pentru păsările călătoare care plecau toamna în alte țări...” Tot de la ea aflăm că Zmeul a fost tractorist, rămas fără serviciu, fără bani, fără nevastă, cu patru copii pe cap și o Cocioabă drept casă. Și ce mai aflăm despre el, că nu degeaba era numit Zmeu!! Prozatoarea are simțul umorului foarte dezvoltat și pe parcursul cărții, tragică de altfel, sunt scene descrise ilar, astfel aflăm că Zmeul era afemeiat și că ,,nu-i scăpau nici femeile care se urcau în pruni, că se cățăra după ele și le-o trăgea acolo, de se scuturau prunele...” Aflăm apoi motivul morții: ,,Zmeul a fost găsit în șanț,/.../cu o rană mare în burtă și cu păcătosul mădular tăiat.” Acțiunile se succed unele după altele în mod alert: personajul nostru feminin principal e salvat de Pisi, sora mai mică, de la violul pus la cale de Pufulete; are loc igenizarea Cocioabei, a curții, oamenii satului se asociază ajutând la evacuarea ,,bulendrelor și a altor mizerii”. Cocioaba devine un loc primitor cu gărduț vopsit în alb, alee mărginită cu piatră văruită, fântână de asemenea văruită în alb și cu lanț nou, mușcate în ceardac, cuverturi vechi dar curate, până și un televizor primit cadou de la primar.

Pe măsură ce citesc îmi pun întrebarea care e diferența între satul tradițional românesc și satul actual, modern. Tragedii, violuri au existat întotdeauna. Poate diferența ar fi că altă dată nu se vindeau copiii. Și încă o diferență ar fi faptul că în sat s-au instalat coreeni dar aceștia sunt oameni sufletiști și cuminți care dau ajutor sătenilor care sunt în necaz. În carte apare o poveste din KoreaTown, foarte interesantă, având grad profund de tragism și părând a fi poveste în poveste.

Valentina Mihaly - personajul feminin central - este sfătuită de coreeanul So-Young să se înscrie la liceu, la seral iar ziua să lucreze. Toate par a fi bune pentru tânără, numai că apar niște complicații cu profesorul de română care publică un eseu al Valentinei semnându-l cu numele lui. Revelația vine din partea profesoarei de matematică, care găsește că tânăra ar tebui să dea examenele care să o facă ,,să plonjeze” în clasa a XII-a, lucru care se și întâmplă.

Cartea are o caracteristică în plus și anume e presărată din loc în loc cu poezii-rugă, poeme în proză etc. care sunt atribuite de către autoarea Valeria Manta Tăicuțu personajului principal feminin, Valentina: ,,hoții de lumină lasă în urmă tăceri înnegurate, desfrunzesc bibliotecile, am văzut cum înghițeau chiar și un muzeu, de școli ce să mai zic, cauți ușile cu ochii cu mâna cu mintea încețoșată și dai de o mâzgă neagră, forfotesc în ea duhuri care vor deveni pietre și vor tăcea o mie de ani.”

Valentina reușește la Facultatea de litere. Bucuria îi este umbrită însă de moartea Sabinei Grasa. Valentina își șterge lacrimile uitându-se la bătrânele ei prietene din satul ei de origine, Lunca de Jos, care «au supraviețuit și au învins în cele aproape șapte decenii de când au venit pe lume, și spațiul concentrațional din ,,epoca de aur’’, și tulburea forfoteală a tranziției postdecembriste, și carantina din vremea Covidului. Lumea s-a schimbat, dar ele vor rămâne așa cum le știu: niște îngeri.» Astfel înțelegem abia la sfârșit de ce cartea se numește ,,Îngeri S.A.”

Haiku

Carmen Duvalma - De la exotic la tradiţie

Volumul *Un cerc de linguri* de Corneliu Traian Atanasiu, apărut la Editura PIM, Iași, 2023, reprezintă a patra carte a autorului, fiind o interpretare a haiku-urilor scrise de Șerban Codrin Denk, dar, în același timp, un ghid în înțelegerea haiku-ului, acest gen exotic de origine niponă, care este prea puțin înțeles la noi.

Titlul cărții autorului, *Un cerc de linguri*, este o aluzie, simbolizând specificul mediului rural românesc, fiind preluat dintr-un haiku aparținând lui Șerban Codrin Denk, în care se face aluzie la ritualul arhaic al prânzului câmpenesc:

culegătorii
împrejurul străchinii –
un cerc de linguri

Acest moment special sugerează unitatea românilor, tematică existentă și în capitolul intitulat ,,Ritualurile vieții”, în care ni se propune o tematică originală a lumii în care trăim sau ritualuri din mediul rural, care au rămas în istorie, precum modul de a pune grâu la încolțit într-un ciob de Sfântul Andrei:

într-un ciob străvechi –
încolțitul grâului
dezghețând geamul

Cele treisprezece capitole ale cărții autorului cuprind etape ale cunoașterii haiku-ului, de la simpla înțelegere a regulilor până la dificultățile scrierii și interpretării, abordând aluzia, alegoria, juxtapunerea, simbolistica, dar și elipsa, contrastul, paradoxul, jocul de cuvinte.

În mod original, Corneliu Traian Atanasiu interpretează haiku-urile lui Șerban Codrin Denk, grupându-le pe anumite tematici propuse în cadrul explicațiilor, precum ,,Basmele iernii”, ,,Plenitudinea trăirii”, ,,De ziua muncii”, ,,Contrastul și paradoxul”, ,,Jocuri de cuvinte”, ,,Calea uitării”, ,,Ritualurile vieții” și altele.

Unul dintre capitolele importante ale cărții este intitulat ,,Contrastul și paradoxul”, în care autorul interpretează cu exemple sugestive, alese dintre haiku-urile lui Șerban Codrin Denk, explicând aceste două procedee specifice ale haiku-ului. Este remarcabilă o asociere paradoxală între nou și vechi, într-un contrast sugestiv în construcția haiku-ului, respectiv între durerile vechi de mâini resimțite de agricultor și bucuria unei recolte noi de cartofi.

vechi dureri în mâini –
sapa răscolind primul
cuib de cartofi noi

Un alt paradox, pe cât de original, pe atât de ironic și de spectaculos, este realizat prin asocierea sperietoarei cu un cuib gol construit chiar în pălăria ei, ceea ce sugerează o deviere de la menirea sperietoarei de a alunga păsările, până la aceea de ocrotire a puilor.

cu resemnare –
cuib gol în pălăria
sperietoarei

O asociere remarcabilă între alegorie și omisiune este interpretată de autor, în haiku-uri care sugerează bogăția spirituală în contrast cu cea materială. Astfel, în capitolul ,,Elocvența omisiunii”, ni se sugerează faptul că bogăția nu constă în averi materiale, ci în comuniunea omului cu natura, prin existența cuiburilor la streșini, ceea ce amintește de credința populară că un cuib de rândunele construit la streașina unei case poartă noroc celor care locuiesc acolo.

oricât de săraci –
aici și-acolo streșini
pline de cuiburi

O viziune asemănătoare se poate remarca și în haiku-ul următor, care este interpretat de autor în capitolul ,,Alegoria - priveliștea și viziunea”, în care înflorirea merilor este considerată cea mai mare bogăție spirituală prin imaginea naturii, dar și materială, prin promisiunea unei recolte viitoare.

merii în floare –
am totul dinainte
pe masa goală

A interpreta haiku-ul este destul de dificil, presupunând aptitudini și înclinație spre filosofie, ceea ce Corneliu Traian Atanasiu deține și le utilizează cu măiestrie în interpretările sale din volumul *Un cerc de linguri*, care poate fi un ghid în cunoașterea și în interpretarea acestei specii literare exotice, care este haiku-ul.

Romulus Sălăgean

A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Craiova, cu licență în limba română și limba franceză. A publicat în mai multe reviste și ziare, fiind autorul a mai multor volume de versuri, fiind publicat și în câteva antologii literare. Este membru al Societății Române de haiku din anul 2002.

alai de frunze
în ritm de bolero
petrec în zori de zi

călugărița
ascunsă după frunză
sacrul ritual

ploaie din senin
furnica se ascunde
sub un con de pin

aversă-n codru
doi fluturi se-adăpostesc
sub o ciupercă

la fereastra mea
un porumbel voiajor –
nu suntem singuri

fără rușin
pădurile virgine
îi primesc pe toți

în compartiment
un fluture de noapte
fără pașaport

singur lângă stup
o albină înțeapă
încă un trântor

încă o iarnă
troița adăpostind
un stol de vrăbii

o veveriță
scutură nucul bătrân
curtea pustie

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Un festival, o vară, o viață – Rocanotherworld

„Așa începe totul, ca-ntr-un vis, salve de tun, un foc aprins” – și cum începe piesa „. /în / îm /pre //ună .” așa începe și vara pentru noi, un sezon plin de festivaluri și concerte care pornește imediat după solstițiu, și o ține tot așa până când fiecare trupă, fiecare artist

ajunge la un capăt al energiei și trebuie să intre din nou în studio. Sezonul de festivaluri începe, după calendarul meu, odată cu Rocanotherworld, un festival care a ajuns anul acesta la cea de-a opta ediție. Festivalul acesta mic, cochet, de nișă, se întâmplă în Iași din 2016 în jurul datei de 23 iunie, și are ca punct de plecare un eveniment nefericit - dispariția lui Ioan Dan Niculescu alias „Roca”— designer, călător, gurmand, antreprenor și deschizător de suflete, iar an de an în memoria sa, timp de 4 zile, trupe din țară dar și din străinătate se adună pe scena festivalului din Iași pentru a-i păstra memoria vie.

Prima zi a festivalului, a fost deschisă de Andra Andriucă și Paul Tihan, două voci emergente ale rock-ului alternativ ieșean, combinate într-un moment comun, chiar dacă fiecare are propria-i formație, și un repertoriu suficient cât să țină un moment de sine stătător la orice festival. Amândoi au lansat albume noi în această primăvară, și cu siguranță vor cutreiera țara în lung și în lat în această vară. Au urmat cei de la Fără Zahăr, celebra trupă care de douăzeci de ani, neobosită, combină într-un laborator ascuns între două chitare umor cu folk și rock alternativ și ce iese are o puternică amprentă personală, foarte greu de replicat. Sarmalele Reci au preluat ștafeta de la un punct și au arătat că „Țara te vrea prost”, „Șpriț de vară” sau „Violeta” nu au fost doar niște piese care s-au pierdut în timp, ci au rămas imnuri pentru generații și mai noi care au cântat fiecare piesă. Seara s-a încheiat cu un concert-eveniment al celor de la Om la lună, poate cea mai iubită formație din România în Iași, o formație care nu a dezamăgit niciodată, și care își va putea găsi oricând liniștea aici.

Cea de-a doua zi, vineri, a pornit cu una din formațiile-bun de export ale alternativului Românesc – Dimitri's Bats. Pentru cine nu i-a auzit niciodată poate părea o exagerare ce spun aici, dar ei se apropie cel mai mult de sound-ul internațional pe care îl vedem la marile fest-uri din lume, și pe care ne plângem deseori că nu îl avem și la noi. A urmat pe scenă Dora Gaitanovici cu un concert exploziv, unde am văzut cât de bine se combină pe piese rock vioara și chitara distorsionată, plus o voce care reușește să-ți atragă atenția chiar și când crezi că ți-ai pierdut interesul. Și undeva în aceeași temă a urmat pe scenă un moment cu adevărat spectaculos – Deliric cu Silent Strike și Muse Quartet, adică o combinație de muzică hip-hop cu acompaniament de coarde, un mix pe care dacă nu l-ai văzut nu crezi că poate fi atât de impersionant, iar dacă ai avut norocul să îl vezi, cu siguranță vei căuta ocazii să îl mai vezi o dată. A fost un moment de o sensibilitate rară pentru scena unui festival de rock, și publicul a aperciat enorm tot ce s-a întâmplat. Și pentru ca seara să nu cadă într-o nostalgie perpetuă, ultimul act a fost dj-ul și producătorul Argatu, cunoscut din colaborările sale cu Subcarpați. A fost fix doza de energie pe care cu toții am căutat-o, o energie care a rămas pulsând până a doua zi.

A treia zi a festivalului a început cu formația Karpov not Kasparov, cu un set-up eclectic care și-a propus să îmblânzească temperaturile de afară. Jurjak au venit în continuarea zilei și au prezentat publicului ieșean capitole din noul lor album „Casa din pădure”, un material pe care îl așteptam de mult. Seara a fost continuată de trei artiști internaționali care au reușit imposibililul – să țină publicul lipit în fața scenei în timpul meciului România Belgia de la Campionatul European. La Chica din Franța, nu la prima prezență în România, dar la prima prezență pe scena unui festival de la noi. Momentul ei a fost intrigant, pregătind scena pentru ce avea să urmeze.

Asaf Avidan, un nume cu sonoritate internațională a urcat pe scena festivalului Rocanotehrworld, singur pe scenă, cu un decor teatral și cu o sumedenie de instrumente în jurul său, trăgând publicul într-o poveste din care, odată intrat, cu greu te mai putea deconecta. A cântat și publicul a muțit. A fost o transă din care am ieșit cu greu cu toții abia la începutul ultimului act al serii – Frate Gheorghe din Republica Moldova - o voce gravă, versuri pline de angoasă și un instrumental care te apăsa până când nu mai știai de tine, ceea ce a venit perfect după tot rollercoasterul care a fost ziua de sâmbătă.

Ultima zi de festival a fost dominată de formații care și-au făcut un nume din chitare distorsionate puternic – Denorm din Republica Moldova, Roadkill Soda, Coma și Alternosfera, cu o pauză de Robin and the Backstabbers la mijloc, formație care ne-a surprins cu două momente superbe cântând „Heroes” de la David Bowie și „Mii de scuze” de la Partizan.

Pe la jumătatea concertului Coma s-a lăsat întunericul și la finalul concertului Alternosfera s-a lăsat liniștea, s-au stins luminile, s-au strâns toate, au plecat voluntarii, și de nicăieri, într-o pauză scurtă de liniște pe care nu aveai cum să nu o simți dacă ai fost acolo, a început pregătirea pentru ediția de anul viitor.

Adrian Vasiliu

Muzică și muzichie

Singurele războaie mari sunt cele… pe care le evităm

După ani și ani de trăit în spațiul francofon, era inevitabil ca interesul meu pentru muzica acestor meleaguri să crească, măcar un pic, acolo. Mai întâi niște muzică la radio, după aceea ceva emisiuni de talente (The Voice Franța, de exemplu), după care pasul spre concerte n-a fost foarte dificil de făcut. Așa am ajuns, recent, la spectacolul unui artist de care aflasem de prin anii 90, dar despre a cărui carieră nu mai știam mare lucru. Imediat după Revoluție, Patrick Bruel cânta Alors Regarde, piesă care mi-a rămas în minte vreme de mai bine de trei decenii. Și pe bună dreptate, pentru că, în concert, sună și mai bine. Asta și deoarece artistul de origine algeriană nu pierde nicio ocazie de a-și sublinia pasiunile, patimile și cauzele care-l interesează, făcând dintr-o întâlnire cu scop muzical un adevărat miting. Fiind de confesiune evreu, nu uită să marcheze data masacrului din 7 octombrie 2023, dar în contrapartidă cu amintirile din urmă cu un deceniu, când a adus pe aceeași scenă un pianist israelian și unul palestinian. Este un luptător pentru pace, așa cum o spune și prin versuri de genul "les seules grandes guerres sont celles... qu'on évite". Dar nu pace cu orice preț, ci una demnă, în libertate, de genul celei pentru care a luptat și a fost ucis un armean intrat în Rezistența franceză din cel de-al doilea Război Mondial, a cărui ultimă scrisoare este inclusă într-una dintre cele mai sensibile piese ale artistului. Cântă și despre provocările părinților și copiilor din ziua de ani, despre hărțuirea din rețelele sociale, dar și despre conflictul dintre generații, experimentat pe propria sa piele. Nu uită să-și exprime recunoștința față de profesori și față de carte, ceea ce, în epoca rețelelor sociale și a streaming-ului, pare o adevărată extravaganță. Printre toate aceste cauze se strecoară însă romantismul unor melodii precum cea dedicată fostei iubite braziliene de pe vremea când locuia într-o cămăruță boemă de prin New York, în deceniul opt al secolului trecut, de care-și amintește cu plăcere. Plăcere care se citește, de fapt, pe fața artistului la orice moment al spectacolului. Plăcerea de a te îmbrăca elegant și a de cânta pentru oamenii de care te simți legat nu numai pentru că au plătit să te vadă, ci și pentru că te-au susținut dintotdeauna, inclusiv la vreme de pandemie, atunci când te-ai apucat să vorbești în fața telefonului despre ce ți se întâmplă și te-ai trezit rapid cu zeci de milioane de vizionări. Pentru că ce-ai trăit tu trăiau și fanii tăi, care n-au uitat acele momente de comuniune, fie ea și online, ceea ce se vede, și mai ales se aude când sala toată-ți cântă muzica la unison. Ca să nu mai vorbim de senzația unică de a cânta la pian fix în mijlocul publicului, fără să fie nevoie de gărzi de corp sau artificii tehnice. Doar tu, muzica ta și publicul tău. O combinație simplă pe care eu, unul, o caut mereu la un concert, dar nu o găsesc prea des.

Nota redacției:

O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb, tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.

Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc. Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, cu notele de subsol la finalul textului, nu în josul paginii).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEȘ** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale.

Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu grafică de IOAN MARCHIȘ

Consilier artistic: IOAN MARCHIȘ
Corectură: JEAN DUMITRAȘCU

Revista **ARGEȘ** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!
Vă puteți abona pentru anul 2024, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat poștal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel./fax: 0248/219976.

ARGEȘ
- **Revistă lunară de cultură**
- Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Redacția: Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești
tel./fax: 0248/219976
e-mail: revista.arges@gmail.com
https://www.facebook.com/Revista-Arges
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

muzică

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei

Sensul unei victorii

Victoria naşte alte victorii, iar o stare de spirit pozitivă generează optimism, energie şi voinţă de autodepăşire. Cam aşa ar putea fi definit meciul cîştigat de naţionala noastră contra Ucrainei la München pe Allianz Arena la Campionatul European. Şi tot aşa ne-am putea referi la maniera în care România a dominat şi cîştigat grupa de calificare la CE într-o secvenţă în care mare favorită era Elveţia, echipa din Ţara Cantoanelor eliminînd în urmă cu patru ani la Bucureşti în aceeaşi competiţie Franţa, campioana mondială, într-un meci de infarct.

Cum au fost posibile asemenea „miracole"? Cum de s-au reîntors cu faţa la naţională suporterii care nu mai aveau aer să fluiere o echipă cu joc tern, capabilă să are în lateral gazonul terenului şi care în amicalele de pregătire a tremurat în faţa Bulgariei şi a Lichtensteinului?

Momentul nu trebuie căutat în partida cîştigată la scor de forfait în faţa Ucrainei. El este consecinţa unei gîndiri tactice asumate şi a unei discipline de joc impuse de selecţioner, Edi Iordănescu, fiul generalului care deţine cel mai strălucitor palmares din istoria fotbalului nostru: cîştigător ca jucător şi antrenor al Cupei Campionilor, cîştigător ca antrenor al Super Cupei Europei (1-0 cu Dinamo Kiev, altă echipă ucraineană) şi omul care a calificat selecţionata

noastră la două ediţii ale Cupei mondiale, cu grupe cîştigate, cu un sfert de finală glorios pierdut la penaltiuri în faţa Suediei şi cu o prezenţă la CE. Pe-atunci România era în top 10 FIFA, iar jucătorii noştri, ca Hagi, Popescu, Dumitrescu, Petrescu, Răducioiu etc. jucau la mari cluburi precum Barcelona, PSV Eindhoven, Tottenham, Chelsea şi AC Milan. „Generaţia de aur" s-a format înainte de decembrie 1989, *trezirea* fotbalului nostru fiind motivată şi de „intelectualismul vizionar" al unui om care mănîncă fotbal pe pîine, Mircea Lucescu.

Starea postrevoluţionară a cam tulburat apele pe o scenă sportivă pînă atunci puternic susţinută de statul comunist. Sportul era propagandă şi medaliile europene, mondiale şi olimpice făceau România cunoscută, înlocuind simbolic o realitate economică pauperă şi o degradare socială evidentă. După momentul decembrie 1989, cînd haosul generalizat a înlocuit disciplina temută din perioada ceauşistă, s-au prăbuşit numeroase discipline sportive în care România strălucise: handbalul, gimnastica, atletismul, rugbyul, bobul, voleiul ş.a.m.d.

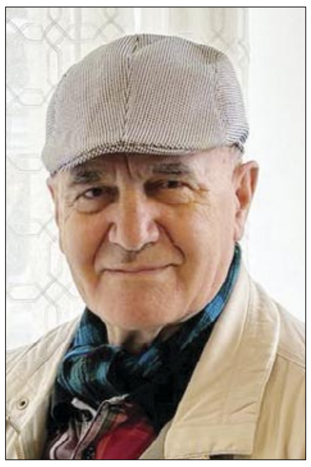
Pe acest fundal sărac în rezultate, cu generaţii de fotbalişti care chiar şi transferaţi la cluburi occidentale mari (Tottenham, Anderlecht, Atletico Madrid, Inter Milano) nu fac decît să lustruiască banca de rezerve, s-a produs *minunea*. Victoria împotriva Ucrainei (care, să ne înţelegem, nu e nici Italia, nici Olanda şi nici Portugalia, dar rămîne o echipă de prim-plan) este o victorie prilejuită de egalul reuşit contra Elveţiei, acel 2-2 dpă un 2-0 al gazdelor care putea fi pînă în minutul 75 un 8-0 în raport cu care nimeni nu s-ar fi supărat, căci helveţii rataseră cît pentru trei-patru meciuri. Golurile lui Mihăilă venite pe final ne-au demonstrat *că se poate*, că dacă avem solidaritate, coeziune şi spirit de sacrificiu, atunci putem „rade" bugete de zeci de ori mai mari şi superfotbalişti de la cluburile gigantice din Apus. Altfel spus, nu joacă bursa la care sînt tranzacţionaţi jucătorii, ci picioarele, mintea şi mai ales inima acestora. Iar din acest punct de vedere, o echipă ieftină, cu jucători depăşind cu puţin mediocritatea, dacă ajunge să creadă în destinul ei şi repetă momentele Mărăşeşti sau Oituz, e capabilă de rezultate surprinzătoare. Asta înseamnă să aplici cu sfinţenie planul tactic, să alergi de parcă ai avea nouă suflete în piept şi să nu dezarmezi dacă adversarul te driblează de zece ori în cinci minute.

Aşa că n-a mai contat valoarea de 100 de milioane de euro a lui Mykhailo Mudryk de la Chelsea, el singur făcînd „pe hîrtie" mai mult decît toţi fotbaliştii lui Edi Iordănescu. (Mudryk a costat 80 de milioane, plus bonusuri şi alte adăugiri financiare care-i duc cota de piaţă la 100 de milioane.) Niţă, Burcă, Stanciu şi Man au anulat valoarea de piaţă a lui Mudryk, Lunin *and comp.*, arătînd că un meci de fotbal se cîştigă nu doar datorită clasei individuale a jucătorilor, ci şi datorită patriotismului, încrederii în ţăria grupului şi inteligenţei tactice. Nu altfel au cîştigat fetele noastre meciul din Billie Jean Cup contra echipei Ucrainei, care avea jucătoare mult mai bine cotate, putînd alinia vreo trei echipe de valoare apropiată.

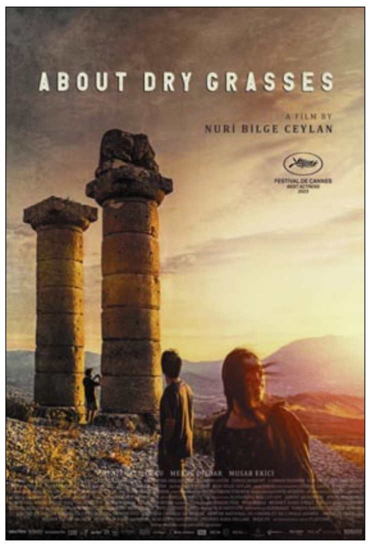
Hai România!

Alexandru Jurcan

Ninge mereu în Anatolia lui Ceylan

În filmul *Winter Sleep/Somn de iarnă* de Nuri Bilge Ceylan animozităţile ieşeau la iveală precum năvala fulgilor. Ce pot zice de recentul *Prin ierburi uscate/About Dry Grasses* de acelaşi genial regizor Ceylan, unde ninge tot timpul în Anatolia? Că e un film de neevitat, realist, universal, atemporal. Trei ore şi ceva am fost... ACOLO, închis în imensitatea albă, infinită. Capăt de lume şi, mai ales, o claustrare nocivă. Mi-aş dori să vadă filmul toţi profesorii din lume, deoarece singurul loc animat din film e... şcoala. Samet (Deniz Celiloglu) îşi petrece aici patru ani din viaţă. E profesor de arte plastice, între zăpezi, fum, lătrat de câini, crivăţ. Este el un anti-erou sau doar un om rafinat şi inteligent, cuprins de frustrările unui idealism naiv? Regizorul construieşte o frescă existenţială, în care coabitează minciuna, individualismul, ambiguitatea. O dezbatere despre natura umană copleşită de oboseala speranţelor, cu portrete izbitoare, imprevizibile.

Prin albul dureros al zăpezii înaintează o siluetă. E Samet, care se îndreaptă spre colegiu. Speră o mutare... şi imediat mă gândesc la *Deşertul tătarilor* de Buzzati. Bea ceai cu colegul Kenan, apoi discută cu eleva Sevim. Deodată e acuzat de hărţuire, chemat la Inspectorat. Dezabuzarea se amplifică. Devine mai încruntat în faţa clasei, scârbit de „curva de meserie... după atâţia ani de studiu". Locul acela îl disperă, simte un frig glacial, acolo în „gaura şobolanilor".

Imposibil să nu te gândeşti la romanul *Zăpada* de Orhan Pamuk. Ba chiar la Cehov, asistând la multele discuţii, impregnate de deziluzii şi neîmpliniri. Poţi evada din monotonia ucigaşă a zăpezilor? Dacă în filmul *Somn de iarnă* auzeam sonata lui Schubert, aici nu există muzică. Doar păsări şi câini. Apare profesoara Nuray, femeia cu piciorul amputat din cauza unui atentat stupid. Actriţa Merve Dizdar a fost recompensată la Cannes 2023 pentru acest rol: cea mai bună actriţă. Nuray şchioapătă, pare fragilă, dar, deodată, descoperim un amalgam de faţete. Uneori seamănă cu Marion Cotillard. În discuţia ei cu Samet, ea îi critică nonşalanţa şi că nu-i apreciază pe activişti. „Ce faci tu pentru societate? – îl întreabă ea. Critici şi nu faci nimic. Adică faci elogiul egoismului. La noi, intelectualii tac şi lasă loc proştilor". Totuşi, Nuray ştie că totul e rutină şi lentoare, în lanţul oboselii de a mai spera.

În ultimele clipe ale filmului se instaurează culoarea. Verdele verii. Samet calcă peste ierburile uscate, care mereu i s-au părut insignifiante, dar acum, deodată, i se par valoroase. Poate că tot ceea ce trăim – gândeşte el – are un ecou în cosmos, înfruntând „abisul dintre noi".

Nu am scris despre secvenţele epice, despre triunghiul amoros, de teama spoilerelor. Nici nu ştiu cum au trecut cele trei ore şi ceva de vizionare. Talent şi inteligenţă. Ce zicea Ceylan, regizorul? „Nu ştiu nimic, nu sunt sigur de nimic. Trebuie să creezi îndoiala în artă ca să laşi publicul în libertate de interpretare". Eu, însă, sunt sigur că filmul e o capodoperă răscolitoare.

actualitate

Telegrame din Culturalia

■ BRÂNZĂ ŞI CIVILIZAŢIE. Academicianul Ioan-Aurel Pop povesteşte: Mă întreţineam cu un coleg francez, care nu prea ştia multe despre trecutul nostru şi ne privea cam de sus. Atunci i-am spus: Ştiţi că, în secolul fanariot, 90% din brânza care se vindea la Istanbul era făcută în Ţara Românească? L-am văzut cum se schimbă la faţă şi mă bate prietenos pe umăr. Cât, domnule? 90%? Formidabil! Păi sunteţi un popor foarte civilizat! Doar popoarele care produc brânză, în cât mai multe sortimente, creează cultură şi civilizaţie! ■ DESPRE MORŢI, DOAR DE RUŞINE. Nici nu s-a aşezat bine ţărâna pe mormântul lui Nicolae Manolescu şi iată-i delatorii jubilând. În numărul din iunie al revistei "Cafeneaua literară", sub semnătura lui Adrian Suciu, citim că „singurul talent al lui NM, un produs de sorginte comunistă al criticii literare, a fost să impună o sinistră paradigmă a vasalităţii în literatura română care (...) judecă valoarea în funcţie de apropierea creatorului de liderul maxim (...) Dumnealui a construit o generaţie de criticuleţi şi criticaştri literari care consideră că opera este inferioară ontologic criticii acesteia", ■ HAZ DE NECAZ. IPS Calinic, după operaţia la rotulă, din care a ieşit cu bine: "Mi-am dat seama că Dumnezeu a avut un plan de mărire cu mine. Acum am două cârje!". ■ FEMINITATEA DE TIP SABIE. În preajma prezidenţialelor, Editura Humanitas publică un volum colectiv intitulat "Ce vrem de la preşedintele ţării". În prefaţă, Andrei Pleşu notează: "Nu mă deranjează să am un preşedinte din zona minorităţilor. Pretind însă să ştie bine româneşte şi să cunoască participativ cultura şi tradiţiile ţării pe care o reprezintă". Participativ? Adică să joace în horă? „Nu mă deranjează să am un preşedinte-femeie. Dar nu mă încântă nici combinaţiile de zână şi amazoană, nici feminitatea de tip sabie, halucinată de radicalităţi nemiloase". Feminitatea de tip sabie? După maestru, urmează emulii Cristian Preda, Ciprian Mihali şi Sorin Ioniţă, dar pe cine mai interesează dorinţele lor? ■ NU TE MERITĂM, BABASHA! La concertul Coldplay de la Arena Naţională, un manelist a fost huiduit copios. Păi de ce? Uite ce versuri frumoase are: "Dragoste cu gust de Cola/ Mi-ai dat peste cap busola/ Să te mănânc ca pe ola/ Îmi plac prea mult ochii tăi/ce să mă mai fac cu ei?/Cred că merg la amanet/ Să merg să îţi iau bilet/ te duc undeva secret/ Se-anunţă mare stabor/ Că în neam de spoitori /să te-nsori nu e uşor". Nu te merităm, Babasha! ■ MAMA (ŞI TATĂL) EI DE TEHNOLOGIE! Până nu trece de tot vremea cireşelor, trebuie să ştiţi că a apărut, pe Tik-Tok, tehnologia perfectă pentru ca să le scoateţi sâmburii. "Asigură-te că ai la îndemână un patent şi o furculiţă standard. Folosind patentul, îndoaie primul picioruş al furculiţei în spate. Repetă procesul cu al patrulea picioruş. Picioruşele din mijloc trebuie aplecate puţin, tot cu ajutorul patentului. Introdu cele două picioruşe din mijloc ale furculiţei în cireaşă, apucă sâmburele şi trage-l afară. Cireşele vor rămâne întregi, fără să îşi piardă zeama". Abia acum îmi dau seama că le-am mâncat greşit toată viaţa!

ARGUS